

Fremskrittspartiet - en nasjonal kurator?

Et sosialpsykologisk perspektiv på FrP under stortingsvalget 2009

Forfatter: Tore Dehlin

Veileder: 1. amanuensis Astrid Bastiansen

Mastergradsoppgave i religion og samfunn

Universitetet i Oslo

Det teologiske fakultet

Høst 2009

Forord

Omsider er det tid for å sette punktum. Det er med blandede følelser de siste tanker nå bli forfattet. Jeg sitter igjen med en glede og stolthet over å ha gjennomført prosjektet. På en annen side føles det litt tungt og trist å avslutte et prosjekt som jeg har vært så opptatt med i et helt år. Da jeg bestemte meg for å gjennomføre en masteroppgave var jeg av den oppfatningen at en av de viktigste erfaringene man tar med seg videre etter å ha gjennomført et slikt prosjekt er at man viser en evne til å kunne forholde seg til kravene universitetet har satt til mastergradsoppgave, samtidig som man klarer å levere et adekvat produkt innenfor en gitt tidsramme. Derfor ble en viktig målsetting for meg å overholde det normerte studieløpet. Prosjektet hadde oppstart i januar 2009 og ble avsluttet i november samme år. Arbeidet med masteroppgaven er på mange måter også en oppsummering av alt man har tilegnet seg av kunnskap og ferdigheter gjennom årene som student – et slags foreløpig livsverk. Det å sette siste punktum er derfor en utfordring, men også en god øvelse til utfordringer man møter i arbeidslivet ellers. Prosjekter skal avsluttes.

Jeg vil gjerne takke alle som har involvert seg i prosjektet, selv om dere ikke nødvendigvis har vært klar over at dere har bidratt. Kreativitet oppstår i de merkeligste sammenhenger. Takk til medstudenter og ansatte ved Det teologiske fakultet for lån og tips om relevant litteratur. En egen takk må rettes til min dyktige veileder Astrid Bastiansen. Takk for samarbeid, inspirasjon og fruktbare møter. En stor takk må rettes til mine foreldre for støtte underveis, og hjelp til den siste, men kanskje viktigste, korrekturen og gjennomlesningen av prosjektet på et tidspunkt da jeg selv følte meg blind på grammatiske og språklige feil.

En siste, men spesiell takk fortjener min kjære Line som uten tvil har stått for den beste støtten og oppmuntringen jeg kunne hatt underveis. Du har sørget for balanse og stabilitet i et til tider akademisk overbelastet hode. Tusen takk.

Haslum,

12. november 2009.

Sammendrag

For første gang ble Fremskrittspartiet foran stortingsvalget 2009 ansett for å ha en reell mulighet for å komme i regjeringsposisjon etter valget. Religion og politikk er en sentral del av mastergradsprogrammet i religion og samfunn ved Det teologiske fakultet ved Universitetet i Oslo. Mastergradsoppgaven undersøker hvilke holdninger som kom til uttrykk gjennom Fremskrittspartiets politikk under valgkampen til politiske saksområder som kan belyse partiets holdninger i forhold temaer som kan ansees som sentrale for kristendommen og islam. Oppgaven gjør et historisk tilbakeblikk på Fremskrittspartiets utvikling, og presenterer en samfunnsmessig kontekst for å bidra til en helhetlig forståelse. Metodisk benytter oppgaven seg av en triangulativ tilnærming. Partiets prinsipp- og handlingsprogram er gjenstand for diskursanalyse. En temasentrert kvalitativ tekstanalyse tar for seg artikler og debatter i media fra to av valgkampens siste uker. I tillegg ble det gjennomført et mikro-etnografisk feltarbeid, der det ble gjort samtaler med politikere fra partiet. Analysen av det empiriske materialet presenteres i et eget kapittel. De viktigste funnene fra analysen blir avslutningsvis forklart i lys av et sosialpsykologisk perspektiv. Sentrale teorier som benyttes er sosial identitetsteori, sosial identitetskompleksitet, gruppepolarisering og akkulturasjonsteori. Frihet er et sentralt begrep i partiets programmer, og gjennomsyrrer de fleste aspektene av partiets politikk. Diskursanalysen viser at partiet knytter dette begrepet opp til valgfrihet, makt og økonomi. For Fremskrittspartiet fremstår det som meget viktig at enkeltmenneskets frihet styrkes. Prosjektets hovedfunn viser derimot at Fremskrittspartiets asyl-, og innvandring- og integreringspolitikk sammen med familiepolitikken til tider legger kraftige begrensninger på den individuelle friheten. Disse begrensningene kan forstås i lys av et nasjonalistisk og proteksjonistisk prosjekt, der Fremskrittspartiet ønsker å beskytte det partiet anser som den norske identiteten, derunder norsk og kristen kulturarv. Det kan dermed se ut til at Fremskrittspartiet med sin politikk ønsker å fungere som en slags nasjonal kurator. Et annet sentralt funn viser at Fremskrittspartiets forståelse av integrering ikke sammenfaller med integreringsbegrepet slik det forstås innenfor akkulturasjonsteori, men at partiets forståelse minner mer om assimilering og marginalisering av minoriteter. Dette kan naturligvis også sees i lys av at partiet ønske om å bevare «det norske».

Innhold

Forord.....	i
Sammendrag.....	ii
1. Introduksjon.....	1
1.1 Om prosjektet.....	1
1.2 Prosjektets problemstilling.....	2
1.3 Prosjektets begrensninger og avgrensninger.....	3
2. Teori.....	5
2.1 Religion og politikk.....	5
2.1.1 Religion og sekularisering.....	5
2.1.2 Fremskrittspartiet	7
2.1.3 Valgforskning ved stortingsvalg	8
2.2 Fremskrittspartiet i en historisk og samfunnsmessig kontekst.....	9
2.2.1 Historikk.....	9
2.2.1.1 Anders Langes Parti.....	10
2.2.1.2 Hagen blir partiformann.....	11
2.2.1.3 Brevet fra Mustafa.....	12
2.2.1.4 Opprenskning i egne rekker.....	14
2.2.1.5 Carl I. Hagen taler hos Levende Ord menighet.....	16
2.2.1.6 Karikaturstriden.....	17
2.2.2 Samfunnsmessig kontekst.....	18
2.3 Kort om FrPs partiprogram for 2005-2009.....	20
2.4 Sosialpsykologisk teori.....	23
2.4.1 Sosial identitetsteori.....	24
2.4.2 Social Identity Complexity (sosial identitetskompleksitet).....	28
2.4.3 Gruppepolarisering.....	33
2.4.4 Kulturer og akkulturasjon.....	35
3. Kilder og metode.....	38
3.1 Egen rolle og kritiske bemerkninger til kvalitativ forskning.....	38
3.2 Materiale og utvalg.....	40
3.2.1 Materiale fra partikanalen.....	41
3.2.2 Materiale fra media.....	41

3.2.3 Utvalg av informanter.....	42
3.3 Diskursanalyse av partiprogrammene for 2009-2013.....	43
3.3.1 Fremgangsmetode for diskursanalysen.....	44
3.4 Mikro-etnografisk feltarbeid.....	45
3.4.1 Fremgangsmetode for analysen av samtalene: temasentrert analyse.....	48
3.5 Kvalitativ tekstanalyse av artikler fra media	49
3.5.1 Fremgangsmetode for tekstanalysen: temasentrert analyse.....	52
3.6 Ethiske betraktninger	52
4. Analyse.....	54
4.1 Prinsippprogram 2009-2013.....	54
4.1.1 Frihet.....	55
4.1.2 Integrering.....	56
4.1.3 Identitet.....	57
4.1.4 Bistand.....	57
4.1.5 Familie og eldreomsorg.....	58
4.1.6 Skole og utdanning.....	59
4.1.7 Statskirken.....	59
4.1.8 Aktiv dødshjelp.....	59
4.1.9 Oppsummering av prinsippprogrammet.....	60
4.2 Handlingsprogram 2009-2013.....	60
4.2.1 Frihet.....	61
4.2.2 Asyl og innvandring.....	61
4.2.3 Integrering og identitet.....	64
4.2.4 Familie, ekteskap og eldreomsorg.....	66
4.2.5 Skole og utdanning.....	69
4.2.6 Bistand.....	70
4.2.7 Israel.....	71
4.2.8 Bioteknologi og alkohol.....	72
4.2.9 Oppsummering av handlingsprogrammet.....	73
4.3 Artikler fra media.....	73
4.3.1 Asyl og innvandring.....	74
4.3.2 Familie og eldreomsorg.....	75
4.3.3 Bistand.....	77
4.3.4 Skole og utdanning.....	79

4.3.5 Israel.....	79
4.3.6 Aktiv dødshjelp.....	80
4.3.7 Bioteknologi og alkohol.....	81
4.3.8 Oppsummering av medieartiklene.....	81
4.4 Samtaler med politikere.....	82
4.4.1 Integrering og identitet.....	83
4.4.2 Asyl- og innvandringspolitikk.....	84
4.4.3 Religionsfrihet.....	85
4.4.4 Familie, ekteskap og familiegjenforening.....	86
4.4.5 Skole og utdanning.....	88
4.4.6 Israel.....	89
4.4.7 Aktiv dødshjelp.....	90
4.4.8 Bioteknologi og statskirken.....	91
4.4.9 Oppsummering av samtalene.....	91
4.5 Oppsummering av analysen.....	91
5. Sosialpsykologisk perspektiv	94
5.1 FrPs politikk i lys av sosial identitetsteori.....	94
5.2 FrP og sosial identitetskompleksitet.....	98
5.3 FrP og gruppepolarisering.....	101
5.4 FrP, kultur og integrering.....	103
5.5 Oppsummering.....	106
6. Avsluttende konklusjoner og refleksjoner.....	108
6.1 Konklusjoner.....	108
6.2 Refleksjoner.....	112
6.2.1 Refleksjoner rundt videre forskning.....	112
6.2.2 Erfaringer og refleksjoner rundt prosjektets arbeid.....	114
Litteraturliste.....	116
Kildemateriale fra media.....	120
Artikler fra nettaviser, sortert kronologisk.....	120
Vedlegg.....	132

1. Introduksjon

1.1 Om prosjektet

Religion og politikk er ett av aspektene som vektlegges ved masterstudiet i religion og samfunn. I forkant av prosjektets oppstart ble det gitt uttrykk for et ønske fra fakultetet om at noen kunne skrive en masteroppgave om hvilke holdninger Fremskrittspartiet (FrP) har til kristendommen og islam. Masterstudiet i religion og samfunn er tverrfaglig orientert og åpner for et mangfold av teoretiske perspektiver. Et slikt utgangspunkt vekket et engasjement i meg, som har resultert i denne oppgaven. Med min bakgrunn som student innenfor religion og politikk, sammen med en interesse for sosialpsykologi, gjorde dette at en kombinasjon av disse to fagområdene falt naturlig for perspektivet som har blitt benyttet i prosjektet. FrP var i forkant av stortingsvalget høsten 2009 for første gang i en reell posisjon til å komme med i regjering, og dermed falt det naturlig å samle inn det empiriske materialet under valgkampen. Prosjektets empiri kan deles opp i fire deler: «Prinsippprogram 2009-2013», «Handlingsprogram 2009-2013», empiri fra media og empiri fra samtaler med politikere. Prosjektet har utelukkende benyttet seg av kvalitative metoder. Tilnærmingen til prosjektet var triangulativ, noe som innebar at jeg benyttet forskjellige vitenskapelige metoder underveis i prosjektet. I kapittel to presenteres FrP i en historisk kontekst, der enkelte relevante episoder blir trukket fram for å vise hvordan partiets holdninger har kommet til uttrykk tidligere. Det er viktig å se den historiske konteksten i lys av en samfunnsmessig kontekst, som jeg deretter presenterer, før prosjektets sosialpsykologiske teori gjennomgås. I kapittel tre følger en nærmere redegjørelse for prosjektets kilder og metoder. I kapittel fire presenteres empirien i lys av diskursanalyse og temasentrert innholdsanalyse, før kapittel fem drøfter funnene fra det foregående kapittelet i et sosialpsykologisk perspektiv. I kapittel seks trekkes avsluttende konklusjoner og refleksjoner, samtidig som det foreslås hvordan resultatene av dette prosjektet kan inspirere til videre forskning.

«Holdninger» er et særdeles abstrakt og relativt begrep som det kan være problematisk å måle

på en hensiktsmessig måte. Det var derfor viktig for prosjektet å få en klar og tydelig problemstilling, og en påfølgende operasjonalisering av denne slik at prosjektet skulle bli praktisk mulig å gjennomføre.

1.2 Prosjektets problemstilling

Utgangspunktet for prosjektet virket i oppstartsfasen nokså konkret. Prosjektet skulle forsøke å redegjøre for hvilke holdninger FrP har til kristendommen og islam. En slik problemstilling viste seg imidlertid å kunne løses på utallige måter, og et vesentlig problem som tidlig meldte seg var hvordan holdninger kunne måles på en adekvat måte. Én mulig metode ville vært å gjennomføre en rekke kvalitative dybdeintervjuer med FrP-politikere, for så å gjennomføre en holdningsanalyse. Dette ble derimot vurdert som for omfattende innenfor prosjektets tidsrammer, da en slik metode innebar at en måtte ha opparbeidet seg tilgang til partiet, samtidig som man ville måtte tilegne seg tillit fra informantene for at informasjonen som hadde blitt gitt under intervjuene skal være så gyldige som mulig. Det ble også vurdert som lite hensiktsmessig å spørre politikerne direkte om hva de mente om de to religionene, da partiet har programfestet viktigheten av religionsfrihet som en grunnleggende rettighet. En langt mer praktisk gjennomførbar metode ville derfor være å fokusere på hvordan partiet fremstod utad, til «folk flest». Problemstillingens fokus ble dermed rettet mot hvilke dominerende holdninger til kristendommen og islam som kom til uttrykk gjennom FrPs politikk i valgkampen 2009, i form av avisartikler og TV-debatter. Samtidig ville partiets program være en sentral del av empirien. For å undersøke hvorvidt holdningene som kom frem gjennom media og partiets program samsvarte med FrP-politikers egne holdninger, bestemte jeg meg for å gjennomføre et feltarbeid, der jeg oppsøkte politikere på valgboder under valgkampen og pratet med dem om relevante temaer. For å operasjonalisere innsamlingen av materialet, ble det derfor utformet enkelte indikatorer, som skulle fungere som et verktøy i utvelgelsen av artikler som var relevante for prosjektet, samtidig som disse indikatorene ble belyst i en samtaleguide (vedlegg 1). Artikler som berørte eller omtalte indikatorene ville bli ansett som relevante. Indikatorene ble utformet på bakgrunn av en forforståelse om hva slags temaer som var relevante for å belyse holdninger partiet hadde til

1. Introduksjon

kristendommen og islam. Indikatorene som i utgangspunktet ble definert var islam, kristendommen, familie, frihet, identitet, Israel, skole og statskirken. I et prosjekt der deler av empirien er styrt av media, vil nødvendigvis prosjektet bli noe styrt av dette, og det skulle vise seg at prosjektets fokus ble justert i møtet med empirien. Under analysefasen ble jeg klar over at den mest hensiktsmessige metoden å belyse partiets holdninger på, var ved å se på hvordan partiet forholdt seg til temaer som er relevante innenfor kristendommen og islam. Dermed ble prosjektets endelige problemformulering slik:

Hvordan forholder Fremskrittspartiet seg til temaer som er relevante for kristendommen og islam under valgkampen 2009?

I dag kommer religion i den offentlige sfæren til uttrykk på andre måter enn tidligere. Dette kan være en naturlig konsekvens av at samfunnet, særlig i vesten, har blitt mer pluralistisk, noe som gir rom for forskjellige former for uttrykk. Flere av temaene som ble avdekket under analysen viste seg å være relevante i forhold til nestekjærlighet og medmenneskelighet. Dermed ble også innvandring-, integrering- og bistandspolitikken relevant i analysen i lys av disse temaene. Familien og ekteskapet står også sentralt i de to religionene og derfor ble også dette sentralt på grunn av partiets familieorienterte politikk. Eldreomsorg ble også ansett som ett aspekt av familiepolitikken. Andre relevante temaer som ble belyst i prosjektets empiri var identitet, frihet, religionsfrihet, Israel, aktiv dødshjelp, skolepolitikk, bioteknologi og alkoholpolitikk. Disse temaene ble omtalt i variert grad, og prosjektets analyse vil gjenspeile dette.

1.3 Prosjektets begrensninger og avgrensninger

I dette prosjektet må det presenteres noen viktige avgrensninger rundt prosjektets problemstilling. Operasjonaliseringen av problemstillingen medførte en begrensning ved prosjektet som ikke var til å unngå. Dette var nyttig for å begrense prosjektet innenfor rammene av en masteroppgave. Spørsmålene i samtaleguiden som ble utformet i forkant av feltarbeidet, er utformet for å belyse indikatorene. Innholdet i det innsamlede materialet vil også nødvendigvis bestemme hvilke av indikatorene som i hovedsak vil bli drøftet i en

1. Introduksjon

analyse, da prosjektet ikke råder over hva hverken pressen velger å skrive om, eller hvordan partiet ønsker å uttrykke seg i sitt eget materiale. Samtaleguiden er derimot styrt av forskeren, så i dette materialet vil det være en balanse mellom indikatorene.

En vesentlig, men nødvendig avgrensning ved prosjektet er at det ikke vil vurdere om FrP har holdninger som er typiske for kristne eller muslimer. Temaene som omtales i analysen ansees for å være relevante for en komparativ analyse i forhold til de to religionenes verdsett. Prosjektet vil dermed heller ikke drøfte hvordan de to religionene forholder seg til temaene, men altså kun presentere partiets holdninger rundt de berørte temaene som kom frem i empirien. Disse begrensningene ble gjort på grunn av mastergradsoppgavens rammer, samtidig som det i prosjektet har blitt ansett som viktigst å holde fokus på hva FrP faktisk mener. Begge de to religionene har et bredt spekter av meninger og tolkninger, som kommer til uttrykk gjennom ulike trosretninger. Holdningene i de forskjellige trosretningene varierer fra særdeles konservativt til liberalt, og en adekvat kartlegging av dette ble vurdert som for omfattende innenfor rammene av et prosjekt som dette. Det er viktig å presisere at prosjektet heller ikke tar standpunkt til hvorvidt FrPs politikk er god eller dårlig politikk. Politikken vil derimot bli problematisert, og dette kan nok gi et inntrykk av at det tas et politisk standpunkt. Problematisering er en vesentlig del av en analyse. Siden analyser ofte avdekker latente betydninger, blir det dermed også rom for innslag av subjektive tolkninger. Forskerens rolle og implikasjoner for prosjektet beskrives nærmere i kapittel tre.

2. Teori

2.1 Religion og politikk

Er det i det hele tatt mulig å skille religion og politikk? Ja, vil helt sikkert mange mene, men hvorvidt det er til alles beste interesser, kan diskuteres i all overskuelig fremtid. Det finnes historiske eksempler på stater som har forbudt religioner, noe som har ført til undertrykkelse, mens andre stater har falt – ikke på grunn av religionforbudet, men av andre årsaker. Religion handler om hvordan man skal leve, i varierende grad alt etter individuelle religiøse oppfatninger. Politikk handler også om hvordan vi mennesker skal leve, og enkelte politiske vedtak merkes langt inn i individers private sfære. Flere stater har forsøkt å trekke et klart skille mellom religion og politikk og samtidig bevare religionsfriheten, men de færreste stater har i dag en statskirke som Norge - et forhold som i disse dager ser ut til å gå mot separasjon, om enn en særdeles langtekkelig skilsmisse.

2.1.1 Religion og sekularisering

Professor i sosiologi, Steve Bruce, argumenterer for religionens relevans for politikken på to grunnlag. Han påpeker at det er vesentlige forskjeller på sekulær og religiøs politikk, og ikke minst at religioner skiller seg fra hverandre i hvilken politikk de promoterer og legitimerer (2003: 5). De samme religiøse tradisjonene kan også legitimere motstridende politiske agendaer. For eksempel fant man i 1930-tallets Tyskland lutherske kristne som alle hadde forskjellige standpunkter til Hitlers politikk. Hvis man snur dette, kan man si at Hitlers politikk appellerte til enkelte kristne. Det essensielle poenget her er at alle religiøse prinsipper kan tolkes og forstås på forskjellige måter. I tillegg er det viktig å påpeke at forholdet mellom religion og politikk både er dialektisk og interaktivt. De påvirker hverandre. Årsaksretningen kan altså gå begge veier i en analyse av religion og politikk. Siden religioner er «skapende» i sin natur, og stadig i forandring, vil dette medføre at relasjonen til den politiske sfæren også forandres, på samme måte som at maktskifter i politikken kan medføre endringer (Haynes, 1998: 5).

2. Teori

Historisk har imperier i nyere historie ofte hatt en nær relasjon til de religiøse. Dette kan naturlig nok sees på som uunngåelig, da imperiers natur omfatter okkupasjon av land og dermed også et møte med fremmede kulturer og religiøse praksiser. Det ottomanske imperiet (1453-1922), var fundert og legitimert på muslimsk tro, og var i praksis et teokrati. Staten beskyttet de rette troende, og «hedninger» var nødt til å konvertere, eller ble tvunget til å flytte. Kristne og troende jøder ble akseptert, trolig fordi de hadde det samme religiøse opphavet som muslimene. De ble beskyttet under millet-systemet, som ga dem til dels full autonomi i saker som ikke angikk muslimer. Likevel var de ikke likestilt med muslimer, og islamsk lov var gjeldende i saker der det oppstod konflikter (Bruce, 2003: 18). I dag er selvfølgelig ikke et slikt styresett legitimt i den vestlige verden, men poenget mitt er å demonstrere hvordan religionen kan legitimere et imperiums eksistens. Religion har påvirket politikk i lang tid. Det er først i moderne tid stater har blitt sekularisert, der religionen offisielt ikke skal være en del av politikken. Mens moderniteten vokste frem i vestlige stater stod likevel religionen sentralt, selv om moderniteten bidro til en sekularisering av stater. Professor i politikk, Jeff Haynes, argumenterer i sin bok, «Religion in Gobal Politics», at religioner ikke aksepterer å bli marginalisert til den private sfæren i samfunnet. Han mener at religionen i tradisjonelt sekulære, vestlige land er i ferd med å deprivatiseres, som en reaksjon på denne marginaliseringen som har skjedd gjennom sekulariseringen. Dette betyr ikke nødvendigvis at religionen igjen ønsker å bli en offentlig politisk aktør, men at religionene vil benytte seg av ulike strategier for å påvirke den politiske sfæren. Haynes skiller mellom to vanlige strategier, der den ene er aktiv innenfor den sivile sfæren ved å fremme sine budskap gjennom lobbyaktiviteter, publikasjoner eller protester. Den andre strategien er en mer direkte strategi inn i den politiske sfæren, som i USA der den kristne høyrebevegelsen omfavner og støtter politikerne med den som de mener best ivaretar egne interesser. Enkelte religiøse organisasjoner og institusjoner vil for eksempel ha et felles ønske om å endre samfunnet i en normativ retning som er tettere knyttet opp mot sine egne religiøse verdier (Haynes, 1998: 2-3). I land der sekulariseringen ikke har nådd like langt som i Vesten, i såkalte «utviklingsland», argumenterer Haynes for at det er frykten for en snikende privatisering av religionen som stimulerer til at religionene aktivt går inn i politikken for å unngå å en fremtidig marginalisering (ibid.: 4). Professor i sosiologi, Peter Berger, er i likhet med Haynes

ikke en direkte tilhenger av sekulariseringstesen. Berger påpeker at sekulariseringen hadde varierende effekt fra stat til stat. Han hevder at sekulariseringstesen tar feil, særlig i den private sfæren, der han hevder at religionen er like levende som før, om ikke mer (1999:3). Særlig i Vest-Europa mener han det har skjedd en endring i religionens institusjonaliserte form. Derfor stiller jeg spørsmål om religionens arv kanskje fungerer litt som en hjørnestein i den nasjonale identiteten, en hjørnestein som FrP formidler gjennom sitt språk. FrP er ikke et religiøst parti per se, men har et verdigrunnlag som springer ut fra det de selv kaller en «kristen kulturarv».

2.1.2 Fremskrittspartiet

Professor i religionshistorie, Torkel Brekke, hevder i sin bok «Gud i norsk politikk» at den religiøse sfæren er i ferd med å få en større innflytelse i politikken (2002: 89). Dette hevder han er en reaksjon på identitetsproblemet det moderne Norge møter i et samfunn som stadig ble mer fragmentert og differensiert. Brekke karakteriserer daværende partiformann Carl I. Hagen som en etnisk-religiøs nasjonalist i kraft av at Hagen anser kristendommen som det mest sentrale i norskheten (ibid.: 105). Hagens form for religiøs nasjonalisme har i følge Brekke primært politiske mål, der den religiøse nasjonalismen brukes som et virkemiddel for å oppnå disse målene. For Hagen, påpeker Brekke, blir den norske identiteten, der den kristne religionen utgjør en kjerne, utfordret i møtet med muslimer og deres religiøse praksis i Norge. For Hagen ønsker ikke muslimer å integreres i det norske samfunnet fordi de ønsker å bevare sin egen religiøse praksis. Hagen mener dette ikke er forenelig med en reell integrering i det norske samfunnet (ibid.: 85). Trine Aslaksen skrev i en masteroppgave fra 2007 om FrPs holdninger ovenfor islam og muslimer. I kapittel 3.1.3 undersøker hun partiets forhold til religion. Her tar hun utgangspunkt i at Carl I. Hagens holdninger ovenfor religioner samsvarer med partiets holdninger på bakgrunn av Hagens historiske posisjon i partiet. Hun legger også til grunn Torkel Brekkes påstand om at Hagen kan ansees som en religiøs nasjonalist, der religiøs nasjonalisme defineres som «en ideologi som sier at *religionen* er nasjonens kjerne, religionen er den størrelse som binder individene sammen til et folk» (ibid.: 89). Det påpekes likevel fra Aslaksen at forholdet til religioner og spesielt kristendommen er mer nyansert

innad i partiet. Når det gjelder holdninger til Islam, som Aslaksens oppgave først og fremst omhandler, argumenterer hun for at det gjennom FrPs nasjonalistiske tendenser skapes et skille mellom «oss» og «de andre», der islam plasseres i gruppen blant «de andre». Islam og muslimer, skriver Aslaksen, «blir fremstilt som noe annerledes og truende.» Foruten dette, så handler det også om at man trenger en gruppe å definere seg i forhold til (Aslaksen, 2007). Dette er interessant også fra et psykologisk perspektiv. I en annen masteroppgave fra 2007, tar Sunniva E. Holberg for seg blant annet FrPs verdimeslige forankring. Hennes hovedfunn viser at FrPs forankring i hovedsak begrunnes ut i fra en tradisjon – den kristne kulturarven, og ikke først og fremst den kristne troen (Holberg, 2007:81). Hennes analyse viser også at FrP de senere år har satt fokus på tradisjonelle verdier som familie og religion. En annet interessant perspektiv på FrP kommer frem i en hovedfagsoppgave fra 1991 i sosiologi av Frode Linna, der han ser på FrP med utgangspunkt i utgruppefenomenet i samfunnet og sosialiseringprosessen. Linna fremlegger at det er en sammenheng mellom FrPs ideologi og opprettholdelsen av utgrupper i samfunnet (Linna, 1991: 23). Dette er interessant, sett i lys av Aslaksens perspektiv på FrPs holdninger ovenfor islam og muslimer.

2.1.3 Valgforskning ved stortingsvalg

Det materialet jeg har kommet over av relevant forskning ved stortingsvalg er i hovedsak av kvantitativ art. I så måte skiller dette prosjektet seg fra tidligere studier jeg har funnet. Likevel er det enkelte poenger som har vært vesentlige å ta med inn i dette prosjektet fra tidligere forskning. Anne Torill Pollestad poengterer i en masteroppgave fra 2007 viktigheten av at partiers retorikk styres etter hvilke kanaler de opptrer i. Hun peker på mediekanalen, der den journalistiske kontrollen er svært høy, og at partienes retorikk forventes å styres av journalistiske kriterier. Motsetningen til mediekanalen kaller Pollestad partikanalen, der partiets normer styrer retorikken, og omfatter landsmøtet og partiprogrammet (2006: 5). Dette vil helt klart være et relevant hensyn for min analyse. En annen faktor som spiller inn er hvilke saker FrP har eierskap til. Eierskap formuleres av valgforsker og professor Bernt Aardal i hans analyse av stortingsvalget i 2001 som et fenomen som kommer til uttrykk ved at «selv velgere som stemmer på andre partier kan ha positive oppfatninger av partiets politikk

på et spesielt saksområde» (2003: 21).

2.2 Fremskrittspartiet i en historisk og samfunnsmessig kontekst

Hensikten med dette historiske tilbakeblikket på FrP er å gi en forståelse av partiets utvikling, samt belyse hvordan utenforliggende faktorer påvirker den politiske agendaen. Dersom et politisk parti ønsker vekst, er det kanskje ikke nødvendigvis en tradisjonell og tydelig politisk ideologi som er det viktigste. Det er kanskje heller slik at det er viktigere å ivareta en retorikk som appellerer til så mange stemmeberettigede som mulig for å sanke stemmer. Det gjelder med andre ord å ligge i forkant av *opinionen*, men ikke for langt foran. FrP har ofte fått kritikk for å være populistiske, og derfor vil det i en historisk oversikt være sentralt å se på de samfunnsmessige kreftene som kan ha virket inn på partiets oppslutning. Fokus i dette innledende kapittelet vil nødvendigvis ligge på de senere års utvikling, og da særlig med vekt på saker som ansees som relevante for prosjektets problemstilling. Det er også sentralt å forstå FrPs historikk i forhold til en analyse av deres holdninger til kristendommen og islam. Har partiets holdninger vært konsistente eller ikke? Dersom det viser seg at holdningene ikke er konsistente, er det desto viktigere å se de i lys av en historisk kontekst. Det er dog først på sin plass med en ren historisk oversikt over partiets fødsel og utvikling frem til i dag, uten å gå for dypt inn i interne konflikter i partiet, som faller utenfor prosjektets rammer, da den primært har til hensikt å ta for seg FrPs ansikt utad til velgerne.

2.2.1 Historikk

Professor i statsvitenskap og valgforsker Tor Bjørklund oppsummerer FrPs historie kronologisk i tre faser: anti-skatt, ny-liberalisme og innvandringsmotstand (2003: 4). Med hensyn til dette prosjektet har jeg valgt å trekke frem tre episoder fra den siste fasen. Den første episoden som skjedde i 1987 og ble kjent som Mustafa-saken, kan ansees som den saken som for alvor politiserte innvandringsspørsmålet i Norge. Den neste episoden er Carl I Hagens tale hos menigheten Levende Ord i 2004, som også medførte et medierabalder uten like. Den siste saken jeg har valgt å trekke frem er karikaturstriden vinteren 2006.

2.2.1.1 Anders Langes Parti

I april 1973 ble «Anders Langes Parti til sterkt nedsettelse av skatter, avgifter og offentlige inngrep» (ALP) stiftet. Langes politiske røtter strakk seg tilbake til Fedrelandslaget på 1930-tallet, der han blant annet var sekretær. Fedrelandslaget var en sammensatt organisasjon, men enkelte grupperinger utviste fascistiske trekk, og dette har gjort de til gjenstand for diskurs fortsatt. Et gjennomgående trekk ved Fedrelandslaget var imidlertid en motstand mot politisk makt, og særlig mot kommunistiske krefter. En økende positiv holdning til korporative ideer frem mot 1940-tallet gjorde seg også gjeldende (NorgesLexi: Fedrelandslaget). Ander Lange meldte seg ut av Fedrelandslaget i 1938, da Quisling og Nasjonal Samling kuppet partiet. Kort tid etter ALPs etablering meldte Carl I. Hagen seg inn og anmodet Anders Lange om å trekke seg som leder. En slik anmodning ville i dag vært grunn for eksklusjon. Hagen ønsket et parti med en tradisjonell organisatorisk struktur og prinsippprogram, noe Lange ikke ønsket. Anders Langes parti kommer inn med fire representanter ved stortingsvalget samme høst med 5,1% av stemmene på landsbasis (Boye, 2006: 30). Forfatteren Jan Martin Iversen peker på flere faktorer som muliggjorde den umiddelbare suksessen til ALP. Anders Langes personlige innsats må ikke undervurderes, og han fremstod som et friskt pust i kontrast til de trauste, tradisjonelle politikerne. Likevel hadde han vært politisk aktiv i flere år uten å oppnå en tilsvarende tilslutning. Derfor måtte det være flere medvirkende årsaksfaktorer. Iversen viser til at det eksisterte en politisk frustrasjon i befolkningen, der man så seg lei av trøtte av politiske løftebrudd og økte avgifter og skatter. 1968-opprøret mot autoritetene preget nok fortsatt sinnsstemningen blant folket. ALP så ikke på velferdsstaten som en effektiv problemløser. Som et resultat av velferdsbyggingen til Arbeiderpartiet etter krigen trengte det frem nye verdier og behov hos en befolkning som nå følte at de hadde alt de trengte. Menigmanns velstand hadde nådd en så god standard at man var lei av offentlige instanser. Man ønsket større individuell frihet til utfoldelse. De borgerlige partiene representerte heller ikke noe markant skille fra Arbeiderpartiets regjeringspolitik, og dermed fremstod ALP som et tydelig alternativ (Iversen, 1998b: 7-11). Det ble også rettet en mistanke mot ALP om at partiet hadde mottatt betydelig økonomisk støtte til blant annet valgkampen fra apartheidregimet i Sør-Afrika. Journalistiske kilder viser til at ALP hadde sympatiske

tilbøyeligheter ovenfor det Sør-Afrikanske regimet, til tross for den ellers så kraftige internasjonale kritikken. Noe av dette kan nok forklares med en utstrakt handelsvirksomhet av oljeleveranser til Sør-Afrika fra norskeide rederier. ALP fikk nemlig i oppstartsfasen økonomisk støtte fra enkelte skipsredere. Beskyldningene om en økonomisk støtte fra apartheidregimet har senere blitt avvist fra FrP som sverting og oppspinn (Jorde, 2008; Madsen, 2006). Det fremstår fortsatt noe uklart om hva som faktisk skjedde. Sommeren 1974 stiftet Kristoffer Almås Reformpartiet. Carl I. Hagen meldte seg ut av ALP og inn i Reformpartiet. Hagen ble første varamann for Anders Lange på Stortinget som en følge av valgtekniske regler, etter at han ble nominert på tredje plass på ALPs Oslo-liste ved valget året før (Boye, 2006: 39). Samme år døde Anders Lange plutselig. Hagen kom inn på Stortinget som uavhengig representant, men som medlem av Reformpartiet. I mai 1975 ble Reformpartiet sammenslått med ALP. Det spekuleres fortsatt om dette var en del av et kuppforsøk fra Hagen og hans tilhengere (ibid.: 40). Gradvis fikk ALP den organisatoriske strukturen Hagen hadde etterlyst, og både prinsipp- og handlingsprogram kommer på plass (Iversen, 1998b: 12-13).

2.2.1.2 Hagen blir partiformann

På et ekstraordinært landsmøte i januar 1977 endret ALP navn til Fremskrittspartiet (ibid.: 14). Stortingsvalget ble et katastrofevalg for FrP med 1,9% av stemmene. De mistet alle fire representantene på Stortinget, og partiet gikk inn i en tung periode preget av ulønnet arbeid, sterkt tro og vilje (Boye, 2006: 45). Noe av det dårlige valgresultatet kan forklares med interne stridigheter. I tillegg var den økonomiske situasjonen i folket ugunstig for FrPs politikk. Det hadde blitt gitt skattelette til folket i form av de såkalte kleppepakkene. Partiet manglet også den karismatiske lederen det hadde hatt i Anders Lange (Carl I Hagen var enda ikke valgt til partiformann). Iversen oppsummerer at FrP i perioden forut for valget var anonyme i en bred politisk kontekst, og at de interne stridighetene tok plass fremfor politisk debatt (Iversen, 1998b: 16). Året etter, våren 1978, ble Carl I. Hagen valgt til partiformann på landsmøtet i Tønsberg (Boye, 2006: 47). Hagen hadde lenge blitt ansett for å være den karismatiske etterfølgeren til Lange som partiet trengte. Tre år senere, ved stortingsvalget i

1981 kunne Hagen lede partiet til fremgang. Stortingsvalget ga igjen FrP fire representanter på Stortinget med 4,5% av stemmene på landsbasis (ibid.: 51). Størsteparten av æren for FrPs tilbakekomst til Stortinget ble tillagt Hagen. Den samfunnsmessige utviklingen gikk også hånd i hånd med FrPs individbaserte politikk. Høyrebølgen hadde nådd sitt høydepunkt. Enkeltmennesket ble satt i sentrum og statlige monopoler ble opphevet, blant annet NRK-monopolet (Iversen, 1998b: 18). Ved neste stortingsvalg, i 1985, fikk partiet et lite tilbakeslag med 3,7% av stemmene og kun to representanter. Det antas likevel at disse to plassene kan ha vært avgjørende for partiets overlevelse på grunn av den økonomiske støtten man mottar ved å inneha representanter på Stortinget (Boye, 2006: 53). Dessuten medførte valgresultatet at FrP kom i en vippeposisjon mellom mindretallsregjeringen og opposisjonen som begge manglet flertall. Dermed fikk FrP en maktposisjon andre partier med god grunn kunne misunne dem for (Iversen, 1998b: 19).

2.2.1.3 Brevet fra Mustafa

Ved lokalvalget i 1987 var det fokus på innvandringspolitikk kontra sosialpolitikk. Innvandrere og flyktninger ble satt opp mot eldre og funksjonshemmede, hevder Tore Boye, tidligere medlem av FrP. Under valgkampen fortalte Hagen at han hadde mottatt et brev fra en viss Mohammed Mustafa. Brevets innhold hevdet at muslimer snart ville være i flertall, og forklarte dette med høy innvandring kombinert med høye fødselstall. Om ikke lenge ville moskeer være like vanlige som kirker. VG avslørte at brevet var et falsum. Hvorvidt Hagen var klar over at brevet var falskt, er uvisst. Boye hevder at en av de viktigste årsakene til det gode valgresultatet i 1987 var Hagens strategi med å bruke innvandring som skremselspropaganda. Hagen har, i følge Boye, ofte gått til angrep på islam dersom han har vurdert det slik at det vil øke partiets oppslutning (2006: 205-206). Det er nok ikke særlig tvil i etterkant at Mustafa-saken bidro til FrPs gode valg dette året, men det bør samtidig påpekes at Hagen kom godt ut av en måling utført av Scanfact for VG som kom på trykk fem dager før Mustafa-episoden. Målingen viste at 27% av befolkningen mente at Hagen var den som hadde gjort det best i valgkampen. Dette plasserte han på andreplass, bak daværende statsminister Gro Harlem Brundtland (Arbeiderpartiet) som fikk en oppslutning på 49%. Hagen hadde

lenge snakket om innvandringspolitikken på folkemøter, men ikke fått mediedekning av dette i særlig stor grad (Moen, 2006: 165-166). I sine egne memoarer hevder dog Hagen selv at den økte oppslutningen kom uventet. Hagen forteller der hvordan han en dag i forkant av valgkampen mottok et brev, «som forklarte hvordan muslimske innvandrere planla å overta Norge og lure oss nordmenn trill rundt» (Hagen, 2007: 137). Videre hevder han at vedkommende stod oppført i telefonkatalogen, og at han flere ganger forsøkte å kontakte vedkommende. Han viste også brevet til flere journalister, som ikke fulgte opp saken. Hagen klarte ikke å legge fra seg tankene omkring de langsiktige konsekvensene av innvandringen, og brevet ble liggende i vesken. Mot slutten av valgkampen besøkte Hagen et arrangement i et forsamlingslokale i Rørvik, der han fikk flere spørsmål om innvandringspolitikk, også om de langsiktige konsekvensene. Han forklarer sin egen tilstand som mentalt sliten og lei av å repetere de samme svarene igjen og igjen som en mulig grunn til at han dro frem brevet den ettermiddagen. Om det var et resultat av en korttenkt og sliten Hagen, som var lei av en valgkamp preget av de samme spørsmål og svar er vanskelig å vurdere, men Jan Martin Iversen har den oppfatningen av at når Hagen først valgte å gå ut med brevet, så var det gjennomtenkt og bevisst, og ikke en spontan hendelse. Hagen hadde hatt brevet siden juli, og hadde hatt omkring to måneder til å vurdere argumenter for og imot en offentliggjøring av brevet. Hagen måtte ha vært klar over at brevet ville vekke store reaksjoner og et stort rabalder dersom det kom ut i media (Iversen, 1998a: 169). Hagen selv beskriver derimot hendelsen som et mer spontant innfall:

Uansett gjorde jeg en skikkelig brøler. Plutselig fikk jeg det nemlig for meg at jeg skulle ta frem og lese brevet jeg hadde mottatt fra Mustafa da jeg fra salen fikk spørsmål om konsekvensene av stor muslimsk innvandring. Jeg fant brevet i vesken min, og på sparket brukte jeg det som en illustrasjon på de holdningene enkelte ekstreme muslimer har (Hagen, 2007: 138).

Det viste seg at VG hadde en journalist på dette møtet, og dagen etter fikk saken flere helsider i avisen, der Hagen, i følge han selv, ble uthengt som en «jævla rasist». Først nå hadde VG sjekket brevets autensitet, og fastslått at det var falskt. Den siste og påfølgende uken av valgkampen ble preget av Mustafa saken, der alle de andre partiene dannet enn felles front mot FrP og Hagen, og i følge han selv minnet det om offentlig mobbing. Hagen unnskyldte seg offentlig i et møte mellom han selv og den fornærmede Mohammad Mustafa i regi av VG,

og innrømte at han hadde gjort en feil. Om det var denne offentlige unnskyldningen og ydmykheten Hagen utviste som medførte en økt oppslutning på meningsmålingene, eller om det var andre årsaker som virket inn, er vanskelig å bedømme. Hagen mener i alle fall selv at hans innrømmelser, og at FrP var det eneste partiet som tok de langsiktige virkningene av innvandring på alvor, må ha vært utslagsgivende (Hagen, 2007: 140). Uansett ble Mustafasaken et vendepunkt i norsk innvandringsdebatt, men ikke på en slik måte som mange hadde trodd. I stedet bidro saken til å legitimere motstanden til innvandring i et langt større lag av den norske middelklassen. Hagen har også innrømmet å ha spilt på fremmedfrykt i forbindelse med innvandrerspørsmål, men i valgkampen i 1987 var han påpasselig med å omtale slike saker som innvandringspolitikk. Til tross for at brevet var avslørt som et falsum, fortsatte Hagen å bruke holdningene som ble fremlagt som om de var vanlige blant mange i muslimske miljøer i resten av valgkampen. Hagen forstod at det var en frykt for høye renter og arbeidsledighet, som ga en grobunn for å koble innvandringspolitikken med sosialpolitikken. Eldre og funksjonshemmede skulle ikke få det dårligere på bekostning av innvandringen. I et intervju med Dagbladet etter valget i 1987 svarte Hagen slik: «Jeg håper jeg har klart å få folk til å bli forbannet på norske politikere som forfordeler utlendinger fremfor de som trenger det mest hos oss» (Moen, 2006: 168). I følge journalist og forfatter Elisabeth S. Moen har Hagen videreført en slik linje i hele sin politiske karriere (2006: 169). Det dreide seg i hovedsak om «oss» og «de andre». Lokalvalget i høsten 1987 ble et brakvalg for FrP. Det ble FrPs beste valg noen sinne. Dersom det hadde vært et Stortingsvalg ville partiet hatt 17 representanter inne på Stortinget (ibid.: 170).

2.2.1.4 Opprenskning i egne rekker

To år senere, i 1989, ble valgresultatet overveldende for FrP. De fikk hele 13,7% på landsbasis, og 22 representanter på Stortinget. For første gang kunne FrP ansees som en dominerende aktør i norsk politikk (Boye, 2006: 54). Den store fremgangen må, i følge Iversen, først og fremst tolkes som en protest mot utviklingen i samfunnet. Mot slutten av 1980-tallet økte mistilliten og misnøyen mot politikerne. Det ble en vanlig holdning at man ikke kunne stole på mange av de ledende politikere. Økonomisk gikk det heller ikke så bra i

samfunnet. Arbeidsledigheten steg og det var krise i det offentlige, spesielt i helsevesenet. Samtidig med at FrPs organisasjon ble stadig sterkere, klarte partiet å dra nytte av disse faktorene, og flere velgere så ut til å tenke at FrP hadde mange av svarene som de etablerte partiene ikke hadde (Iversen, 1998b: 23). Ved neste stortingsvalg ble oppslutningen til partiet halvert til 6,3% på landsbasis, og antallet stortingsrepresentanter sank fra 22 til 10. Dette førte til en opprenskning av interne uenigheter og motsetninger i partiet mellom Carl I. Hagens tilhengere og de mer liberalistiske tilhengerne. Ett resultat av dette førte til at flere meldte seg ut av FrP og dannet partiet Fridemokratene (Boye, 2006: 57). Det er interessant å merke seg at den liberalistiske fløyen blant annet gikk inn for å oppheve statskirkeordningen og den kristne formålsparagrafen i skolen. Iversen nevner at de to andre grupperingene innad i partiet ble ansett som populistiske og kristen-konservative. Liberalistenes syn på blant annet statskirkeordningen var ikke akseptabel hos disse, og på landsmøtet ved Bolkesjø i 1994 trakk liberalistene seg fra partiet (Iversen, 1998b: 23-24). Populistene og de kristen-konservative ble værende.

Med en mer tydelig og enhetlig politikk gjorde FrP igjen et godt stortingsvalg i 1997 og fikk plass til 25 representanter med 15,3% av stemmene på landsbasis. Dermed ble FrP Norges nest største parti og igjen en dominerende aktør innen politikken, som dermed fikk bekreftet at deres opprenskninger på Bolkesjø var et steg i riktig retning. Nå fremstod de som et samlet parti som var på rett kurs (ibid.: 25). I tillegg hadde FrP og Hagen blitt utpekt som Arbeiderpartiet og partileder Thorbjørn Jaglands hovedmotstander i valget, og denne ansvarliggjøringen tjente nok også til FrPs beste. Den nye Bondevikregjeringen var avhengig av FrPs støtte, og dermed hadde FrP kommet i en posisjon som ga innflytelse. Ved neste stortingsvalg i 2001 forble oppslutningen omtrent lik. Resultatet markerte bare en liten nedgang for FrP som fikk 14,6% av stemmene på landsbasis. Siv Jensen gjorde entré som stortingsrepresentant etter å ha fått andreplassen på Oslo FrPs stortingsvalgliste (Boye, 2006: 78).

2.2.1.5 Carl I. Hagen taler hos Levende Ord menighet

Våren 2004 fikk Carl I. Hagen en henvendelse fra den kristenkonserervative menigheten Levende Ord i Bergen med en forespørsel om han kunne komme å snakke om FrPs støtte til Israel på Levende Ords sommerstevne noen måneder senere. Hagen selv hadde flere gode grunner til å innfri denne forespørselen. For det første hadde det de senere årene tilspisset seg en kamp om kristne velgere mellom Kristelig Folkeparti (KrF) og FrP, og da særlig hvilket av partiene som var mest Israel-vennlige. Det ville gi et dårlig inntrykk å ikke møte opp. I tillegg til dette stilte menighetens leder for skolevirksomheten til valg for FrP i lokallaget. En siste grunn, oppgir Hagen, var at han gjenkjente seg og hadde medfølelse for menighetens leder, Enevald Flåten, som hadde måttet tåle mye kritikk, særlig fra venstreorienterte journalister og politikere (Hagen, 2007: 466). Talen dreide seg i hovedsak om hvorfor Hagen støttet Israel og han kritiserte FNs resolusjoner mot Israel. Det var likevel et annen moment i talen som han har blitt husket for. I følge Hagen selv var dette en klargjøring for det som fra hans synspunkt var forskjellen mellom religionsstifterne Jesus og Muhammed (ibid.: 467). Den aktuelle delen av talen forløp slik:

Vi kristne er veldig opptatt av barn. "La de små barn komme til meg", sa Jesus. Jeg kan ikke skjønne at Muhammed kan ha sagt det samme. [latter] I tilfelle han måtte ha sagt det samme, ville det være "La de små barn komme til meg, slik at jeg kan utnytte dem i min kamp for å islamisere verden." (Hagen, 2004)

Enkelte anser dette som det første virkelige «frieriet» fra FrP til den kristne høyrebevegelsen, om det finnes en slik bevegelse i Norge, ettersom han spesifikt brukte formuleringen «vi kristne». Hagen nevner ikke noe om slike frier i sine memoarer, men skriver derimot at han her siktet til alle barn og ungdommer som blir misbrukt som selvmordsbombere i midtøsten, noe som talen redegjør for videre:

For det er jo dét også som skjer: Barna blir aktivt brukt. Når man sender tolv-fjortenåringer med masse steinkast og sånt noe i Intifadaen, da er det jo nesten som om man ber om at en av dem skal bli skutt. Slik at man kan få det på CNN og NRK i beste sendetid. De bruker jo barna! Hva med en moral, en religion, som sier at for foreldrene er det en kjempeting å få barna til å bli drept av israelere, for da blir de martyrer, og da får foreldrene stor heder og ære? For de har ofret sitt barn i kampen! (ibid.)

Hagen ble møtt med massiv kritikk fra media i etterkant av talen. Hagens tale ble av kritikere

og kommentatorer omtalt som godt forberedt og gjennomtenkt. I følge Hagen selv, var dette langt i fra tilfelle. Talen var i stor grad stikkordbasert (som de fleste av Hagens taler), og at flere av synspunktene som kom til uttrykk bare hadde vært «en tilfeldig innskyttelse». Hagen nekter for at utsagnene var en del av en større strategi, og at det er kommentatorene og kritikerne som velger å tolke talene hans slik de har gjort (Hagen, 2007: 469). Dagene og ukene etter talen ble uttalelsene om Jesus og Muhammed ofte gjengitt i avisene både i Norge og utlandet. Det ble, i følge Hagen selv, «rett og slett en av sommerens store politiske happeninger, og ga meg og FrP mye omtale.» (ibid.: 470).

2.2.1.6 Karikaturstriden

Ved valget i 2005 gjorde FrP nok et rekordvalg med 22,1% av stemmene på landsbasis og økte antall stortingsrepresentanter til 38. Samtidig ble FrP det største partiet tilhørende den borgerlige blokken på Stortinget. Partiets interne stridigheter var borte og partiet fremstod som mer enhetlig. Carl I. Hagen ble valgt som visepresident på Stortinget og ble dermed stående utenfor den partipolitiske debatten (Boye, 2006: 117-120). Likevel ble han, i kraft av sin historiske posisjon, fortsatt et symbol for FrP og partiets holdninger. Det er av interesse å trekke frem Hagens tanker rundt den mye omtalte «karikaturstriden» som pågikk som mest vinteren 2006, Hagens første vinter som visepresident, men og fortsatt som partiformann. Det var høsten 2005 at den danske avisen «Jyllands-Posten» første gang trykket tolv karikaturtegninger av islams grunnlegger, profeten Muhammed. Innenfor islam følges ofte bildeforbudet av profeten, mens det i vesten eksisterer det et langt mildere klima for å harselere med folks religiøse tro enn andre steder. Publiseringen høsten 2005 utløste noen relativt rolige protester i Danmark og det virket som at ting roet seg før saken blusset opp for fullt i januar 2006. Den 10. januar trykket den kristne avisen «Magazinet» bildene, ved redaktør Vebjørn Selbekk. På dette tidspunktet viste det seg at karikaturene hadde blitt overlevert til religiøse ledere i midtøsten, og at bildene i tillegg hadde blitt feilaktig fremstilt. Reaksjonene lot ikke lenger vente på seg, og den såkalte «karikaturstriden» blusset opp for fullt. Hagens reaksjon på den påfølgende debatten var at han syntes at alt for få stod frem og forsvarte den prinsipielle ytringsfriheten som lå til grunn for trykkingen av

karikaturtegnningene. Av ytringsfriheten følger det også at publiseringen av bilder er et redaksjonelt ansvar, som ikke skal påvirkes av politisk styring. Hagen engasjerte seg så sterkt i dette at han takket ja til å delta i en debatt om temaet i TV2s «Tabloid». I Norge akkumulerte «karikaturstriden» i en pressekonferanse der blant andre Selbekk deltok og beklaget seg for de muslimer som hadde følt seg støtt. Han beklaget derimot ikke at han hadde trykket karikaturene. Leder for islamsk råd, Mohammed Hamdan, deltok også på pressekonferansen, og det var han som tolket budskapet videre til den muslimske opinionen både i Norge og Midt-Østen. I hans oversettelse beklaget han at bildene ble trykket, i følge Carl I. Hagen:

Muslimene hadde tvunget Selbekk og Norge i kne, var budskapet som ble offentliggjort i de muslimske landene. Ytringsfriheten var underordnet respekten for krigsherren, voldsmannen og kvinnemishandleren Muhammed som myrdet og aksepterte voldtekt som erobringsteknikk. Det var flaut å være norsk i de følgende dagene. (Hagen, 2007: 539).

I mai 2006 trakk Carl I. Hagen seg som partiformann på sin 62-årsdag etter 28 år som partiformann. Siv Jensen overtok vervet. Samtidig ble Per Sandberg valgt til partiets nestformann. Sandberg har kommet med sterke meninger om asylpolitikken, og har blant annet advart om faren for en innføring av sharia-lov på norsk jord (Boye, 2006: 167). I april 2008 kunngjorde Carl I. Hagen at han vil trekke seg fra rikspolitikken ved valget i 2009.

2.2.2 Samfunnsmessig kontekst

Foruten den historiske konteksten over, er det nødvendig å forsøke og forstå det samfunnsmessige og politiske klimaet som har omgitt FrPs vekst. For det første kan fremgangen sees som en del av en internasjonal trend i Europa. I flere land har mørkeblå høyrepartier vokst frem i løpet av 1990-tallet og frem til i dag. Flere analyser tyder på at det i hovedsak skyldes en velgerflukt i arbeiderklassen, som tradisjonelt har stemt sosialistisk (Marsdal, 2007: 25). Journalist og forfatter Magnus Marsdal viser også til at FrP har tatt over rollen som Arbeiderpartiet tidligere har hatt som et parti som jobber for arbeidernes saker. Arbeiderpartiets toppolitikere var selv av arbeiderbakgrunn. De var politikere som arbeiderklassen kunne føle en tilhørighet til. En annen viktig faktor som bør påpekes er den

samfunnsmessige utviklingen. Marsdal viser til at de store trekkene i samfunnet har utviklet seg i samme retning fra 1980-tallet og frem til i dag, uavhengig av hvilke politiske koalisjoner som har sittet i regjering. Avstanden fra arbeiderklassen til de rikeste øker (ibid.: 57). Det tradisjonelle arbeiderpartiet har dermed gått i kapitalistenes tjeneste og bedratt sine trofaste arbeiderstemmer. Eksempler på en høyrevridd arbeiderpartipolitikk er privatiseringen av Statoil, en innstramning av Folketrygden for folk flest, som vil medføre at de såkalte «sliterne» i arbeidslivet presses til flere år i arbeidslivet enn tidligere, og børsnoteringen av Telenor (ibid.: 84). De tradisjonelt tydelige skillene i norsk politikk har blitt svakere, og dermed blir FrP av enkelte ansett som et nytt alternativ. En av årsakene til dette, hevder Marsdal, er at Norge må forholde seg til utviklingen i den globale markedsøkonomien, der innsparinger i internasjonale konkurrerende selskaper legger press på norske selskaper. De tradisjonelle partiene har i økende grad ført en *elitistisk* politikk, mens FrPs retorikk kan karakteriseres som *populistisk*. FrP fremstår som partiet som først og fremst snakker til grasrota. Denne elitistiske utviklingen blant venstresidens politikertopper har, i følge Marsdal, ført til at de har mistet bakkekontakten med folk flest. Carl I. Hagen har derimot utvist god teft for hva som rører seg i opinionen, med god hjelp fra sin kone, Eli og hennes folkelige bakgrunn som bygdejente. En annen konsekvens av høyredreiningen i den økonomiske politikken blant de sosialdemokratiske partiene ble at det oppstod en underforstått enighet blant flertallet av politikerne om å føre en markedsliberalistisk økonomi. Dermed ble økonomien avpolitisert i forhold til tidligere, og velgerne mistet et reelt økonomisk alternativ å stemme på, med mindre de beveget seg langt ut mot venstre, antakeligvis for langt for de fleste. Avpolitiseringsen av økonomien har ført til at andre temaer blir politiserte, og da særlig verdipolitiske spørsmål. Etterhvert som de tradisjonelle arbeiderklassepartiene ser at høyresiden vokser, endrer de strategi og nærmer seg høyresiden ytterligere for å hente tilbake tapt oppslutning. Høyresiden svarer med å flytte seg enda lengre mot høyre, og gjennom en slik spiral har høyresiden både fått gjennom mye av sin markedsliberalistiske politikk. Siden det er andre partier som har stått ansvarlige for å gjennomføre politikken fra regjeringsposisjon, har FrP tjent på folkets misnøye med de regjerende politikerne (ibid.: 204). I en slik utfordrerposisjon som FrP befinner seg, kan de lett rette kritikk mot utallige områder innen politikken, og dermed appellere til en mengde forskjellige velgergrupper.

I kapittelet «Å snakke så folk forstår» tar Marsdal for seg FrPs identitetspolitikk som han har delt opp i seks elementer. I denne oppgavens sammenheng vil jeg trekke fram element nummer seks: «Hvit identitet». Her sorterer Marsdal FrPs retorikk i tre kategorier:

- 1: FrP avslører snylterne blant ikke-vestlige innvandrere (hovedsaklig muslimer).
- 2: FrP advarer mot farene ved kulturblanding. Marsdal illustrerer hvordan Hagen unngår å bli tatt for rasisme ved å vise til et sitat: «Et samfunn uten etniske minoriteter er et samfunn i harmoni.» Her unngår Hagen å rangere forskjellige kulturer, noe andre FrP-medlemmer ikke alltid har vært like dyktige på. På sett og vis kan man, som Marsdal påpeker, anse den kulturelle renheten som en erstatning av den gamle høyreekstremismens lære om rasens renhet.
- 3: FrP kritiserer den regjerende eliten for deres politikk som slipper inn alle disse innvandrene som truer Norge. (ibid.: 255)

2.3 Kort om FrPs partiprogram for 2005-2009

«Fremskrittspartiet ser på den kristne kulturarv og kristne etikk som grunnleggende verdier i det norske samfunnet, og religionsfrihet som en grunnleggende rettighet for den enkelte.» (Fremskrittspartiet, 2005: 12). Dette sitatet oppsummerer i hovedsak partiprogrammets forhold til religioner. Partiprogrammet er omfattende, omkring 90 sider, og tar i hovedsak for seg mange temaer som ikke har relevans til min analyse i dette prosjektet. Likevel inneholder programmet enkelte interessante momenter som jeg vil fremheve. FrP anser seg selv som et liberalistisk parti som «bygger på Norsk grunnlov, norsk og vestlig tradisjon og kulturarv med basis i det kristne livssyn.» (ibid.: 6). Videre tar partiet «sterk avstand fra forskjellsbehandling av mennesker basert på rase, kjønn, religion eller etnisk opprinnelse. [...] Fremskrittspartiet vil også verne om trosfriheten og retten til å være organisert eller uorganisert» (ibid.). Religionsfriheten og partiets basis i det kristne livssyn understrekes ytterligere i innledningen til kapittelet «En demokratisk rettsstat», der følgende formulering er blåst opp ved siden av et helsides bilde av World Islamic Missions moské i Oslo:

2. Teori

En demokratisk rettstat skal ta vare på enkeltmenneskets frihet. Det betyr at offentlige myndigheters og etaters oppgave må være å støtte og tjene landets innbygere (sic!). Uløselig knyttet til dette er en desentralisering av statens makt og gjennomføring av markedsøkonomi. Monarkiet og den kristne kulturarv og etikk er fundamentet i vår nasjon, det samme er retten til religionsfrihet. (ibid.: 8)

Religionsfriheten skal ikke gå på bekostning av den enkeltes frihet: «Fremskrittspartiet aksepterer ikke at man kan leve ut sin kultur og religion hvis dette medfører krenkelse eller overgrep mot medmennesker.» (ibid.: 10). Partiet ønsker et skille mellom stat og kirke snarest mulig, da de mener at «en politisk styrt kirke mister sin nødvendige legitimitet» (ibid.: 12).

FrP ønsker

at alle kirkesamfunn skal være uavhengige og selv råde over sin arbeidsform, organisasjon og forkynnelse, forutsatt at det ikke medfører krenkelse eller overgrep mot medmennesker eller oppfordring til handlinger som bryter med norsk lov og regelverk. (ibid.)

Deretter følger en særlig interessant formulering: «Fremskrittspartiet vil [...] 2. Stille partiets folkevalgte representanter fritt i spørsmål av religiøs karakter som ikke dekkes entydig av prinsipp- eller handlingsprogram» (ibid.). Slik jeg forstår denne formuleringen vil partiets medlemmer dermed stå fritt til å utvise akkurat den holdningen som passer dem selv når det diskuteres religion, med de begrensninger som ligger i partiprogrammets rammer. Slike begrensninger har jeg, utover de ovennevnte formuleringene, funnet særdeles få av i partiprogrammet.

I både kristendommen og islam står synet på familieverdiene sentralt, og er ofte sammenfallende, om ikke alltid. Derfor er det relevant å se på hva FrP mener om «Familie og barn», som omfatter et eget kapittel i programmet. Disse to religionene er også relativt sammenfallende i verdisynet på alkoholbruk, så derfor vil jeg også trekke frem FrPs alkoholpolitikk. Både kristendommen og islam anser den tradisjonelle familien som den beste familieformen. Homofile samlivsformer er tradisjonelt ikke ønskelig. FrP stiller seg i den samme tradisjonen: «Fremskrittspartiet vil fremheve ekteskapet som den mest stabile og trygge rammen for et familieforhold» (ibid.: 62). Programmet påpeker dog at «alle mennesker har en klar rett til å innrette seg på den måten de selv finner best» (ibid.). Dette kan tas til inntekt for at de aksepterer homofile samlivsformer. Det er av hensyn til det beste for barna at

partiet ikke ønsker homofile samboere: «Fremskrittspartiet er av den oppfatning at et barn har den beste oppveksten ved å ha foreldre av ulikt kjønn, og ønsker derfor ikke at homofile får adoptere» (ibid.). Når det gjelder alkohol, er gjerne de konservative kristne og muslimer enige om at avholdenhet er en del av en korrekt livsførsel. På dette punktet kommer FrP helt klart i konflikt med disse gruppene: «Fremskrittspartiet vil: 1. Liberalisere alkohollovgivningen [...] 2. At ordningen med vinmonopol skal opphøre, og at alle alkoholholdige drikker skal kunne selges i vanlige forretninger [...] 4. At avgiften på alkohol [og tobakk] reduseres mest mulig...»(ibid.: 75).

I synet på konflikten mellom Israel og Palestina tar tradisjonelt kristne og muslimer hver sin side i konflikten. Kristne sympatiserer ofte med Israel, mens muslimer tradisjonelt støtter Palestinerne. Dette er selvfølgelig en grov karakteristikk av virkeligheten, så det må påpekes at bildet er langt mer nyansert. FrP er derimot klare i sin omtale av konflikten, som kun omtales i ett avsnitt i programmet: «Fremskrittspartiet støtter fortsatt FNs vedtak om det jødiske folks rett til et nasjonalt hjemland i Israel, og vil understreke at en fredsløsning i Midt-Østen ikke må innebære en trussel mot Israels eksistens» (ibid.: 48). Det nevnes ingenting om palestinerne rettigheter, eller opprettelsen av en stat som det samme vedtaket (FN resolusjon 181) også omfattet.

Partiprogrammet legger altså ingen sterke føringer for hvilke holdninger det skal ha til kristendommen og islam. Programmet viser likevel en positiv føring mot kristendommen som en del av den norske kulturarven. Partiets holdninger til islam kan oppfattes som imøtekommende på et grunnsyn om religionsfrihet, så lenge det ikke praktiseres på en måte som krenker den enkeltes frihet. For å få en mer nyansert forståelse for partiets holdninger må det derfor undersøkes nærmere hva partiets medlemmer mener i spørsmål som berører relevante temaer. Det er nettopp dette mitt prosjekt vil se nærmere på senere. Funnene vil deretter presenteres i en analyse i kapittel fire, før kapittel fem forsøker å forstå funnene i et sosialpsykologisk perspektiv. Derfor er det nå nødvendig med en gjennomgang av relevant sosialpsykologisk teori.

2.4 Sosialpsykologisk teori

I prosjektets analyse av FrPs holdninger ønsket jeg å benytte meg av et sosialpsykologisk perspektiv for å etablere en forståelse av funnene i analysen. FrP vil dermed bli betraktet som en gruppe. Innenfor sosialpsykologien benytter man to forskjellige definisjoner på hva en holdning er: 1) En relativt vedvarende samling med overbevisninger, følelser og atferd ovenfor sosialt viktige objekter, grupper, hendelser eller symboler. 2) En generell følelse/evaluering, positiv eller negativ, av en person, et objekt eller et tema (Hogg & Vaughan, 2005: 150). Holdninger vil her bli knyttet opp til sosial identitetsteori, og må sees i sammenheng med dette. Psykologien definerer ofte en gruppe som to eller flere mennesker som interagerer og påvirker hverandre. En gruppe omtaler seg også som «oss» (Myers, 2008:262). En gruppe er også to eller flere mennesker som deler en felles definisjon og evaluering av dem selv, og oppfører seg i henhold til denne definisjonen (Hogg & Vaughan, 2005: 650). I tillegg til dette påpeker professor i sosialpsykologi Rupert Brown at gruppens eksistens må være anerkjent av minst én annen person (2000: 3). Grupper er med andre ord sammensatt av individer, og et sentralt spørsmål blir da hvordan studier av grupper skiller seg fra studier av individer. Er grupper i det hele tatt noe annet enn summen av individene som utgjør gruppen? En av pionerene innenfor personlighetspsykologien, Gordon Allport, skrev i en av sosialpsykologiens tidlige tekster at det ikke fantes noen psykologi om grupper, som i sin essens ikke var noe annet enn en psykologi om individet. Allport rettet denne kritikken mot enkelte av sine kollegaer i samtiden som forfektet at grupper hadde en slags felles gruppebevissthet, som var overordnet gruppemedlemmenes individuelle bevissthet (Brown, 2000: 4). Allport hadde for såvidt rett i at en slik «gruppebevissthet» ikke var mulig å påvise, utover gruppens medlemmer, men senere studier har vist at relasjonene innad i grupper absolutt påvirker og endrer menneskers holdninger og atferd. Solomon Asch, en annen av sosialpsykologiens pionérer, beskrev ved hjelp av en nokså elegant metafor hvordan gruppeprosesser påvirker individer i en gruppe. Vann, forklarte Asch, er sammensatt av hydrogen og oksygen, men innehar totalt ulike egenskaper enn sine grunnstoffer. De samme bestanddelene kan endre struktur og dermed få helt nye egenskaper i form av is og damp. Dermed kan ikke sammensetningen H₂O kun betraktes som summen av dens bestanddeler (slik Allport hevdet), men et resultat av den strukturelle sammensetningen. På samme måte

må vi forsøke å forstå grupper av mennesker. Asch forfektet at det var behov for å forstå gruppeprosesser på en måte slik at både individet og gruppen ivaretas. Gruppens kraft fremkommer fra individenes handlinger, der handlingene er en funksjon av prosessene innad i gruppen som individene selv er årsak til (Brown, 2000: 5). Allports kritikk blir dermed delvis berettiget, men begrepet «gruppe» kan ikke utelates i sosialpsykologien. En annen av Asch's samtidige pionérer innenfor sosialpsykologien, Muzafer Sherif, skrev følgende om forholdet mellom individet og gruppen:

We cannot do justice to events by extrapolating uncritically from man's [sic] feelings, attitudes, and behaviour when he is in a state of isolation to his behaviour when acting as a member of a group. Being a member of a group and behaving as a member of a group have psychological consequences. There are consequences even when the other members are not immediately present. (Sherif, 1966: 8-9 i Brown, 2000: 6)

Domenet gruppepsykologi er meget stort, men det er enkelte sentrale teorier omkring fenomener i grupper jeg ønsker å trekke frem, da jeg tror disse kan være relevante i forhold til holdninger som kommer frem i en gruppe. I «Group psychology and political theory» argumenterer professor i statsvitenskap, Fred Alford, tungt for nødvendigheten av å se på politiske partier i lys av gruppepsykologiske teorier, og påpeker at tidligere politiske teorier har unngått dette. Deltakelse i grupper, hevder han, er menneskets naturtilstand, da vi alle er sosiale vesener som i forskjellig grad avgir vår individuelle autonome frihet til fordel for deltakelse i gruppen (Alford, 1994). Atferd mellom forskjellige grupper blir også sentralt for prosjektets perspektiv. Dette refererer til hvordan mennesker oppfører seg ovenfor hverandre, og hvilke holdninger de utviser ovenfor hverandre som medlemmer av *forskjellige* sosiale grupper (Hogg & Abrams, 1988: 32). Et vesentlig poeng er at de sosialpsykologiske fenomenene som her blir omtalt er resultater av prosesser som i stor grad skjer automatisk hos individet, og dermed kan de også til dels omtales som ubevisste prosesser.

2.4.1 Sosial identitetsteori

Det vil være relevant å analysere FrPs holdninger sett i lys av *sosial identitetsteori*. Mennesker identifiserer seg med sine egne inngrupper, og sammenligner seg med andre grupper, kalt utgrupper. Samtidig har mennesker en tendens til å favorisere inngruppene.

Dette kalles *inngruppebias*. I tillegg til å identifisere og sammenligne, så kategoriserer vi oss selv og andre. Når vi kategoriserer får dette to uunngåelige følger. For det første, blir *forskjellene* mellom de ulike kategoriene tydeligere og for det andre blir forskjellene innad i kategoriene mindre. Dette fenomenet kalles *aksentuering* og *assimilering* (Brown, 2000: 264). I tillegg til at mennesker har en inngruppebias, forekommer det også en effekt som kalles *utgruppe-homogenitets-effekt* (outgroup homogeneity effect). Denne effekten handler om at vi anser medlemmer i utgrupper for å være likere hverandre enn medlemmer av vår egen inngruppe. Fordommer, argumenterer sosialpsykologen David G. Myers, kan delvis forklares med sosial identitetsteori som en motivasjonell faktor (2008: 317). Forøvrig har atferd mellom grupper noen øvrige karakteristika. Grupper prefererer gjerne *alle* aspekter ved sin egen gruppe i forhold til andre grupper. Samtidig vil atferden også favorisere ens egen gruppe fremfor utgrupper. Atferden til gruppen vil i tillegg markere forskjellen mellom inn- og utgruppene. Innad i gruppen regjerer det ofte konformitet til sosiale normer, solidaritet og samhold. Oppfattelsen av seg selv, utgruppemedlemmer og de andre medlemmene av inngruppen gjøres gjerne innenfor relevante gruppestereotyper (Hogg & Vaughan, 2005: 408).

Sosial identitetsteori har sitt opphav i Henri Tajfels teorier om *sosial kategorisering*, grupperelasjoner, *sosial sammenligning*, *fordommer* og *stereotyper* (Hogg & Vaughan, 2005: 127). De gruppene vi ønsker å identifisere oss med, kalles referansegrupper og det er også disse gruppene som påvirker individer i størst grad. (Festinger, 1954). Sosial identitetsteori omfatter med andre ord et bredt spekter av sosialpsykologiske fenomener og er derfor svært anvendelig i flere sammenhenger innenfor sosialpsykologien. Sosialpsykologien deler ofte identitet inn i to typer: *sosial identitet* - som definerer seg selv i relasjon til gruppetilhørighet, og en *personlig identitet* - som definerer seg selv i relasjon til sine egne personlige relasjoner og karakteristika. Vi har like mange sosiale identiteter som vi tilhører grupper. Hvilken sosial identitet som er fremtredende hos en person vil være situasjonsbetinget. På samme måte som at vi har sosiale identiteter som refererer til forskjellige grupper har vi også mange personlige identiteter som refererer til nære, personlige relasjoner og personlige egenskaper (Hogg &

Vaughan, 2005: 127). Sosial identitetsteori skiller bevisst sosial identitet fra personlig identitet for å unngå å forklare atferd i grupper og gruppers atferd i forhold til personlige egenskaper og relasjoner (Hogg & Vaughan, 2005: 408). Dette skyldes at nivået på forklaringen må samsvare med nivået på problemstillingen. I en sosialpsykologisk kontekst er det for eksempel lite hensiktsmessig å forklare atferd med nevropsykologisk terminologi.

I mitt prosjekt blir det mest relevant å benytte seg av det sosiale identitetsaspektet. Hvilken sosiale identitet som er gjeldende vil til en hver tid reguleres av flere prosesser. Vi kategoriserer oss selv, og forsøker å justere vår selvfølelse slik at vi oppnår en positiv selvfølelse. Den sosiale identiteten er også påvirket av hvor motiverte vi er til å justere vår egen posisjon i de relasjonene som er gjeldende. Kategoriseringen baseres på enkle perseptuelle faktorer som utseende, tale, atferd og holdninger. Vi kategoriserer først innenfor kategoriene som er lettest tilgjengelige for oss selv. Dette er gjerne de kategoriene vi bruker oftest. Når vi kategoriserer følger det automatisk med egenskaper tilhørende den kategorien som vi tillegger vedkommende. Dette kalles *prototype*. Prototypen utgjør gjerne et ideal, som i realiteten aldri oppnås. Prototypene understreker ikke bare likheter innenfor en gruppe, men fremhever også forskjeller mellom forskjellige grupper. Når dette skjer følger kategoriseringer prinsippet om *metakontrast*. Gruppeprototyper identifiserer vanligvis ikke gjennomsnittsmedlemmet eller egenskapene i gruppen, men idealet. Dersom kategoriseringen stemmer overens med likheter og forskjeller mellom mennesker, og det samtidig forklarer deres atferd, blir kategorien psykologisk fremtredende (Hogg & Vaughan, 2005: 129). Dersom en kategori blir psykologisk fremtredende, blir forståelsen av en selv og andre *depersonalisert*. Dette innebærer at man ikke lenger anser seg selv som en unik person, men som et uttrykk for kategoriens prototype. Dette påvirker også vedkommendes tanker, følelser, atferd og *holdninger*. Denne prosessen produserer det vi på et generelt nivå kan kalle gruppeatferd, og hvordan forskjellige grupper interagerer med hverandre. Den faktiske atferden henger sammen med den aktualiserte prototypen, og hvilke antakelser mennesker har om relasjonen til andre grupper. Siden gruppe-medlemskap påvirker vår sosiale identitet, og vår sosiale identitet igjen definerer vår forståelse av oss selv, vil gruppetilhørigheten igjen i stor grad

bestemme hvordan andre grupper evaluerer oss. Av denne grunn vil mennesker dermed søke medlemskap i det en selv vurderer som positive grupper, eller man vil forsøke å øke selvaktelsen for gruppen man allerede er i (Hogg & Vaughan, 2005: 129).

I et forsøk på å forklare sosial identitetsteori i en mer virkelighetsnær kontekst enn ved hjelp av tradisjonelle eksperimenter lanserte Tajfel og Turner i 1979 et *makro-sosialt perspektiv* innenfor sosial identitetsteori (Hogg & Abrams, 1988: 54). Tidligere forskning og eksperimenter foregikk gjerne i spesielle kontekster eller i såkalte minimale grupper, der man forsøker å isolere så mange eksterne påvirkningsfaktorer som mulig. I den virkelige sosiale verden er det vesentlige faktorer som uunngåelig påvirker grupperelasjoner som status, makt, prestisje, legitimitet, stabilitet, gruppestørrelser, demografisk sammensetning, tilgang til medier og informasjon for å nevne noen. Det makro-sosiale perspektivet forsøker å inkorporere disse faktorene i en forklaring på atferd mellom grupper. Våre sosiale kategoriseringer og sosiale sammenligninger ansees som faktorer som ligger til grunn for vår subjektive forståelse av vår sosiale relasjoner (Hogg & Abrams, 1988: 54). Noe forenklet blir det fristende å si at sosiale grupper på mange måter er like sammensatte og forskjellige som individer skiller seg fra hverandre. Det er da også mange teorier innenfor sosialpsykologien som har sitt opphav i den individfokuserte delen av psykologien. Tajfel skilte mellom grupper som sammenligner seg på et stabilt grunnlag (sikre sammenligninger), og sammenligninger som oppstår mellom grupper der det er en uenighet til stede (usikre sammenligninger). Dersom grupper er enige om hverandres status eksisterer det heller ikke noe særlig påtrykk for å endre status quo. Innenfor sosialpsykologien refererer «status» til den subjektive opplevelsen av relasjonen mellom gruppene, og dette åpner for mulighet for å *endre* status, særlig dersom det er uenighet til stede (Hogg & Abrams, 1988: 54). Som nevnt over forsøker man gjerne å øke selvaktelsen til gruppen, på samme måte som at individet har et behov for å bevare et positivt selv, som oppnås gjennom såkalt *self-enhancement* (Fiske & Taylor, 2008: 123).

Sosialpsykologene Michael A. Hogg og Dominic Abrams redegjør for en fenomen som bidrar

til å forbedre gruppens selvaktelse, kalt sosial mobilitet. Dette innebærer at man har en oppfatning om at grensene mellom forskjellige sosiale grupper er gjennomtrengelige, og at det dermed er mulig for mennesker å forflytte seg mellom grupper. Mennesker kan da forsøke å forlate sin inngruppe på jakt etter en gruppe som i større grad tilbyr mer tilfredsstillende egenskaper for ens personlige identitet. Hogg og Abrams omtaler dette som en nokså vanlig strategi (Hogg & Abrams, 1988: 54). Grupper med en høy sosial status nyter ofte godt av at det finnes en overbevisning om at det finnes mulighet for sosial mobilitet blant gruppene med lavere status. Dersom det eksisterer en tro om at det er mulig å forflytte seg mellom grupper, og da også oppover blant de sosiale lagene, vil dette bidra til å svekke oppfattelsen om et klassesamfunn. Grupper vil ikke stå like sterkt sammen som et kollektiv, og oppfattelsen av interessekonflikter mellom grupper vil stå svakere (ibid.: 56). Dette perspektivet er interessant i forhold til hvordan Magnus Marsdal påpeker at den tradisjonelle økonomiske politikken har blitt avpolitisert (og dermed også den tradisjonelle debatten om klassesamfunnet), til fordel for en mer verdifokusert politisk agenda (se kapittel 2.2.2).

2.4.2 Social Identity Complexity (sosial identitetskompleksitet)

Som det fremgår av teksten ovenfor om sosial identitetsteori, handler mye av dette om hvordan man selv subjektivt forstår seg selv som et medlem av en gruppe (inngruppe). Sosialpsykologene Sonia Roccas og Marilynn B. Brewer introduserte i 2002 begrepet *social identity complexity* (2002: 88-106). Begrepet refererer til en persons subjektive fremstilling av de innbyrdes relasjonene som eksisterer mellom sine egne inngrupper. Som nevnt over har mennesker like mange gruppeidentiteter som de har gruppedlemskaper. Dette er et prinsipp som majoriteten av forskere på sosial identifisering er enige om. Sosial identitetskompleksitet forholder seg først og fremst til den delen av sosial identitetsteori som omfatter medlemskap i større inngrupper (gjerne organisasjoner). Medlemskapet baseres først og fremst på en symbolsk tilknytning i stedet for personlige ansikt-til-ansikt-relasjoner i inngruppen, som er vanlig i mindre inngrupper som for eksempel vennegjengen eller familien. Medlemskap i et politisk parti mener jeg først og fremst vil være basert på den symbolske tilknytningen, selv om det ikke er tvil om at det også vil være personlige relasjoner innad i gruppen. Sosial

identifisering blir da en prosess der ens egen personlige identitet blir depersonalisert, til fordel for den sosiale, kollektive identiteten som blir mer fremtredende. I kraft av kollektive identiteten opplever man dermed en sterkere tilknytning til gruppen på bekostning av inngruppens personlige relasjoner. Det er slike kollektive identiteter sosial identitetskompleksitet omfatter. Tidligere forskning har stort sett undersøkt hvordan gruppe-medlemskap og gruppeidentitet påvirker vår vurdering av andre. Til forskjell fra dette tar sosial identitetskompleksitet for seg hvordan vår *subjektive* selvoppfattelse påvirker våre *relasjoner* til andre. En strukturell forståelse av våre forskjellige sosiale identiteter er dermed viktig. Det er viktig fordi forståelsen av ens egne inngrupper har effekt, både på selvforståelsen, men også på forholdet mellom seg selv og andre. I dette prosjektet vil derfor sosial identitetskompleksitet være relevant. Hvilke holdninger partiets medlemmer utviser, vil til en viss grad kunne relateres til sosial identitetskompleksitet. Graden av kompleksitet vil diskuteres i kapittel fem.

Sosial identitetskompleksitet viser til i hvor stor grad våre forskjellige gruppe-medlemskap subjektivt oppfattes som *overlappende*. Dersom en person opplever at det er en høy grad av overlapp mellom de forskjellige inngruppene, hevder Roccas og Brewer at personen innehar en relativt enkel identitetsstruktur. Overlappingen vil da føre til en identifikasjon mot én sammensatt inngruppe, bestående av fellestrekk fra de overlappende gruppene. Slike identiteter har en *lav kompleksitet*. Andre personer erkjenner dog at sine egne gruppe-medlemskaper er såpass forskjellige at de ikke overlapper hverandre. I så tilfelle, hevder Roccas og Brewer at vedkommendes identitetsstruktur både er mer inkluderende og har en *høy kompleksitet*.

Det er flere metoder personer kan benytte seg av i forståelsen av sin sosiale identitet. Hvilken metode man benytter seg av får konsekvenser for hvem man subjektivt anser som sine egne inngruppedlemmer. Roccas og Brewer presenterer fire strukturelle modeller som forklarer disse strategiene. Én modell (A) baserer seg på at man identifiserer inngruppen i skjæringspunktet mellom to eller flere inngrupper. Her samler inngruppene seg om en felles

2. Teori

sosial identitet og inngruppe, for eksempel et kvinnelig medlem av FrP. Personer som ikke fyller disse kriteriene ansees som utgruppe. Modell nummer to (B) vektlegger at én av inngruppene overordnes de andre, og det er egenskapene ved den sosiale identiteten tilhørende den dominante inngruppen som blir gjeldende. Egenskaper tilhørende konkurrerende inngrupper inkorporeres som aspekter ved den dominerende identiteten. Personer som deler egenskapene ved den dominerende identiteten ansees som inngruppedlemmer, øvrige tilhører utgruppene. Det vil likevel kunne gjøres differensieringer på grunnlag av de undertrykte inngruppens egenskaper; utgruppene vil ikke være like kategoriske som ved den første modellen. Den tredje modellen (C) som presenteres behandler de forskjellige sosiale identitetene som er tilknyttet inngruppene gjennom en prosess av differensiering og isolering. Hvilken sosial identitet som blir den primære identiteten er i hovedsak en funksjon av den sosiale konteksten man befinner seg i. Med en slik identitetsstruktur bevares ikke-overlappende sosiale identiteter, selv om personen selv ikke aktiverer fler enn én samtidig. Det finnes tilfeller der fler enn én identitet må aktiveres, og i så tilfelle mener teoretikere at man evaluerer andre ut i fra et summeringsprinsipp, som en funksjon av at man er medlem av flere inngrupper. Jo flere inngruppeegenskaper en person deler med en annen, jo mer positivt vil man evaluere den andre. Den siste og fjerde modellen (D) integrerer mange gruppeidentiteter. Man erkjenner at ikke alle inngruppene er overlappende, og inkluderer disse i en ny altomfattende sosial identitet. Identifiseringen av inngruppene utvides til enhver person som deler en eller flere av sine egne inngruppers egenskaper. Denne typen sosial identitet blir dermed summen av alle sine gruppedlemskap. Mennesker kan tilhøre et bredt spekter av sosiale grupper, og dette medfører at denne siste modellen gjerne resulterer i en inkluderende og mangfoldig sosial identitet som hever seg over enkeltegenskaper som for de andre modellene kan føre til en negativ evaluering i form av utgruppetilhørighet. En slik modell vil nødvendigvis også innebære at jo flere sosiale identiteter en person har, desto mer inkluderende vil definisjonen av inngruppen være, helt til et punkt når det ikke lenger eksisterer noe skille mellom inn- og utgruppe.

Ovenfor berørte jeg så vidt konsekvensene av om man har en lav eller høy sosial

identitetskompleksitet. Før jeg går nærmere inn på dette vil jeg plassere modellene på en kompleksitetsskala, og si litt om faktorer som påvirker kompleksiteten. Roccas og Brewer benytter seg av en skala fra lavest til høyest kompleksitet for å måle kompleksiteten, som baserer seg på forskning om kognitiv kompleksitet. Kognitiv kompleksitet deles opp i to dimensjoner: differensiering – en persons evne til å anerkjenne motsetninger i stedet for å undertrykke eller overse de, og integrering – som betegner hvor godt vedkommende eventuelt klarer å forsonne disse motsetningene. De to første modellene (A og B) er de to strategiene som gir den laveste kompleksiteten. Begge disse modellene baserer seg på å ekskludere andre potensielle inngruppeegenskaper, og utformer én dominerende sosial identitet. Modell C derimot, erkjenner og differensierer de forskjellige inngruppeidentitetene, men gjør ikke noe forsøk på å integrere disse. Fordi den erkjenner de forskjellige gruppene og ikke ekskluderer disse, har denne modellen en høyere grad av kompleksitet. Modell D innehar den høyeste kompleksiteten. Modellen ivaretar både differensieringen og integrerer alle inngruppene til en inkluderende sosial identitet. Det er enkelte faktorer som påvirker den sosiale identitetskompleksiteten som kort bør det nevnes. Personlige erfaring som oppvekstmiljø er viktig. Et komplekst miljø med delvis overlappende grupper og grupperelasjoner kan fungere som en tilrettelegger for en høy kompleks sosial identitet. Dersom relasjonene mellom de forskjellige grupperingene i miljøet er svake eller fraværende kan et komplekst miljø likevel legge til rette for lav sosial kompleksitet. Personlige egenskaper er også faktorer som påvirker den sosiale kompleksiteten. En persons toleranse for tvetydighet er en viktig egenskap i dette henseende. En kompleks identitet forutsetter et noe ambivalent bilde av den sosiale virkeligheten og forutsetter dermed at man har en høy toleranse for å akseptere slike forhold. Situasjonelle faktorer påvirker også den sosiale identitetskompleksiteten i stor grad. Ulike situasjoner forsterker forskjellige inngruppeidentiteters kognitive tilstedeværelse. I kombinasjon med personens kognitive kapasitet vil dette kunne være avgjørende for hvor kompleks den gjeldende sosiale identiteten blir. Sosial identitetskompleksitet kan altså variere, og er ikke en konstant egenskap hos en person.

Roccas og Brewer påpeker i sin artikkel at sosial identitetskompleksitet har viktige

implikasjoner for relasjoner mellom grupper og da følgelig for hvordan personer forholder seg til utgruppemedlemmer. En lav kompleksitet i en persons sosiale identitet vil kunne resultere i at personer som vurderes om utgruppemedlemmer evalueres som utgruppemedlemmer relativt ofte, siden personer med lav sosial identitetskompleksitet har en relativt stabil prototype av sin inngruppe. I motsetning til dette, vil en person med høy sosial identitetskompleksitet være oppmerksom på at sine egne inngruppemedlemmer kan tilhøre utgrupper. Ved å være oppmerksom på slike forhold, vil dette redusere bias ved evalueringer av andre personer der en slik type informasjon om personen ikke er tilgjengelig. Denne effekten av sosial identitetskompleksitet mener Roccas og Brewer har implikasjoner for graden av toleranse for utgrupper på en generelt nivå. Dette betyr at det kan forventes en økt toleranse for utgrupper som korrelerer med høy sosial identitetskompleksitet. Dette innebærer også implikasjoner for holdninger og atferd i relasjoner mellom grupper på en slik måte at bias og diskriminering reduseres også på gruppenivå. Dette kan forventes fordi en bevissthet om den sosiale verdens kompleksitet medfører at avgrensningen mellom ut- og inngrupper blir vesentlig svakere og aksentuerings effekter avtar i styrke. Å inneha flere delvis overlappende gruppemedlemskap reduserer også viktigheten av å sammenligne forskjellige grupper med hverandre, noe som igjen reduserer noe av det motivasjonelle grunnlaget for diskriminering. Dersom en person innehar mange forskjellige gruppemedlemskap reduseres viktigheten av at man oppnår en bekreftelse av selvet og tilhørighet til gruppen. Dermed reduseres også det motivasjonelle grunnlaget for inngruppebias. Prinsipper om kognitiv balanse vil også være gjeldende når inn- og utgrupper har overlappende medlemmer. Dersom personer evalueres som inngruppemedlemmer på én egenskap og også evalueres som utgruppemedlem på en annen egenskap vil det oppstå et behov for kognitiv overensstemmelse (cognitive consistency). På grunn av dette forventes det at slike interpersonlige prosesser medvirker til økt positivitet til utgruppemedlemmer. Oppsummert kan vi si at både kognitive og motivasjonelle faktorer bidrar til at komplekse sosiale identiteter må forventes å kunne sees i sammenheng med redusert favorisering av inngrupper og økt toleranse og positivitet til utgrupper på et generelt nivå. Favorisering av inngrupper, lav toleranse og negativitet mot utgrupper, må dermed forventes å kunne sees i sammenheng med lav sosial identitetskompleksitet.

2.4.3 Gruppepolarisering

Et annet fenomen som vil være relevant for prosjektet er gruppepolarisering. De sosialpsykologiske forklaringene på gruppepolarisering baserer seg blant annet på fenomener som forekommer i sosial identitetsteori, deriblant sosial sammenligning, sosial identifisering og selv-kategorisering. Hvordan disse fenomenene berøres innenfor gruppepolarisering vil jeg komme tilbake til. En vanlig forståelse av gruppepolarisering betegner den tendensen grupper har til å forsterke holdninger mot det mer ekstreme i forhold til den retningen gjennomsnittet av de individuelle standpunktene hadde i gruppen i forkant av en diskusjon omkring et tema (Mosovici & Zavalloni, 1969; Hogg & Abrams, 1988: 177; Myers, 2008: 279). Dette fenomenet har gjennom et mangfold av studier på tvers av populasjoner vist seg å være særdeles robust. Et annet viktig funn av studiene som har blitt gjort har vist at graden av forandring (polarisering) i gruppen korrelerer med den gjennomsnittlige individuelle graden på den målte meningen *før* gruppen ble dannet. Med andre ord innebærer dette at jo mer ekstrem en gruppes holdninger er i begynnelsen, desto mer ekstrem ser det ut til at den blir. Det er dog ett viktig forhold som må tas med i betraktning når gruppepolarisering diskuteres. Nesten samtlige studier som har blitt gjort har blitt utført i et kontrollert miljø med ad hoc grupper, og utfallet av studiene var nesten alltid i henhold til hypotesene. Studiene har vist at polariseringen tilsynelatende blir svakere i godt etablerte grupper som i bedrifter eller større organisasjoner. Dette forklares delvis med at relasjonene i slike tilfeller ofte er vedvarende. De har en historikk og det kan også hende at polariseringen faktisk skjer i startfasen av en gruppes livssyklus, når normer, identitet og verdier ikke har satt seg. (Brown, 2000: 199-201). Et siste, men sentralt poeng vedrørende gruppepolarisering gjelder holdningene til gruppemedlemmene før og etter at et tema har blitt diskutert. Empiri viser at gruppemedlemmene ikke bare får mer ekstreme holdninger, men holdningene i gruppen blir mer homogene, altså likere. Mangfoldet av meninger i gruppen reduseres (Hogg & Abrams, 1988: 178). Dette er viktige forhold som må tas i betraktning når en politisk organisasjon som FrP skal studeres. På bakgrunn av erfaringene over, kan det være grunn til å anta at partiet er nokså samlet omkring temaer de har diskutert over tid, mens det kanskje kan forventes et bredere aspekt av holdninger omkring relativt nye politiske temaer.

Gruppemedlemmer ønsker å innrette seg etter gruppens sosiale normer. Dette medfører en viss form for selvsensur innad i gruppens meningsutveksling, og dermed blir gjerne argumenter som belyser enkelte sider av en sak utelatt i diskusjonen. Gruppepolarisering har også funnet sted i omstendigheter der observasjonen fra gruppen og selve argumentene ikke har vært tilstede. Sosial sammenligning er blant fenomenene som kan forklare dette (Hogg & Vaughan, 2005: 343). I enkelte tilfeller kan det forekomme holdningsendring hos gruppemedlemmer ved at det kun fremkommer informasjon om de andre gruppemedlemmenes meninger, og selve argumentene bak disse meningene er utelatt. Dersom mennesker får vite at deres egen mening ikke er særlig risikabel, relativt sett, i forhold til andre gruppemedlemmer, tenderer de til å justere egen mening i samme retning, kun på dette grunnlaget. En slik sosial sammenligning forutsetter at man har en viss kjennskap til de risikorelevante personlighetstrekkene hos andre mennesker (Fiske & Taylor, 2008: 227). Man må med andre ord ha en grad av personlig relasjon til inngruppemedlemmene for å kunne gjøre en sosial sammenligning. En annen variant av forklaringen som baserer seg på sosial sammenligning, stammer fra teoriene om sosial identifisering og selv-kategorisering. Som tidligere forklart i kapittel 2.4.1, kategoriserer mennesker seg selv inn i sosiale grupper. Et resultat av dette er at mennesker danner stereotyper av både inngrupper og utgrupper, og da i siste instans også av seg selv. Dette medfører at når mennesker kategoriserer noen som en gruppe, og man selv ønsker medlemskap i denne gruppen, vil stereotypen man har dannet seg føre til at man tror at gruppenormene er mer ekstreme enn det de nødvendigvis er, og man vil justere seg i henhold til stereotypen. Gruppen ønsker på sin side å fremheve sin egen særegenhet ovenfor andre grupper for å markere den kollektive identiteten til gruppen ovenfor andre grupper. Dette forsterker også gruppestereotypen som fremstår som en prototype på det ideelle gruppemedlemmet. Ofte er denne prototypen mer ekstrem enn det gjennomsnittlige gruppemedlemmet. Dette kan også forklares ved at gruppemedlemmene har en tendens til å polarisere sine holdninger når forskjellene mellom sin egen og andre grupper blir fremtredende. Når det er forskjeller mellom egen og andre grupper vil ønsket om å tydeliggjøre egen identitet stå kraftigere (ibid.: 227). En av de avgjørende funksjonene for å tydeliggjøre gruppens identitet er å differensiere egen inngruppe ved hjelp av aksentuering, en forskyvning av den faktiske holdningen i forhold til den andre gruppen (Hogg & Abrams

1988: 178). Dette kan også være gjeldende på individuelt nivå, og da særlig med tanke på politiske paneldebatter der deltakerne representerer sitt politiske parti og det ofte er avgjørende å skille seg ut fra sine politiske motstandere. Det kan være mer relevant i en valgkamp enn ellers, da det kan ansees som viktig å fremstå forskjellige fra de andre politiske partiene. Polarisering går særlig i retning av gruppenormen når medlemmene blir depersonalisert, og den personlige identiteten blir svakere, eller forsvinner mot det ugjenkjennelige. Når grupper skapes på grunnlag av en felles identitet skapes denne ved en deduksjon av denne identiteten, mens grupper som skapes på grunnlag av relasjoner mellom mennesker i stedet kommer til en konsensus ved en induksjon av de forskjellige medlemmenes bidrag til gruppen (Fiske & Taylor, 2008: 227). Oppsummert kan vi dermed se at gruppepolarisering forutsetter at mennesker kategoriserer seg selv som et medlem av en gruppe som argumenterer for en sak. Holdninger har dermed en tendens til å være konforme mot inngruppens dominerende holdning (ibid.: 228). Enkelte forskere har betraktet gruppepolarisering som et vanlig konformitetsfenomen, og at gruppepolarisering kan ses på som en videreføring av at vi kategoriserer oss selv som et gruppemedlem og innretter oss etter gruppens gjeldende normer. I diskusjonsgrupper skaper deltakerne automatisk en forestilling av den gjeldende sosiale normen i gruppen på grunnlag av sine gruppekollegers ytringer. Den konstruerte sosiale normen i gruppen blir dermed den nye normen gruppemedlemmene kategoriserer seg inn i. Dersom dette skjer har det oppstått en polarisering av gruppen (Hogg & Vaughan, 2005: 343).

2.4.4 Kulturer og akkulturasjon

Som det fremkommer av FrPs historikk har de hatt et tydelig fokus på innvandringspolitikk. Derfor er det også relevant å inkludere psykologiske teorier som berører det kulturelle aspektet. *Akkulturasjon* innenfor en kontekst om innvandring handler i psykologien om hvordan entokulturelle grupper og mennesker tilpasser seg i en ny kultur. Akkulturasjon er et begrep som er omtalt innenfor kryss-kulturell psykologi, som igjen er et aspekt av det sosialpsykologiske fagfeltet. En slik tilnærming forutsetter at mennesker kan forstå, innrette, verdsette og identifisere seg med to uavhengige og forskjellige kulturer. Det er vanlig å

beskrive akkulturasjon ved hjelp av fire begreper, som også kan omtales som strategier (Berry, 1997; Berry et.al. 2002: 353; Shiraev & Levy, 2007: 338). Strategiene representeres ved hjelp av to dimensjoner, men har litt ulike navn alt etter hvilken gruppe man omtaler; den dominerende eller ikke-dominerende gruppen. Strategiene kan brukes både om grupper og om individer. Én dimensjon beskriver i hvor stor grad man ønsker å bevare sin opprinnelige kultur og identitet. Den andre dimensjonen beskriver i hvor stor grad man ønsker å ha kontakt med de andre kulturelle gruppene i samfunnet (Berry et.al. 2002: 354). *Integrering* er et resultat av at den ikke-dominerende gruppen inkluderer det som anses som de viktigste aspektene fra begge kulturene, samtidig som man ønsker å være deltagende i den nye kulturen. Dette omtales som multikulturalisme dersom man omtaler den dominerende gruppen (Berry, 1997; Berry et.al., 2002: 354; Shiraev & Levy, 2007: 338). Multikulturalisme er et teoretisk begrep som oppfordrer til å anerkjenne alle kulturelle og nasjonale grupper som likeverdige, og at alle de forskjellige gruppene har en grunnleggende rett til å selv bestemme hvordan kulturen vil utvikle seg inkludert kulturens unike aktiviteter, verdier og normer. Dette innebærer at kulturer heller ikke skal pålegges å følge andre gruppers kulturelle normer, verdier eller aktiviteter. Det multikulturelle perspektivet tillater ikke å rangere kulturer eller kulturers aktiviteter ved å hevde at den ene er bedre enn den andre (Shiraev & Levy, 2007: 23) *Assimilering* beskriver ikke-dominerende gruppers aksept av den nye kulturens tradisjoner og verdier samtidig som man avviser eller forlater tradisjoner og verdier fra sin gamle kultur. Dersom det er den dominerende gruppens strategi som omtales, blir dette kalt for sammensmeltning (melting pot). *Separasjon* innebærer at den ikke-dominerende gruppen avviser eller ikke ønsker å delta i den nye kulturen og beholder sine gamle tradisjoner og verdier. Om man omtaler tilsvarende strategi for den dominerende gruppen kalles dette segregering. Den siste strategien, *marginalisering*, oppstår når det ikke er mulighet eller interesse for å bevare hverken sin opprinnelige eller nye kultur, og det samtidig er minimal interesse for relasjoner med andre grupper. I omtale av dominerende grupper kalles dette for ekskludering (Berry, 1997; Berry et.al., 2002: 354; Shiraev & Levy, 2007: 338).

Det ligger noen forutsetninger til grunn for at en slik modell skal ha mulighet til å være

gyldig. For det første forutsetter den at ikke-dominerende grupper og deres individuelle medlemmer har frihet til å velge selv hvordan de vil inngå relasjoner mellom forskjellige kulturelle grupper. Dette er ikke alltid tilfelle. Når den dominerende gruppen påtvinger relasjoner, eller begrenser valgene til ikke-dominerende grupper, blir ikke integrering, slik det forstås i denne konteksten, mulig. Integrering, kan bare oppnås av ikke-dominerende grupper når det dominerende samfunnet er åpent og inkluderende i forhold til et kulturelt mangfold. En gjensidig tilpasning både fra den ikke-dominante og den dominante gruppen er nødvendig for at integrasjon skal oppnås. Dette innebærer at begge gruppene må ha en aksept for hverandres rett til å leve side om side som kulturelt forskjellige mennesker. Videre forutsetter det også at den ikke-dominante gruppen må slutte seg til grunnleggende verdier i det større samfunnet, samtidig som den dominerende gruppen må være forberedt på at de må tilpasse sine nasjonale institusjoner slik at de på en så god måte som mulig imøtekommer behovene til alle gruppene som utgjør hele samfunnet. Integrasjon er selvsagt bare mulig i samfunn der det eksisterer flere kulturelle grupper. Enkelte psykologiske vilkår må derimot være etablert: en bred aksept av at det er verdifullt å ha et mangfoldig kulturelt samfunn (en multikulturell ideologi), relativt lav grad av rasisme (minimal etnosentrisme, rasisme og diskriminering), positive gjensidige holdninger mellom etnokulturelle grupper (ingen store konflikter mellom forskjellige grupper) og ikke minst må det være en grad av identifikasjon til storsamfunnet hos alle individer og grupper (Berry et.al., 2002: 355).

3. Kilder og metode

I dette prosjektet har jeg valgt å forholde meg til tre kvalitative metoder i min analyse av FrP; en diskursanalyse av partiets prinsipp- og handlingsprogram, en kvalitativ tekstanalyse av FrP i media og et mikro-etnografisk feltarbeid under partiets valgkamp ute blant velgerne. En slik tilnærming kan kalles for triangulativ etter metoden triangulasjon. Triangulasjon innebærer at forskeren benytter seg av mer enn én metode i sitt studie. En av hensiktene med en triangulativ tilnærming er at funnene vil kunne få økt troverdighet, særlig dersom funnene fra de forskjellige undersøkelsene som ble benyttet samsvarer med hverandre (Bryman, 2004: 275). Dette kapitlet beskriver forøvrig prosjektets valg av datamateriell, derunder dataenes utvalg. Kapitlet vil også drøfte min egen rolle som forsker i et prosjekt som dette, og etiske betraktninger rundt prosjektets metodevalg. Jeg valgte tidlig å begrense valgkampens tidsrom fra og med mandag 17. august i uke 34 til og med søndag 13. september i uke 37. Stortingsvalget fant sted mandag 14. september i uke 38. Den mest intense perioden i en valgkamp utspiller seg de siste ukene frem mot valget, etter at sommerferien er over for de fleste i august. I uke 34 og 37 gjennomførte jeg innsamling av materiale fra media, mens det mikro-etnografiske feltarbeidet ble gjennomført i uke 35, 36 og 37.

3.1 Egen rolle og kritiske bemerkninger til kvalitativ forskning

Som forsker er det enkelte konsekvenser det er nødvendig å være oppmerksom på, og dette handler i stor grad om forskerens subjektive fortolkning og forståelse av materialet det jobbes med. I møte med et objekt, enten det er en person, tekst, eller annet, eksisterer det alltid en førforståelse, som vil virke inn på hvordan materialet fortolkes. Førforståelsen er samtidig en forutsetning for å forstå og fortolke materialet som studeres. Det er også viktig å være oppmerksom på at en slik forutgående forståelse kan føre til skjevheter i en analyse og dens resultater. Enkelte vil kalle dette fordommer. Fordommer er i denne sammenheng ikke ment som et negativt ladet begrep. Det er tilnærmet umulig å ikke ha fordommer, ettersom vi alle er et resultat av vår egen personlige historie med innslag av individuelle erfaringer som har

3. Kilder og metode

formet oss (Krogh, 2003: 244). En hermeneutisk tilnærming til et objekt kan hjelpe forskeren til å korrigere fordommene. Forøvrig bruker mennesker hermeneutiske tilnærminger hele tiden. Hver gang vi mottar ny informasjon om et tema, korrigerer vi vår egen oppfatning. Metoden er altså nokså «folkelig», mens begrepsapparatet sjelden slipper utenfor den akademiske arenaen. Før arbeidet med dette prosjektet startet hadde jeg, som alle andre, en førforståelse av partiet FrP og hvilke holdninger de hadde, til tross for at jeg aldri hadde fordypet meg i partiet på noen måte. Det var en slik førforståelse som lå til grunn for de analytiske indikatorene som ble valgt tidlig i prosjektet, og som ble presentert innledningsvis i kapittel 1.2. Ved å prate med politikere, studere partiets program og medieoppslag vil resultatet av dette prosjektet enten bekrefte eller (mest trolig) korrigere mine presumptive antakelser om FrP. Jeg håper også at prosjektet kan gjøre det samme for leserens fordommer. Vitenskapelige metoder er viktige med hensyn til forskerens fordommer. Ved å benytte seg av forskjellige metoder i sitt arbeid, vil forskeren redusere risikoen for at den subjektive fortolkningen, derunder fordommene, gir skjevheter i resultatet. Forutsetningen for dette er at man er bevisst på at man har slike fordommer, og dermed også åpner for å korrigere disse.

Siden nettopp den subjektive tolkningen spiller en så sentral rolle i den kvalitative forskningen, er dette også en del av kritikken mot slik forskning. Det kan være vanskelig å forstå hvorfor forskeren har truffet de valgene som har blitt gjort i prosjektet fordi det ofte starter med en relativt åpen problemstilling som smales inn og endres underveis i arbeidet. Dette medfører naturligvis at alternative perspektiver velges bort. Det vil også hende at forskeren blir oppmerksom på nye temaer og perspektiver i møtet med empirien, som tvinger frem en endring av perspektiv og problemstilling. Gode begrunnelser og beskrivelser i de metodiske valgene er derfor viktig, også for å sikre et så åpent og gjennomsluktig prosjekt som mulig. Kvalitativ forskning er som oftest svært problematisk, om ikke umulig, å etterprøve. Valgene som treffes av forskeren, for eksempel under datainnsamlingen kan bli styrt av interesser, noe som kan være, men ikke nødvendigvis er problematisk. Det problematiske oppstår dersom forskeren ubevisst samler inn det en selv oppfatter som interessant, og dermed utelater annen informasjon som likevel kan være relevant for resultatet. En annen innvendig

mot kvalitativ forskning er at det er problematisk å generalisere forskningen, ettersom et relativt lite utvalg med informanter sjelden kan ansees å være representative for en større populasjon eller gruppe, i dette prosjektets tilfelle FrP. Dette er derimot ikke den kvalitative forskningens primære hensikt. Kvalitative undersøkelser bidrar først og fremst til økt forståelse, og den generaliseres heller til eksisterende teorier, eller skaper nye teorier. Forskeren tolker materialet og setter dette i et teoretisk perspektiv. Selve tolkningsprosessen kan være en utfordring å beskrive metodisk. Det har blitt rettet kritikk mot at det er ofte problematisk å forstå hvordan selve analysen av det kvalitative materialet ble gjennomført, og derfor vanskelig å forstå hvordan forskeren har kommet fram til sine konklusjoner (Bryman, 2004: 284). Metodologisk kan forskningsprosessen i prosjektet kalles for abduktiv. Den abduktive forskningsprosessen beskrives som en kombinasjon av induksjon og deduksjon der det også tilføres noe nytt. Induksjon går ut i fra empiri, mens deduksjon har utgangspunkt i teori. Abduksjon går ut i fra empirisk observerte tilfeller, som induksjon, men er samtidig åpen for å knytte analysen til overordnede teoretiske perspektiver (Østbye et al., 2007: 109). Dette vil være relevant for analysen og prosjektets sosialpsykologiske perspektiv.

Dette prosjektet vil sette de viktigste funnene fra analysen av det kvalitative materialet inn i sosialpsykologisk teori. For å imøtekomme kritikken over vil dette kapittelet så godt det lar seg gjøre forsøke å begrunne og beskrive datamaterialets utvalg og metodiske valg for både innsamling og analysering av materialet som har blitt brukt. Prosjektet vil slik forsøke å sikre en god gjennomsiktighet, slik at resultatene og prosjektet forøvrig kan etterprøves og drøftes så langt det er mulig.

3.2 Materiale og utvalg

Materialet i prosjektet består av tre hoveddeler: FrPs prinsipp- og handlingsprogram, materiale fra media og samtalene som har blitt gjort med politikere under feltarbeidet. Prosjektets valg av å benytte seg av valgkampen, medførte at funnene naturligvis ville kunne bære preg av denne konteksten. Dette er spesielt viktig med tanke på medieanalysen, men bør

tas med i betraktning i feltarbeidet og til en viss grad for partiprogrammet.

3.2.1 Materiale fra partikanalen

Partiprogrammet fremstår for utenforstående som FrPs faktiske standpunkter, og er derfor ekstra interessant. Programmet skal være FrPs politiske grunnmur for den gjeldende fireårsperioden, og det er derfor helt nødvendig å undersøke det i dette prosjektet. Interne uenigheter i partiet vil ikke avdekkes i en tekstanalyse, men vil eventuelt komme frem under feltarbeidet eller i medieanalysen. Diskursanalysen tok utgangspunkt i mine valgte indikatorer. Hensikten var å undersøke om det finnes en konsekvent holdning som går igjen i partiets prinsipp- og handlingsprogram, om de avspeiler en holdningsendring fra det foregående partiprogrammet, og om de samme standpunktene gikk igjen i valgkampen eller ikke.

3.2.2 Materiale fra media

Til den kvalitative tekstanalysen valgte jeg ut landets tre største riksdekkende aviser etter oppgitte opplagstall for 2008; VG, Aftenposten (morgenutgaven) og Dagbladet i følge Medienorges fakta om norske massemedier fra 2008 (medienorge.uib.no: «Opplagstall norske aviser»). VG og Dagbladet er kun tilgjengelig via løssalg, og sporadiske dør-til-dør salg i helgene, mens Aftenposten er tilgjengelig både ved løssalg og abonnement. Alle avisene kommer ut syv dager i uken. Aftenpostens aftenutgave er riktignok oppgitt med større opplag enn Dagbladet, men jeg valgte å se bort i fra denne avisen da den kan ansees som en avis som konsentrerer seg om Oslo med omegn. Prosjektet har hatt som fokus å undersøke holdningene som når ut til folk flest, og derfor anser jeg mitt utvalg som adekvat innenfor prosjektets kontekst. Det falt også naturlig å ta for seg artikler på de respektive avisenes nettaviser. Statistikkene fra Medienorge viste også at det var disse tre avisene som hadde de mest leste nettavisene (medienorge.uib.no: «Daglig dekning for nettaviser»). NRK ble også vurdert som nettavis da de lenge har hatt omtrentlig like mange lesere som Aftenposten i følge TNS Gallup. I det siste året har nrk.no hatt en enorm økning av besøkende etter lanseringen av

3. Kilder og metode

værtjenesten yr.no. Dette gjør det derfor problematisk å vite hvor stor andel som faktisk leser nyhetssidene, og hvor mange som kun går direkte inn på værmeldingen. NRKs nettsider ble derfor ikke tatt med i prosjektet. Nettavisen var i år 2000 omtrent like store som Dagbladet, men trakk seg fra undersøkelsen året etter. I 2008 har de igjen deltatt. Kvartalsrapporten «Hvem besøker nettstedene» for kvartal 2 i 2009 viser at de har tapt terreng og ikke lengre er like godt besøkt som Dagbladet eller VG, men ligger tett oppunder Aftenposten. I likhet med NRK har Nettavisen flere domener som bidrar til nettavisens besøkstall og dette problematiserer differensieringen mellom hvor mange som faktisk leser nyhetssidene og de andre tre nettsidene som inngår i besøkstallet (Forbruker & Media for TNS Gallup: «Hvem besøker nettstedene?»). Av samme grunn har også Nettavisen blitt utelatt fra kildematerialet i dette prosjektet. NRK og TV2 er landets største TV-kanaler, og er de to kanalene som har fokus på valgkampen. Disse to kanalene var også de eneste kanalene som hadde TV-sendte debatter. Derfor falt valget naturlig på disse to kanalene. Tilsammen ble det innsamlet 232 artikler i løpet av de to ukene medieinnsamlingen pågikk. Dette inkluderer også annonser for FrP og debatter i TV. Mengden økte mot slutten av valgkampen og fordelte seg slik; uke 34: 82 artikler, og uke 37: 150 artikler. Materialet omfattet alle tilfellene der FrP ble nevnt i avisene, uansett sak.

3.2.3 Utvalg av informanter

Feltarbeidet var viktig for å få en nyansert fremstilling av partiets holdninger i forhold til funnene fra media og partikanalen. Prosjektets temasentrerte tilnærming innebar at jeg sammenlignet svarene fra de forskjellige politikerne, og forsøkte å kartlegge i hvor stor grad holdningene deres samsvarte med hverandre, og med partiets politiske uttrykk i partiprogram og media. Dersom mange uttrykte like holdninger rundt et av temaene ville dette kunne indikere at partiet er nokså enige rundt dette, mens forskjellige holdninger rundt et tema ville kunne indikere det motsatte. Feltarbeidet vil dermed kunne bidra til å nyansere både holdningene som kommer frem i partiprogrammet og funnene fra media. En innvending mot en slik temasentrert tilnærming er at de ikke ivaretar et helhetlig perspektiv, og at enkeltdelene isoleres fra sin opprinnelige sammenheng. Det er derfor viktig at informasjonen

fra hver informant settes inn i konteksten det var hentet fra (Thagaard, 2009: 171).

3.3 Diskursanalyse av partiprogrammene for 2009-2013

Meningsdannelse er, i følge professor i statsvitenskap, Iver B. Neumann, «en integrert del av det sosiale» (Neumann, 2001: 80). Han mener at hovedpoenget med diskursanalysen er å studere mening, og de sosiale institusjonene som er meningsbærende. Diskursanalysen er én metode for dette (ibid.: 80). Diskursanalysen som metode er også et verktøy for å forstå budskapene i sin rette kontekst, og benyttes ofte for å analysere artikler av forskjellig art. I diskursanalysen er det språket som står i fokus. I følge filosofen Michel Foucault er diskursen viktig fordi den viser hvordan bestemte språklige begreper, som er i relasjon til et objekt, er med på å skape vår forståelse av objektet. Objektet skapes altså gjennom diskursen. I dette prosjektets tilfelle er det altså holdningene til FrP som skaper deres forståelse av objektene. Diskurser konstruerer i en grad virkelighetforståelsen, og vil dermed være en viktig faktor som påvirker opinionen. Videre kan diskurser ansees som en kamp om å etablere en virkelighetsforståelse mellom mer eller mindre motstridende forståelser omkring et tema, og er derfor også retorisk organisert. Diskursanalysen er konstruksjonistisk i den forstand at den ser på den gjeldende diskursen som en av flere måter å se virkeligheten på. Det er ikke noe som er absolutt, og dermed blir diskursanalysen også relativistisk. Diskursanalysen korrigerer heller ikke det som blir formidlet gjennom diskursen, og anerkjenner derfor ikke at forskeren skal komme med sin egen versjon av virkeligheten. Forskningsprosjektet blir dermed en del av diskursen det analyserer, da det representerer en av flere virkelighetsoppfatninger, og det blir umulig for forskeren å være hundre prosent nøytral. En god kritisk distanse er likevel helt sentralt i diskursanalysen. Diskursanalysen er opptatt av å være handlingsorientert. Den fokuserer på hvilke strategier mennesker bruker når de snakker eller skriver, og forsøker å besvare tre diskursanalytiske spørsmål; Hva gjør denne diskursen? Hvordan er diskursen konstruert for å få gjort dette? Hvilke virkemidler er tatt i bruk for å få til dette? (Bryman, 2004: 370; Olsen i Natvig & Kraft, 2006: 58)

Prinsipp- og handlingsprogrammet vil være gjenstand for en diskursanalyse (Bryman, 2004: 392). I en diskursanalyse av partiprogrammet bør det også reflekteres over mediets egenart. Det er liten tvil om at et partiprogram har en egenart som må vurderes i en analyse. Fundamentet i en analyse er en grundig beskrivelse av teksten. Beskrivelsen er styrt av problemstillingen som ligger til grunn for analysen (Østbye et al. 2007: 72). Prinsippprogrammet skal være selve grunnstenen i partiets politikk. Dette beskriver kjerneverdiene som partiet bygger sitt handlingsprogram på. Handlingsprogrammet beskriver hvilke konkrete tiltak partiet ønsker å iverksette i den gjeldende perioden. Både Prinsipp- og handlingsprogrammet blir vedtatt på partiets landsmøte våren før hvert stortingsvalg, og fungerer på mange måter som en retningslinje for partiets medlemmer gjennom valgkampen. I forkant av stortingsvalget i 2005 ble både prinsippprogrammet og handlingsprogrammet for FrP (for perioden 2005-2009) utgitt som ett hefte, mens det i 2009 ble utgitt som to separate hefter (for perioden 2009-2013). Pollestad omtaler partiprogrammer som en del av partikanalen (se kap 2.1.3). I oppstarten av prosjektet gikk jeg gjennom det daværende prinsipp- og handlingsprogrammet som var på 95 sider og som ble vedtatt for perioden 2005 – 2009. Dette ble presentert i kapittel 2.3.

3.3.1 Fremgangsmetode for diskursanalysen

Materialet prosjektet baserer seg på er relativt ferskt. Diskursanalysen omhandler prinsipp- og handlingsprogrammet. Neumann viser til at dersom det er slik at det eksisterer relativt få tekster til den spesifikke diskursen, er det en mulighet å gjøre en tekstbasert analyse av materiale som baserer seg på andre innsamlingsteknikker (2001: 69). Avisartiklene som ble samlet inn under prosjektet og intervjusamtalene under feltarbeidet, tjener nettopp som et kompletterende materiale til partiprogrammet. Avgrensningen til diskursanalysen ble gjort gjennom valg av materiale og prosjektets problemstilling. Den konkrete diskursanalytiske tilnærmingen til partiets programmer innebærer tre hovedsteg, og baserer seg i stor grad på Jørgensen og Phillips (1999: 63) og Neumann (2001, kapittel 3):

1. Identifisere forankringspunktene i teksten med hensyn til prosjektets problemstilling.
2. Identifisere hvilke ord og uttrykk som gir forankringspunktene mening. Her kan også

eventuelle bruk av bilder være relevant.

3. Beskrive hvilke holdninger som kommer til uttrykk om de enkelte forankringspunktene.

3.4 Mikro-etnografisk feltarbeid

Tidsrammen for min masteroppgave medførte at det mest hensiktsmessige innenfor etnografiske studier ville være å gjennomføre en mikro-etnografi. Vanlig etnografisk forskning omfatter lengre perioder enn tidsrammen jeg har hatt. Valgkampen foregikk innenfor den tidsrammen jeg definerte over fire uker og derfor passet et mikro-etnografisk feltarbeid best til mitt formål (Bryman, 2004: 293). Etnografi og observasjon har tidligere blitt benyttet litt om hverandre i metodelitteraturen, men i senere tid har etnografi vært den vanligst brukte terminologien. Den etnografiske delen av mine metoder, ville trolig være den delen som ville by på de største utfordringene. En vesentlig forutsetning for at prosjektet skulle lykkes var avhengig av min tilstedeværelse under valgkampen. Den etnografiske studien fant i hovedsak sted der partiet drev valgkamp ute blant folk; med hovedfokus på partiets valgstands – altså der partiet forsøkte å nå frem til velgere gjennom det Pollestad omtaler som partikanalen (kapittel 2.1.3). Jeg har valgt å utvide hennes begrep om partikanalen til å også gjelde ved mine henvendelser til partiet under den mikro-etnografiske studien. I tillegg til stands var jeg til stede på to appeller. Feltarbeidet berørte altså hvordan jeg skulle få tilgang til partiet. I et hvert studie der deltakere er klar over at de blir forsket på er det trolig at det vil oppstå en reaktivitet (Bryman, 2004: 175). Jeg ønsket derfor ikke å gjennomføre ordinære intervjuer, men heller foreta samtaler som en hvilken som helst velger ville kunne gjøre. Dette innebar at jeg ikke fortalte om bakgrunnen for samtalen til politikerne. Etske betraktninger rundt dette er tatt opp i kapittel 3.6. En tematisk samtaleguide ble utviklet i forkant av feltarbeidet, for å forsikre meg om at samtaleene berørte de relevante indikatorene for prosjektet (vedlegg 1). En slik samtaleguide kalles enkelte steder i metodelitteraturen for ustrukturerte intervjuer, og er ikke uvanlig å benytte når det er viktig å unngå rollen som utspørter (Østbye et al. 2007: 100). En slik uformell samtale ville samtidig minimere risikoen for å få reaktive svar fra politikerne, og eventuelle funn ville ha en bedre validitet. Sentrale punkter i samtaleene ble notert ned umiddelbart i etterkant av samtaleene.

3. Kilder og metode

Dersom jeg hadde notert underveis i samtalene, ville dette kunne medføre at vedkommende jeg pratet med ble distraheret og mer selvbevisst på sine svar, og at jeg dermed ville få svar som innebar reaktivitet. En utfordring ved å hverken benytte notatblokk, båndopptaker eller samtaleguide under selve samtalene, er knyttet til forskerens hukommelse og konsentrasjon. Fokus må ligge på vedkommende det prates med, samtidig som forskeren må forsøke å styre samtalen innom temaene som er gitt av samtaleguiden som er memorert. Dette medfører en fare for at detaljer kan glemmes, og sitater kan mer eller mindre utelukkes, med mindre forskeren er helt sikker på hva vedkommende sa. Enkelte utsagn festet seg imidlertid nokså godt i hukommelsen, og gjorde det mulig å benytte enkelte sitater i analysen. Jeg mener forøvrig at hensynet til reaktivitet hos politikerne og dermed også validiteten til materialet veier tyngre enn viktigheten av å få med alle detaljene i samtalene. Hovedbudskapene og holdningene vil likevel belyses tilstrekkelig når det noteres ned umiddelbart i etterkant av samtalene.

Ved kvalitative undersøkelser der man benytter seg av samtale eller intervjuer er det viktig å huske på at informanten gjerne gir uttrykk for egne erfaringer fra sin egen situasjon, og også hvordan personen selv oppfatter situasjoner eller hendelser vedkommende snakker om. Informasjonen som kommer frem er derfor subjektiv, og derfor gir også denne metoden et godt grunnlag for å få innsikt i informantenes holdninger rundt temaene som berøres. (Thagaard, 2009: 87). Som metode kan samtalen ansees som et kvalitativt intervju med en svært lav grad av struktur. Temaene er i hovedsak bestemt på forhånd av forskeren, men informanten står fritt til å bringe frem nye temaer som forskeren kan forfølge dersom det ønskes (ibid.: 89). Siden prosjektet mitt er interessert i å finne ut av partiets holdninger utad til «folk flest», vil det være interessant å belyse hvorvidt politikerne gir uttrykk for holdninger og meninger som avviker fra hverandre, eller om alle mener det samme, som et slags produkt av partiprogrammet. I tillegg vil en slik undersøkelse kunne belyse hvilke holdninger som er dominerende og marginale. Samtale som metode ble benyttet med samtlige av politikerne jeg pratet med. Forøvrig, men vel så viktig, er det at datamaterialet fra samtalene vil sikre at datagrunnlaget for prosjektet er tilstrekkelig. Det er forskeren som bestemmer temaene i

3. Kilder og metode

samtalen, i motsetning til i aviser og TV, der man innenfor en såpass tidsbegrenset periode som er valgt ut for dette prosjektet, risikerer at temaer som berører prosjektets problemstilling ikke blir belyst i særlig stor grad.

Jeg valgte i utgangspunktet uke 36 til gjennomføring av feltarbeidet. Årsaken til dette var til en viss grad styrt av praktiske hensyn siden jeg hadde valgt uke 34 og 37 til ukene for innsamling av data i media til diskursanalysen. Valget ble tatt i mai, i god tid før valgkampen satte i gang, og vil dermed kunne ansees for å være en tilfeldig valgt uke uten at jeg hadde forutsetning for å vite om noen spesielle hendelser som skulle skje i den valgte uken. Det viste seg imidlertid da august nærmet seg at partiets aktiviteter i hovedsak var konsentrert rundt helgene. I forkant av valgkampen kontaktet jeg FrP sentralt ved flere anledninger med forespørsel om en oversikt over hvor og når de hadde stands i Oslo, Asker og Bærum. Jeg fikk en viss oversikt ved hjelp av dette. I tillegg oppsøkte jeg de enkelte lokallagenes nettsider, der det i varierende grad fremkom når og hvor de hadde aktiviteter under valgkampen. Jeg forsøkte også å kontakte de enkelte lokallagene per e-post, men responsen var lik null, med unntak av et par svar fra lokallag som bidro så godt de kunne. Dette førte til at jeg utvidet det geografiske området til også å omfatte Lørenskog og Lillestrøm, da jeg fant informasjon om aktiviteter på disse stedene på FrPs nettsider. Som en konsekvens av partiets aktiviteter ble samtaler derfor gjort over tre uker (uke 35, 36 og 37), for å få snakket med et tilstrekkelig antall politikere. Tilsammen pratet jeg med 16 politikere fra forskjellige områder i Oslo og Akershus. Jeg ønsket å snakke med politikere i forskjellige geografiske områder med en viss grad av ulike demografiske sammensetninger. Dette ble gjort for å sikre variasjon i utvalget, for å fange opp eventuelle ulike holdninger mellom forskjellige steder, og rent praktisk for å unngå å møte de samme politikerne flere ganger. Det er vesentlig å presisere at siden feltarbeidet kun ble gjort i Oslo-området, vil materialet ikke fange opp eventuelle variasjoner i meninger mellom partimedlemmer i andre landsdeler. Ved et par anledninger reiste jeg tilbake til samme stands noen dager senere, da det var en viss rotasjon på hvem som stod på stand i Karl Johans gate og på Stovner. Disse standene var forøvrig de eneste meg bekjent som også var åpne på hverdager de siste ukene før valget. For informantoversikt, se vedlegg 2.

Samtalene foregikk i standens umiddelbare nærhet. Informantene ble tilfeldig valgt ut ved at jeg enten ble kontaktet av politikerne selv da jeg nærmet meg standen, eller at jeg spurte den jeg nærmet meg først. Ved et par anledninger ble jeg i begynnelsen av samtalen henvist til en annen politiker – og i disse tilfellene har ikke den første politikeren blitt medregnet som informant. Majoriteten av politikerne tok seg god tid til å prate med meg, og var meget imøtekommende. Et lite mindretall var mer eller mindre uinteresserte, og henviste meg til andre stands, partiprogrammet, eller ba meg komme tilbake på et annet tidspunkt. Dette kan skyldes temaene jeg ønsket å snakke om. Jeg fikk likevel besvart såpass mye at de ikke kan utelates fra materialet. Jeg forsøkte å ha en empatisk og politisk nøytral holdning under samtalene, og gikk ikke inn i noen diskusjoner med politikerne. Ved to anledninger oppsøkte jeg steder der partiet hadde annonsert at de skulle ha stand, men av en eller annen grunn ikke hadde det likevel.

3.4.1 Fremgangsmetode for analysen av samtalene: temasentrert analyse

Selve analysen av materialet fra samtalene var, som analysen og innsamlingen av alt materialet i prosjektet, styrt av prosjektets problemstilling. Prosjektet var opptatt av å undersøke hvilke holdninger partiet hadde til temaer som berørte kristendommen og islam, og var i hovedsak interessert i partiet som en gruppe. Valget av analysemetode falt dermed på en temasentrert tilnærming. Temasentrerte analyser undersøker prosjektets temaer ved å sammenligne informasjonen fra de forskjellige informantene. Når en slik sammenligning står så sentralt i analysen er det viktig at informasjonen er sammenlignbar (Thagaard, 2009: 172). Professor ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo, Tove Thagaard, understreker viktigheten av å kombinere temasentrerte tilnærminger med personsentrerte tilnærminger. Dette gjelder derimot i hovedsak der *personer* er i fokus (ibid.: 184). I studier som i dette prosjektet, der fremstillingen representerer en organisasjon, vil informasjonen fra hver enkelt person ha en mindre fremtredende plass enn om fremstillingen hadde vært fokusert på enkeltpersoner (ibid.: 167). «Når temaer er i fokus, sammenligner forskeren informasjon fra alle informanter om hvert tema» (ibid.: 147). Derfor har jeg valgt å benytte meg av den temasentrerte tilnærmingen. Dette betyr dog ikke at analysen overser de

personlige holdningene. Når materialet var innsamlet og renskrevet tok jeg utgangspunkt i prosjektets indikatorer. Spørsmålene til politikerne ble stilt med hensikt å belyse disse. Dermed ble svarene sortert i en matrise, ettersom en «presentasjon av datamaterialet i matriser gir gode muligheter for sammenligning mellom ulike informanter» (ibid: 173). Foruten å sammenligne de forskjellige temaene (indikatorene) med de forskjellige informantene, vil man også kunne se sammenhenger mellom temaene, som kan gi grunnlag for en helhetlig forståelse.

3.5 Kvalitativ tekstanalyse av artikler fra media

Mediene i dag, og særlig de største avisene og TV-kanalene i Norge er sentrale institusjoner i samfunnet. Nyhetsinstitusjonene er igjen forankret og avhengig av å overleve i en overordnet institusjon i det kapitalistiske samfunnssystemet, også kalt markedet. Nyhetsmediene er et domene som det kan investeres kapital i, med muligheter for økonomisk gevinst. Nyheter har dermed blitt til en vare. Samtidig har nyhetene et ideelt formidleransvar i samfunnet som blant annet er nedfelt i Norsk Presseforbunds «Vær Varsom-plakat», pkt 1.2 (Helland i Hausken & Larsen, 1999: 189). Dette er den overordnede konteksten som må tas med i betraktning i tekstanalysen av artiklene til prosjektet.

Tekstanalysen har ingen entydig oppskrift, men omtales gjerne som *objektstyrt*. Dette innebærer at fremgangsmåten bestemmes av egenskapene ved teksten som skal analyseres. Professor i medievitenskap, Helge Østbye påpeker at tekstanalysenes felles prosjekt er en ambisjon om å avdekke teksters latente, altså underliggende, betydninger (Østbye et al., 2007: 60). Eventuelle latente betydninger vil antakeligvis sjelden oppfattes av de velgerne som faktisk leser artiklene i avisene, og blir derfor ekstra interessante. Under en analyse er man mer oppmerksom og fanger opp flere momenter enn man vanligvis ville gjøre. Dette kan være momenter som den vanlige leser til en viss grad registrerer, men ikke er like bevisst som under en analytisk lesning (Larsen i Hausken & Larsen, 1999: 29). Artikler i media kan også ansees for å være en måte man formidler et budskap på. Det er derimot flere hensyn som må

3. Kilder og metode

tas i betraktning ved en tekstanalyse av avisartiklene. Tekstanalysen omhandler først og fremst en tekst, og selve tekstanalysen står alene i sin egen kontekst. Samtidig må analysen ha et formål. I mitt henseende var formålet å avdekke partiets eventuelle holdninger til temaer som var relevante for kristendommen og islam. Dermed inntok jeg et innholdsmessig forhold til tekstene (Østbye et al., 2007: 67). Tekster kommer i mange variasjoner. Det er vanlig å dele inn tekster på to forskjellige måter, enten i sjangere eller i diskurstyper. En sjanger grupperer teksten sammen med andre tilsvarende tekster. Diskurstyper grupperer tekster på et annet nivå enn sjanger og baseres på hvordan teksten organiserer sitt budskap. Det er tre hovedtyper som her gjelder: beskrivende, fortellende og argumenterende tekster (ibid.: 69). Partiprogrammer vil falle inn under argumenterende tekster.

Det er viktig å være kildekritisk i bruk av avisartikler, spesielt når forfatterne ikke er partimedlemmer selv. Intervjuer kan inneholde feilsitater, eller sitater som er tatt ut av sin rette kontekst og til og med satt inn i en annen kontekst. Det vil da være en stor fare for at intervjuobjektet bli ilagt feil holdninger. Dette er forhold som FrP ikke selv har kontroll over, og dermed kan også holdningene deres som når ut til velgere ikke nødvendigvis være partiets reelle holdninger. I dette prosjektet er jeg som tidligere nevnt opptatt av FrPs «ansikt utad», altså slik de blir oppfattet av velgerne. Hvilken kanal partiets budskap formidles i, er likevel en viktig nyansering. Redaksjonelle hensyn kan også føre til at viktige momenter som for eksempel kontekst, kan være redigert vekk. Som nevnt i kapittel 2.1.3, er den journalistiske kontrollen svært høy i det Pollestad kaller mediekanalen. Det er til syvende og sist de forskjellige redaksjonene som i stor grad bestemmer hvilke saker som publiseres. Dermed vil også definisjonsmakten for hvilke saker som belyses i mediekanalen ligge hos mediens redaksjoner. Et eksempel på dette kom tydelig frem, da partileder Kristin Halvorsen (Sosialistisk Venstreparti) under den avsluttende partilederdebatten hos NRK1 11. september måtte overkjøre programledernes valg av tema for å få snakket litt om skolepolitikk, da redaksjonen i NRK ikke hadde imøtekommet hennes ønske om å snakke om dette temaet. Selv om mediene i stor grad selv bestemmer hvilke saker som settes på dagsordenen, er det gjerne slik at de også er oppmerksomme på hva som rører seg i befolkningen ellers. Dermed

blir forholdet mellom mediene og befolkningen preget av en gjensidig påvirkning, der mediene dagsorden påvirker opinionen og omvendt (Waldahl, 1999: 217).

Tekstene til analysen inngår i sammenhenger eller kontekster av forskjellig art. Felles for tekstene i prosjektets tekstanalyse er at de representerer mediekanalene (kapittel 2.1.3). Østbye et al. skiller mellom nær og vid kontekst. I en avis vil den nære konteksten være avissidene som analyseres. Deretter beveger analysen seg utover til det som omgir teksten; bilder, bildetekst, omliggende tekster og annonser. I prosjektets henseende vil en slik nær kontekst først og fremst forholde seg til selve teksten, ettersom det er der partiets meninger fremkommer. Omliggende tekster vil kun inkluderes dersom de fungerer som kommentarer til partiets ytringer. Den vide konteksten innebærer å plassere teksten i geografiske, sosiale og kulturelle aspekter (Østbye et al., 2007: 71).

Bruken av nettavisene medførte at jeg ved et fåtall tilfeller ble videresendt til andre nettsider, da den aktuelle nyheten på avisens nettside lenket direkte til en annen nettside. I slike tilfeller ble disse artiklene med i kildematerialet til prosjektet. Videre valgte jeg uke 34 og 37 som utvalgte uker til datainnsamlingen fra avisene. Grunnen til dette var at jeg ønsket å hente materiale både relativt tidlig i valgkampen og helt mot slutten. Valget av uke ble gjort i mai, og ble dermed gjort på et grunnlag der jeg ikke kunne si noe om hva som skulle skje i de to ukene. Erfaringer fra tidligere valgkamper tilsier at det til tider har oppstått episoder under valgkampen som radikalt kan endre saksfokus. Et eksempel på dette skjedde i 1987 (kapittel 2.2.1.3). Ved å velge én uke i begynnelsen av valgkampen og også den siste uken ville en slik endring fremkomme i en analyse. En annen grunn til å velge ut disse to ukene er å undersøke om det er noen holdningsendring i det hele tatt, eller om partiet fremstår som konsekvente gjennom de fire siste ukene av valgkampen. I tillegg til de nevnte avisene har jeg også inkludert relevante debatter og partilederspøringer på NRK og TV2 der FrP har vært representert i datamaterialet fra de to ukene innsamlingen pågikk.

3.5.1 Fremgangsmetode for tekstanalysen: temasentrert analyse

Hvordan en går fram for å analysere nyhetstekstene avhenger i likhet med ovennevnte metoder av prosjektets problemstilling. Problemstillingen gir et bestemt fokus på teksten. I stor grad ble fremgangsmåten i tekstanalysen tilnærmet lik den temasentrerte tilnærmingen i analysen av samtalene beskrevet i kapittel 3.4.1 Også i analyser av tekster fra media er det vanlig å systematisere og gruppere funn fra hver enkelt tekst for å oppnå en samlet forståelse av tekstenes forskjellige budskap (Larsen i Hausken & Larsen, 1999: 29). Problemstillingen i dette prosjektet førte til et fokus mot partimedlemmers uttalelser i mediene, der de var relevante innenfor prosjektets indikatorer.

3.6 Etiske betraktninger

Etiske betraktninger har vært viktig under hele prosjektet, og har kontinuerlig blitt evaluert og revurdert. Prosjektet har hele tiden forholdt seg til «Forskningsetikkloven» (Langtvedt, 2009). I tillegg har prosjektet nødvendigvis også forholdt seg til «Forskningsetiske retningslinjer for for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi» (NESH, 2006). Det ble også vurdert slik at siden prosjektet studerte en organisasjon, der informantene befant seg i en kontekst der de var offisielle talspersoner for organisasjonen, var det heller ikke nødvendig å registrere prosjektet hos NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste). Den største etiske bekymringen jeg som forsker stod ovenfor, var at jeg skulle foreta en form for skjult observasjon i min etnografiske studie. Thagaard påpeker at det ved skult observasjon stilles «særlig store krav til forskerens moral og ansvar» (2009: 76). Videre sier Thagaard at forskeren har et «særlig moralsk ansvar om ikke å bruke informasjonen på en måte som kan skade dem som har deltatt i undersøkelsen» (2009: 76). Skjult observasjon er blant annet forsvarlig til studier av såkalte elitegrupper som oppfatter forskeren som «forstyrrende for sin virksomhet», sier Thagaard (2009: 76). FrP går nok ikke inn under denne kategorien, men at en forsker kommer og gjennomfører en utspørring midt i valgkampen vil jeg tro kunne oppfattes som forstyrrende.

3. Kilder og metode

FrP var altså ikke klare over at jeg skrev en oppgave om deres holdninger. Dette kunne i mange sammenhenger vært problematisk, men jeg mener at mine metoder ikke har medført noen etiske problemer av betydning. I dette prosjektet ønsket jeg ikke å ta den risikoen det innebar å presentere meg og prosjektet mitt for informantene. Jeg var bekymret for refleksivitet og at de ville innta en forsvarende holdning, og ikke ville snakke med meg som om jeg var en vanlig velger. Jeg antok derfor at dersom jeg oppsøkte de som en vanlig person, ville informantene i større grad gi uttrykk for sine egne og partiets faktiske holdninger. Jeg ønsket med dette å minimere risikoen for at analysen skulle gi et galt bilde av virkeligheten. Mitt metodiske valg under feltarbeidet ville ikke vært mer problematisk enn dersom jeg skulle pratet med politikerne som en hvilken som helst annen stemmeberettiget person. De spørsmål jeg stilte til partiets politikere fant sted i det offentlige rom, der politikerne er ute nettopp for å svare på tilsvarende spørsmål fra vanlige mennesker. En slik type skjult observasjon som jeg har skissert her vil også medføre at dataene jeg samler inn vil være av en slik karakter at de ikke på noen måte vil være sensitiv informasjon. Det vil være offentlig informasjon som er tilgjengelig for allmennheten. Jeg benyttet meg heller ikke av båndopptaker under samtaler med politikere, da dette straks ville vært problematisk etisk, samtidig som faren for reaktivitet ville vært tilstede da det hadde vært nødvendig å innhente samtykke til opptak av samtalene. Da all informasjon jeg benyttet meg av var rettet mot offentligheten, velgerne, ville det heller ikke være nødvendig å anonymisere mine informanter. Som følge av at jeg valgte å opptre som en vanlig velger, og politikerne selv ikke var klar over deres bidrag til dette prosjektet, vil jeg likevel anonymisere politikerne. Moralsk sett følte jeg personlig at dette var det eneste etiske korrekte å gjøre, blant annet av respekt for de jeg hadde pratet med. Dette handler også om det moralske ansvaret Thagaard understreket viktigheten av. Informasjonen som kom frem var heller ikke av en slik karakter at det var nødvendig eller relevant å identifisere vedkommende. Feltnotatene fra samtalene har blitt renskrevet og er tilgjengelig som vedlegg (#3), slik at det er mulig for leseren å gå tilbake til denne delen av kildematerialet for analysen.

4. Analyse

Analysen i prosjektet ble hovedsaklig styrt av to ting: prosjektets problemstilling og det empiriske materialet. I møtet med materialet ble jeg oppmerksom på nye temaer og perspektiver som var nødvendige å inkludere i prosjektets analyse. Dette kan betraktes som en konsekvens av å jobbe i en abduktiv forskningsprosess, der man tar utgangspunkt i det empiriske materialet samtidig som man forholder seg til eksisterende teori. Som nevnt innledningsvis i kapittel 1.2 var både bistand og integrering to temaer rundt perspektivene nestekjærlighet og medmenneskelighet, som jeg ikke ble oppmerksom på før underveis i analysen. Dette kapittelet presenterer først analysen av FrPs prinsippprogram, etterfulgt en tilsvarende analyse av handlingsprogrammet. Både prinsippprogrammet og handlingsprogrammet vedtas på partiets landsmøte, og er gjeldende for en periode på fire år. Etter analysen av programmene presenteres funnene fra medieinnsamlingen. Avslutningsvis i dette kapittelet blir resultatene av feltarbeidet presentert, før kapittelet til slutt oppsummerer analysens viktigste funn, og relaterer dette til funn fra tidligere forskning, som ble presentert i kapittel to. Alle underkapitlene er delt opp tematisk etter de indikatorene som ble berørt, men det var en variasjon i hvilke temaer som fremstod som sentrale i de forskjellige delene av empirien.

4.1 Prinsippprogram 2009-2013

Prinsippprogrammet er et hefte på tolv sider, og har tittelen «Fremskrittspartiets prinsipper 2009-2013». Prinsippprogrammet forsøker å forklare hvilken ideologi og hvilke verdier som ligger til grunn for partiets politikk, og kan plasseres i sjangeren argumenterende tekster (kapittel 3.5). Innholdsfortegnelsen kan fortelle noe om hvilke indikatorer som vil bli belyst i partiets program. Under overskriften «Demokrati», er «Frihet» et eget punkt. I tillegg har partiet underpunkter om andre typer friheter; «Ytringsfrihet», «Religionsfrihet» og «Valgfrihet». I tillegg har partiet også et eget punkt kalt «Kirke og stat». Videre i innholdsfortegnelsen har partiet blant annet listet opp «Markedsøkonomi for fritt næringsliv

og velstand» og «Valgfrihet for foreldre og likebehandling av barn». Innholdsfortegnelsen indikerer altså at begrepet «frihet» er meget sentralt for FrP allerede før en begynner å lese selve prinsipp-programmet. Anne Torill Pollestad omtaler begge partiprogrammene som en del av partikanalen, der partiets normer styrer retorikken (kapittel 2.1.3).

4.1.1 Frihet

Lesningen av prinsippprogrammet bekrefter at frihet står sentralt for FrP, noe som ikke akkurat er overraskende, da de beskriver seg selv som et «liberalistisk folkeparti» (Prinsippprogram 2009-2013: 4). Partiets menneskesyn «baserer seg på en overbevisning om at enkeltmennesket har evner til å styre seg selv og ta konsekvensene av egne valg» (ibid.). Den liberalistiske ideologien, som FrPs politikk skal bygge på «gir alle mennesker rett til å leve som frie og selvstendige individer, så lenge de ikke uberettiget griper inn i andre menneskers rett til fri og selvstendig livsutfoldelse» (ibid.: 5). For FrP eksisterer mennesker «først og fremst som enkeltmennesker, og ikke som kollektiv gruppe» (ibid.). Et slikt menneskesyn er interessant i seg selv, sett i lys av Fred Alford's påstand om at deltakelse i grupper er menneskets naturtilstand (kapittel 2.4). FrP ønsker «mer individuell frihet og ansvar for enkeltmennesket» (Prinsippprogram 2009-2013: 4). «Frihet» ser altså ut til å være det jeg jeg tidligere har beskrevet som et forankringspunkt i kapittel 3.3.1. Så hva innebærer egentlig denne friheten FrP så sterkt argumenterer for i prinsippprogrammet? Hvilke ord og begreper benytter partiet seg av for å gi dette begrepet mening?

Fremskrittspartiet mener at Statens rolle må begrenses for å sikre individets rettigheter og handlefrihet. Dette gjøres ved å overføre makt «fra politikerne til folk flest» (ibid.). Hvordan skal de gjøre dette? Jo; «ved å la innbyggerne beholde mer av sine egne skattepenger...» (ibid.), foruten å øke privat sysselsetting og bruk av frivillige organisasjoner. Det kan altså se ut som at økonomi er en viktig faktor i FrPs maktoverføring fra staten til «folk flest». Makt og penger er altså begreper partiet knytter opp til frihet, og friheten kan se ut til å øke i takt med at hver enkelt av oss får mer penger mellom hendene. Også når partiet omtaler «valgfrihet», kommer det økonomiske perspektivet frem: «Den frie markedsøkonomien er en vesentlig

4. Analyse

betingelse for den enkeltes valgfrihet» (ibid.: 5). Friheten til å velge er også et av de mest sentrale prinsippene i partiets politikk, og dette gjennomsyrrer de fleste aspektene i FrPs liberalistiske ideologi. Foruten valgfriheten, nevner partiet noen andre kjente varianter av frihet: ytringsfrihet, religionsfrihet, personlig frihet og frihandel. Ytringsfriheten omtales som en av «grunnpilarene i demokratiet» (ibid.). I prosjektets kontekst er det særlig relevant å se hvordan partiet omtaler religionsfriheten:

Fremskrittspartiet forsvarer retten til selv å velge livssyn eller religion, og å organisere sitt liv i samsvar med dette, og vil arbeide mot diskriminering på religiøst grunnlag. Vi aksepterer imidlertid ikke at lovbrudd, tvang, vold eller trussel mot rikets sikkerhet begrunnes i tro eller religionsfrihet. (ibid.)

FrP ser seg altså nødt til å begrense friheten i enkelte situasjoner. Under avsnittet som heter «Frihet» viser partiet til uttrykket «Min frihet slutter der din begynner» (ibid.). Dette innebærer en begrensning som FrP har definert slik:

Vi aksepterer ikke at man kan leve ut sin kultur og religion hvis dette medfører overgrep mot andre mennesker. Det må alltid være hensynet til det enkelte mennesket, og dets frihet og rettigheter, som må være avgjørende for den politikk som føres. (ibid.)

4.1.2 Integrering

En annen interessant begrensning partiet eksplisitt presiserer finner sted under avsnittet «Norge og verden», der de berører temaet integrering. Partiet mener at dagens innvandringspolitikk må legges om, og politikken

må sørge for at innvandrere integreres i det norske samfunnet og respekterer de grunnleggende frihetsverdier Norge bygger på. Hensynet til integrering må i enkelte tilfeller gis forrang i situasjoner der dette anses å komme i konflikt med hensynet til valgfrihet. (ibid.: 8)

Integreringen fremkommer altså så viktig for FrP at det kan komme til å gå på bekostning av innvandreres valgfrihet. Så hva innebærer integrering av innvandrere for FrP? Partiet mener at det må stilles visse krav til innvandrere. Sentrale krav er arbeidsdeltakelse, språkopplæring og respekt for norske lover. FrP mener også at:

Likebehandling mellom nordmenn og innvandrere er avgjørende for å forebygge konflikter, noe som betyr at særordninger for innvandrere bør avvikles. Ved mottak av flyktninger bør man også ta hensyn til menneskers evne og vilje til integrering. Kvoteflyktninger fra FN skal prioriteres. Når behov for beskyttelse er over, må vedkommende reise hjem. (ibid.: 8)

4. Analyse

Noe mer konkret fremkommer ikke av prinsippprogrammet, men det er påfallende at det lengre frem i programmet deres står et avsnitt med tittelen «Toleranse». Der understreker partiet:

Alle mennesker er født frie og likeverdige, og skal ha like rettigheter. Mennesker må vurderes ut i fra hva de gjør, snarere enn ut i fra hvem de er eller hvilken bakgrunn de har. Alle mennesker er født forskjellige, og i et samfunn som bygger på likeverd, må vi respektere menneskers unike egenart. (ibid.: 5)

FrPs holdninger til «særordninger» er ikke noe nytt fenomen. Som det ble nevnt i det historiske tilbakeblikket tidligere mente Carl I. Hagen allerede i 1987 at norske politikere «fordeler utlendinger fremfor de som trenger det mest hos oss» (kapittel 2.2.1.3).

4.1.3 Identitet

«Fremskrittspartiet er et liberalistisk folkeparti. Det bygger på Norges grunnlov, norsk og vestlig tradisjon og kulturarv, med basis i det kristne livssyn og humanistiske verdier» (ibid.: 4). Videre skriver de: «Det fundamentale i vårt samfunnssyn er troen på, og respekten for, det enkelte menneskets egenart og retten til å bestemme over eget liv og økonomi» (ibid.). I avsnittet «Kirke og stat» utdyper de sitt verdigrunnlag, som her er nevnt ovenfor. FrPs identitet er også klart nasjonalt orientert. Partiet fokuserer på å bevare «det norske». Dette kommer klart til uttrykk i avsnittet «Kultur og idrett»:

Kultur er et vidt begrep som omfatter alt som kjennetegner nasjonen og folket. Den norske kulturen er resultatet av de valg og verdier en har samlet seg om, åndelige og materielle. Det er en viktig oppgave å verne om vår norske kulturarv. (ibid: 11)

Det må påpekes at identitetsbegrepet også må sees i lys av andre aspekter av FrPs politikk. Særlig interessant vil det være å se det i lys av integrering, og hvordan FrP ønsker at innvandrere skal bli en del av det norske samfunnet, og dermed også en del av den norske identiteten.

4.1.4 Bistand

I likhet med asyl- og innvandringspolitikken, kan bistandspolitikken også sees ut i fra en synspunkt om nestekjærlighet og medmenneskelighet. Det er derfor relevant å undersøke

hvordan partiet forholder seg til dette temaet. Partiet skriver under avsnittet «Norge og verden» at «norske interesser i utenrikspolitikken [...] ivaretas best gjennom satsning på fri handel, menneskerettigheter og bygging av allianser med demokratiske stater som deler vårt verdigrunnlag» (ibid.: 8). FrP uttaler i sitt prinsippprogram at de ikke synes den tradisjonelle utviklingspolitikken har fungert tilfredsstillende. Partiet mener at statlig økonomisk bistand derfor bør begrenses og effektiviseres. Dette vil partiet gjøre ved fokusere på en utvikling av markedsøkonomien og «sikre fattiges land adgang til vestlige markeder» (ibid.). Den humanitære nødhjelpen vil partiet opprettholde. Utover dette nevner ikke partiet noe mer konkret om bistandspolitikken. Det det blir dermed vanskelig å forstå hva de egentlig ønsker uten å se prinsippene i lys av handlingsprogrammet i kapittel 4.2.

4.1.5 Familie og eldreomsorg

Sammen med enkeltmennesket og eiendomsretten er familien det grunnleggende i samfunnet (ibid.: 4). Familien står altså sentralt i FrPs politikk, og den er etter FrPs syn mest stabilt innenfor rammene av et ekteskap. Av denne grunn ønsker FrP å gi økonomiske og juridiske fordeler til ektefolk. Det fremgår ikke av prinsippprogrammet om ekteskapet i denne sammenhengen gjelder uansett seksuell legning. Én av fordelene heterofile par derimot vil ha, gjelder kunstig befruktning. FrP mener at lesbiske par ikke skal kunne få kunstig befruktning av hensyn til barnas «rett til å kjenne, vokse opp med og få omsorg av sine fedre,...» (ibid.: 9). Valgfriheten for lesbiske par blir altså mer begrenset enn for heterofile par. Prinsippprogrammet sier ingenting om adopsjon, men det understrekes videre at det ikke er en menneskerett å få barn, men alle barn har rett til «en god og omsorgsfull oppvekst» (ibid.). Eldreomsorg kan ansees som et aspekt av familiepolitikken, selv om partiet selv plasserer det under overskriften «Helse og omsorg». Der skriver de at partiet «vil ha en varm, verdig og valgfri eldreomsorg, der den enkelte selv skal bestemme over eget liv.» Det er et offentlig ansvar at alle som trenger det får tilgang til «nødvendige helse- og omsorgstjenester» (ibid.). Nok en gang står valgfriheten i sentrum, da alle skal få kunne velge fritt mellom offentlige og private helse- og omsorgstjenester.

4.1.6 Skole og utdanning

Under «Utdanning og forskning» argumenterer partiet for fritt skolevalg, slik at skolene må konkurrere om elevene. FrP mener at dette vil heve kvaliteten på skolene, på samme måte som de mener at fri konkurranse i et fritt marked vil heve kvaliteten på tjenestene som selges.

Videre vil partiet at

alle som ønsker, skal få starte egne skoler, så sant de oppfyller kvalitetskrav satt av sentrale myndigheter. [...] om skolene er private eller offentlige, er ikke avgjørende, det viktigste er at kvalitet og valgfrihet settes i sentrum. (ibid.: 10)

Finansieringen skal være et offentlig ansvar «der det ytes et tilskudd per elev til den skolen eleven i samarbeid med foresatte velger» (ibid.).

4.1.7 Statskirken

Under avsnittet «Kirke og stat» definerer FrP det de anser som «grunnleggende verdier i det norske samfunnet»:

Fremskrittspartiet ser på den kristne kulturarven, vestlige verdier, og skille mellom religion og politikk som grunnleggende verdier i det norske samfunnet. Religionsfrihet er en grunnleggende rettighet for den enkelte. (ibid.: 6)

FrP ønsker å skille stat og kirke, da de mener at «en politisk styrt kirke mister sin nødvendige legitimitet» (ibid.). Partiet mener at alle trossamfunn bør være uavhengige. Forøvrig stiller partiet sine folkevalgte representanter «fritt i spørsmål av religiøs og livssynsmessig karakter som ikke entydig dekkes av prinsipp- eller handlingsprogram» (ibid.). Statskirken er ikke omtalt i handlingsprogrammet.

4.1.8 Aktiv dødshjelp

Under avsnittet «Personlig frihet og personvern» argumenterer FrP for bruk av aktiv dødshjelp. Dette er et prinsippvedtak som ikke har vært inkludert i FrPs tidligere prinsipper. Frihet er for FrP også frihet til å bestemme over eget liv, inkludert en rett til en «verdig avslutning av livet» (ibid.: 5); «Fremskrittspartiet vil derfor i noen situasjoner tillate aktiv

dødshjelp regulert av et strengt lovverk.» Aktiv dødshjelp er derimot ikke nevnt i partiets handlingsprogram.

4.1.9 Oppsummering av prinsippprogrammet

Analysen av prinsippprogrammet viser at partiet har et særlig fokus på friheten for enkeltmennesket. Denne friheten er knyttet til økt valgfrihet, som oppnås ved å tilføre mer makt i form av skatteletter til enkeltmennesket. Analysen viser også at friheten til enkeltmennesket må begrenses i enkelte tilfeller, deriblant av hensynet til integrering. Valgfriheten vil også bli begrenset for homofile og lesbiske par i forhold til rollen som foreldre. Analysen viser også at FrP har et fokus på å bevare en norsk identitet, derunder det de omtaler som den norske kulturarven som har en basis i det kristne livssyn. Islam nevnes ikke konkret, men partiet omtaler religionsfriheten som en grunnleggende rettighet for enkeltmennesket.

4.2 Handlingsprogram 2009-2013

Handlingsprogrammet forteller leseren hva partiet ønsker å gjennomføre politisk for den gjeldende perioden. Det kan være fristende å kalle handlingsprogrammet for prinsippprogrammet i praksis. Handlingsprogrammet er langt mer omfattende enn prinsippprogrammet, naturlig nok, og faller inn under den sjangeren som omtales som en argumenterende tekst (kapittel 3.5). Det utgjør litt over 80 sider med partipolitikk. Innledningsvis er det et forord av partileder Siv Jensen. Allerede her fortsetter partiet å fokusere på frihet, men programmet skal i følge Jensen vise *hvordan* FrP «vil gi mer frihet til folk flest, gjennom lavere skatter og avgifter, og hvordan [FrP] vil forenkle lover og regler som i dag styrer våre liv og valg». Fokuset på at mer penger til den enkelte gir større frihet er gjeldende også her. Handlingsprogrammet kan også betraktes som en fasit på partiets politikk. I forordet omtaler Jensen handlingsprogrammet som «originalen», med en henvisning til at mange mener mye og snakker mye om FrPs politikk. Forøvrig oppsummerer forordet de viktigste fokusområdene i FrPs politikk: nasjonal infrastruktur, utdanning/forskning, omsorg,

politi og innvandring. Handlingsprogrammet fokuserer altså på *hvordan* prinsippene gjennomføres i praksis, og denne analysen må derfor nødvendigvis blant annet undersøke hvordan den praktiske politikken forholder seg til prinsippene.

4.2.1 Frihet

Fokuset på frihet blir fortsatt knyttet til individuell valgfrihet og økt økonomisk handlekraft i en fritt markedsstyrt økonomi. Det kan virke som at det er dette som er oppskriften på å gi makten tilbake til folket hos FrP. Dette kommer også fram i avsnittet «Kommunen», der partiet argumenterer for en styrking av lokaldemokratiet, siden også dette vil gi større frihet og påvirkningskraft for «folk flest»: «Individet må være utgangspunktet for all god politikk, og poenget med demokrati og markedsøkonomi er at enkeltmennesket skal ha makt og innflytelse over sin egen hverdag og sitt eget lokalmiljø» (Handlingsprogram 2009-2013: 7). Skatter og avgifter skal ikke være større enn at de «avspeiler det reelle finansieringsbehovet det offentlige har for å dekke fellesoppgavene» (ibid.: 11). Frihetsperspektivet til FrP overføres også til markedsøkonomien, der alle næringsvirksomheter drives på et prinsipp om fri konkurranse der «man ikke forskjellsbehandler enkeltbedrifter og næringer» (ibid.: 10). Den overordnede oppfatningen til FrP som kommer til uttrykk gjennom programmet, er at et fritt konkurransemarked aktivt vil regulere seg selv naturlig til samfunnets beste, da det til syvende og sist er forbrukerne som bestemmer hva som skal produseres. Det er med andre ord helt og holdent opp til oss som forbrukere å avgjøre dette. Vi er selv frie til å styre markedet. I alle fall i en ideell FrP-verden. Som analysen videre vil vise, benytter partiet frihetsbegrepet i de fleste aspektene av sin politikk i prosjektets empiri.

4.2.2 Asyl og innvandring

I kapittelet «Trygghet for liv og eiendom» understreker partiet en grunnleggende rettighet: «Fremskrittspartiet legger vekt på å sikre enkeltmennesket rettsikkerhet. [...] Vi ser på prinsippet om at man er uskyldig til det motsatte er bevist som grunnleggende for rettsikkerheten» (ibid.: 26). Dette er helt i tråd med partiets fokus på frihet, men med dette i

4. Analyse

tankene kan det være interessant å se nærmere på hvordan partiet ønsker å gjennomføre innvandring- og asylpolitikken.

Nestekjærlighet og medmenneskelighet kan ansees som en sentral del av både kristendommen og islam. Innvandring- og asylpolitikken kan forstås ut i fra et slikt perspektiv. Det handler om hvordan Norge skal ta i mot mennesker som ønsker å bo i landet av forskjellige grunner. Denne politikken omtales i kapittelet «Norge og verden» i FrPs handlingsprogram. Som nevnt ovenfor i omtalen av prinsippprogrammet er hovedprinsippet i FrPs innvandringspolitikk at det skal være full likebehandling mellom nordmenn og innvandrere, og at det ikke gis særbehandling til enkeltgrupper. Flyktninger er for FrP «personer som tilfredsstillende krav som FNs flyktningkonvensjon stiller for å gi rett til opphold i Norge» (ibid.: 32). Når FrP bruker begrepet «flyktning» impliserer dette at de i henhold til FN allerede har *rett* til opphold i Norge. I avsnittet «Flyktninger» påpeker riktignok partiet at Norge «skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser og hjelpe flyktninger», men det virker dog ikke som partiet har særlig stor lyst til å ta dem inn i landet:

Flyktninger kan imidlertid best hjelpes i sine geografiske og kulturelle nærrområder. I stedet for å ta mange flyktninger inn i Norge bør Norge i større grad bidra til å dekke utgiftene til flyktningemottak i flyktningenes egne nærrområder. (ibid.)

Videre skriver de at utvelgelsen av kvoteflyktninger bør styres av integreringshensyn. Dette bestemmes av Stortinget etter forslag fra regjeringen. Partiet skriver ingenting om hvor mange kvoteflyktninger de ønsker å slippe inn i landet. Det fremkommer dermed noe underlig at flyktninger som oppfyller FNs krav for rett til opphold i Norge, muligens ikke skal få komme hit i det hele tatt.

Når det kommer til asylsøkere, forstår FrP asylsøkere som «mennesker som selv oppsøker Norge for å søke asyl» (ibid.). Asylsøkere som har fått avslag på søknaden sin er å betrakte som ulovlige innvandrere. FrP gir uttrykk for at innvandringen av asylsøkere vil føre til konflikter i det norske samfunnet som en konsekvens av «alvorlige motsetninger mellom folkegrupper», dersom innvandringen ikke innstrammes. Partiet trekker dermed en direkte

4. Analyse

årsakssammenheng mellom asylsøkere og et utrygt samfunn i Norge: «Det er etisk uforsvarlig å ikke stramme inn denne innvandringen [av asylsøkere] for å forebygge konflikter i det norske samfunn» (ibid.: 33). Denne innstramningen skal skje ved at det «bør åpnes for lukkede asylmottak» (ibid.). Fra det tidspunktet asylsøkere kommer til landet skal de oppholde seg innenfor disse lukkede asylmottakene i påvente av at oppholdsøknaden blir ferdigbehandlet. Kirkeasylanter skal i følge handlingsprogrammet pågripes og sendes ut av landet, men det skal fortsatt utvises respekt for kirkerommet. En annen interessant presisering fra partiet er at de bare vil begrense mottak av mennesker til land «utenfor den vestlige kulturkrets» (ibid.). Politikken de ønsker å føre for familiegjenforening gjenspeiler også dette, der de åpner for at personer fra EØS og enkelte andre land lettere kan få innvilget familiegjenforening, som vil bli omtalt nedenfor i kapittel 4.2.4. Integreringspolitikken til FrP skal i følge handlingsprogrammet bygge på «de reglene, normene og verdiene som skal være til felles for hele befolkningen» (ibid.). Disse må også gå foran hensynet til enkeltgrupper. I prinsippprogrammet påpekte også partiet at valgfriheten kan måtte vike av hensyn til integrering.

Innvandring- og asylpolitikken ser nokså klart ut til å avvike fra flere av de grunnleggende rettigheter og prinsipper som partiet ellers vektlegger så sterkt for enkeltmennesket. I praksis vil de stenge asylsøkere inne i frykt for at de skaper konflikt og uro i samfunnet. Dette er tydelig i konflikt med det de kaller for sitt hovedprinsipp i innvandringspolitikken, nemlig full likebehandling mellom nordmenn og innvandrere, og ingen særbehandling av enkeltgrupper. Rettsikkerhetsprinsippet gjelder tydeligvis ikke for asylsøkere. Det er derfor naturlig å spørre seg hvor det ellers så gjennomgående fokuset på frihet for enkeltmennesket har blitt av når FrP ønsker å plassere innvandrere i lukkede mottak. Asylsøkere «utenfor den vestlige kulturkrets» stigmatiseres som antatt farlige for det norske samfunnet allerede før de har kommet til landet. Det kan være noe vanskelig å forstå den logiske tanken bak å stigmatisere en så stor gruppe mennesker, samtidig som politikken skal forsøke å integrere de samme menneskene i det norske samfunnet. Partiet fronter også en forskjellsbehandling mellom innvandrere som har opprinnelse utenfor den vestlige kulturkrets, og de som tilhører den

vestlige kultur. En nærliggende tolkning av handlingsprogrammet er at sistnevnte gruppe slipper adskillig lettere inn i landet. Delvis kan dette forklares med EØS-avtalen, en forpliktende avtale som gir fri flyt av blant annet arbeidskraft over landegrensene i EU og EØS. Det er likevel naturlig å stille spørsmål om hvor de sentrale verdiene som frihet, likeverd, toleranse og likestilling som FrP fremmer i prinsippprogrammet har blitt av. Sett fra en innvandrers synspunkt, kan det argumenteres for at den vestlige gruppen av innvandrere har særegne ordninger for innvandring. FrP er jo nettopp sterkt i mot slike særordninger for innvandrere. Det er derfor naturlig å spørre seg om dette bare gjelder for ikke-vestlige innvandrere.

Et kjent ordtak sier at det ikke finnes en regel som ikke har et unntak. Dermed fremstår FrPs asyl- og innvandringspolitikk nærmest som et unntak som bekrefter regelen, som i FrPs tilfelle er at alle mennesker skal ha individuell frihet, rettsikkerhet, valgfrihet, likeverd og like muligheter og rettigheter for deltakelse i samfunnet.

4.2.3 Integrering og identitet

Når innvandrere har fått oppholdstillatelse i landet, skal de integreres i det norske samfunnet. Integrering handler i hovedsak om hvordan man som ny innbygger skal ta del i et nytt samfunn på en adekvat måte. Et problematisk aspekt med begrepet integrering er at det er særdeles abstrakt. Når er man ferdig integrert? Er man ferdig integrert når man har fått statsborgerskap? Handlingsprogrammet sier ikke noe om dette, men legger noen kriterier til grunn for innvilgelse av norsk statsborgerskap:

For å kunne bli norsk statsborger og for å få stemmerett bør det stilles krav om selvforsørgelseevne, samfunnsforståelse, og tilstrekkelige norskkunnskaper. Det må også stilles krav om minimum ti års botid, regnet fra det tidspunktet for innvilgelse om oppholdstillatelse. Hvis søker er gift med en norsk borger, er kravet om botid minimum fem år.» (ibid.).

I denne konteksten ser vi kun på hvordan FrP ønsker at innvandrere skal bli en del av det norske samfunnet. Integreringspolitikk kan dermed ansees som et aspekt av politikken til FrP

4. Analyse

som sier noe om identitet. Det ble påpekt over at FrP mener at innvandrere som integreres i det norske samfunnet må respektere de frihetsverdiene Norge bygger på, og at valgfriheten til den enkelte av og til må vike av hensyn til integreringen. Også under integreringspolitikken hevder FrP at de «ønsker lik behandling av nordmenn og innvandrere» (ibid.). FrP vil stille krav til innvandrere om norskundervisning og/eller arbeidstrening som et vilkår for å motta offentlige ytelser. Dette mener de vil sikre at norsk blir felles språk for alle. Partiet mener at en «restriktiv innvandringspolitikk med aktiv integrering og tilpasning til norske samfunnsforhold vil forebygge motsetninger og konflikter» (ibid.). Videre mener partiet at gode norskkunnskaper er et viktig grunnlag for å komme inn i arbeidsmarkedet, slik at det blir mulig å få en ordinær yrkeskarriere. Et annet viktig forutsetning for FrPs integreringspolitikk er å stimulere enkelte innvandremiljøer til økt likestilling, da FrP mener at det er i enkelte av disse miljøene likestillingen har kommet kortest (ibid.: 7). Integreringspolitikken til FrP er ellers lite konkret når det gjelder tiltak. Ser man derimot integreringspolitikken i lys av andre aspekter ved det politiske programmet blir det kanskje noe enklere å forstå hva partiet mener. I innledningen til kapittelet «Kultur og idrett» skriver partiet at de «ønsker et levende kulturliv, med minst mulig politisk styring, basert på personlig engasjement og frivillighet» (ibid.: 71). Partiet påpeker på neste side at mangfold er viktig. Hva dette mangfoldet skal innebære er ikke mulig å forstå, men partiet ønsker i alle fall mangfold. Sett i lys av at FrP setter ytringsfriheten som en av grunnpilarene i demokratiet, er det naturlig å anta at det er fritt frem for individuelle uttrykk. Så hvordan kan kulturpolitikken sees i lys av integrering og identitet? Innvandrere som har fått oppholdstillatelse er for FrP gjenstand for integrering i det norske samfunnet og skal likestilles med nordmenn. Dermed er det logisk at de blir en del av den norske kulturen og kulturarven under integreringspolitikken. Under avsnittet «Vår felles kulturarv» skriver partiet følgende:

Den norske kulturarven representerer store verdier både på land og på vann, og er med på å gi nasjonen og innbyggerne identitet og fellesskapsfølelse. [...] Fremskrittspartiet ønsker å ivareta norsk kultur og kulturarv. Integrasjon av uttrykk fra andre kulturer bør foregå i et naturlig tempo og bør ikke være en offentlig oppgave. Norsk kultur lever i naturlig samvær med andre kulturer og trenger derfor ikke egne stimuli for å ta til seg nye impulser – de blir best tatt i mot når de ikke blir forsert inn. (ibid.: 72)

Sett i lys av den meget restriktive asyl- og innvandringspolitikken, kan man få et inntrykk av

at FrP frykter for den norske kulturarven, og derunder den norske identitetens eksistens. Det fremkommer at det ikke er en offentlig oppgave å stimulere til et flerkulturelt uttrykk i kulturen, men samtidig gir FrP det offentlige rollen med å innskrenke innvandringen og dermed også bremse det de omtaler som et «naturlig tempo». Dermed fremstår FrP som proteksjonistiske i forhold til den norske kulturen, kulturarven, språket og den norske identiteten. Det er da ikke annet enn rimelig å anta at den noe uklare integreringspolitikken har tendenser til å nærme seg en assimileringsspolitikk. Dette vil bli drøftet nærmere i kapittel 5.4.

4.2.4 Familie, ekteskap og eldreomsorg

FrP har et sterkt fokus på familiens rolle i samfunnet, og kan ansees som et familieorientert parti. Familien er forøvrig sentral i både islam og kristendommen. Innledningsvis til kapittelet «Valgfrihet for foreldre og likebehandling av barn», skriver partiet:

For Fremskrittspartiet er familien et naturlig, verdifullt og grunnleggende element som utgjør viktige rammer for barns oppvekst og fremtid. Vi anser familien for å være en svært viktig tradisjons- og kulturbærer, og mener familiens stilling i det norske samfunnet skal styrkes fremfor at det offentlige i stadig større grad ønsker å ta avgjørelser for familien. (ibid.: 41)

Partiet mener tydeligvis at det offentlige styrer for mye i de private familielivene, og fokuserer på økt valgfrihet for familien. Utgangspunktet for et hvert familieforhold er basert på frivillighet, og «barn har rett til begge sine foreldre» (ibid.: 42). Ved samlivsbrudd må foreldrene likestilles i plikter og rettigheter ovenfor sine barn. Barnets beste er et hovedperspektiv i FrPs familiepolitikk. Partiet mener som nevnt ovenfor at familielivet i dag styres i for stor grad av det offentlige, og ønsker at familien skal ha større frihet til å organisere seg ut i fra den enkelte families behov: «Vi vil derfor i perioden prioritere foreldrenes valgfrihet, sørge for å likestille og legge til rette for større mangfold og fleksibilitet innenfor omsorg for barn» (ibid.). Blant annet ønsker partiet valgfrihet for foreldre selv å bestemme hvem som skal være hjemme med barn under fødselspermisjonen. FrP ønsker også å videreføre kontantstøtten, men vil legge noen kriterier til grunn. Hvilke kriterier sier programmet ingenting om, men begrunner det men hensynet til barns

4. Analyse

oppvekstvilkår. Dette vil derimot bli belyst i medieanalysens kapittel 4.3.2. Derimot vil partiet «sørge for likhet i overføringene den enkelte familie mottar til barneomsorg fra staten, uavhengig av hvordan tilsynet organiseres» (ibid.). Slike overføringer skal kunne utbetales «direkte til den institusjonen eller omsorgsperson foreldrene velger» (ibid.). På ett punkt derimot vil partiet begrense familiens valgfrihet, og det berører mulighetene for at familier skal få innvilget familiegjenforening. På dette området vil partiet la det offentlige styre i større grad ved å stramme inn på reglene for innvilgelse. Partiet vil sette en aldersgrense på 24 år for ektefellen, og egne barn må være under 18 år. Ektefellene kan heller ikke ha en «større samlet tilknytning til noe annet land enn Norge» (ibid.: 32). Kravet om tilknytning vil derimot falle bort når «herboende har fylt 28 år» (ibid.: 33). Samtidig vil partiet innvilge unntak i enkelte tilfeller: «Personer fra EØS og enkelte andre land kan gis unntak fra skjerpede krav til familieinnvandring» (ibid.: 32). Det er nødvendig å forstå partiets syn på familiegjenforening i lys av partiets asyl- og innvandringspolitikk, som ble beskrevet ovenfor i kapittel 4.2.2.

Ekteskapet er FrPs foretrukne familieform, av hensyn til barnets beste. Likevel er partiprogrammenes bruk av begrepet «ekteskap» noe uklart. Av prinsippprogrammet fremkom det at ekteskapet, i følge FrP, er den mest stabile rammen for familien, samt at partiet ønsker å gi både økonomiske og juridiske fordeler til mennesker som inngår ekteskap, selv om hver enkelt har friheten til selv å velge familieform. Handlingsprogrammet bekrefter dette, men heller ikke handlingsprogrammet sier noe om partiet ønsker å likestille økonomiske og juridiske rettigheter for ekteskap uansett seksuell legning. FrPs forståelse av ekteskapet må derfor sees i lys av flere aspekter ved familiepolitikken. Det blir noe klarere når man leser videre i handlingsprogrammet:

Vi er av den oppfatning at et barn får den beste oppveksten ved å vokse opp med foreldre av ulikt kjønn, og ønsker derfor å begrense homofiles adgang til adopsjon.

Endringene i diverse lover gjort i 2008, kjent som «Ny ekteskapslov», må evalueres. Av hensyn til barnas rett til å kjenne, vokse opp med og få omsorg av sine fedre mener vi at lesbiske ikke skal kunne få kunstig befruktning.

Kunstig befruktning skal være en offentlig finansiert rettighet som forbeholdes heterofile par som lever i stabile parforhold, og som av helsemessige grunner har problemer med å få barn. (ibid.: 43)

4. Analyse

Det kommer altså frem at partiet vil favorisere heterofile par, både i forhold til adopsjon og kunstig befruktning. I tillegg ønsker de å evaluere den nye ekteskapsloven, som likestiller homofile og heterofiles rettigheter i forhold til å inngå ekteskap. Den nye ekteskapsloven gir også homofile rett til adopsjon og lesbiske rett til assistert befruktning. Dermed blir det naturlig å mistenke at partiet foretrekker ekteskap mellom heterofile, og at det er heterofile som vil nyte godt av de økonomiske og juridiske fordelene partiet ønsker å gi ekteskapet. Er ikke dette en særordning av en slik art som partiet er så prinsipielle motstandere av å gi til innvandrere?

Også eldreomsorgen har fokus på enkeltmennesket og dets rett til valgfrihet. De eldre skal selv «kunne velge hvilken tjenesteyter som skal komme hjem til dem», og de skal selv kunne velge sykehjemsplasser utenfor egen bostedskommune (ibid.: 46). Det offentlige skal «tilrettelegge og finansiere» eldreomsorgen. Staten skal ha ansvaret for finansieringen av eldreomsorgstjenester gjennom folketrygden. Partiet vil bygge ut sykehjemskapasiteten, og de vil «gi eldre en lovbestemt rett til sykehjemsplass når de har behov for det» (ibid.). Offentlige og private institusjoner skal konkurrere om brukerne. I tråd med FrPs gjennomgående markedsøkonomiske tenkning, hevder de at dette vil «heve kvaliteten på tilbudet» (ibid.). De begrunner med at produksjonen av velferdstjenestene ikke skiller seg nevneverdig fra andre tjenester, og at en likestilling mellom offentlige og private aktører i andre sektorer stimulerer til kreativitet og konkurranse (ibid.). FrP ønsker at pleietrengende kan velge en av sine nærmeste til å utføre tjenesten i stedet for ukjente hjelpepleiere, dersom de ønsker det. De vil derfor «innføre en nasjonal omsorgslønnsordning med normerte satser» (ibid.). Dette demonstrerer at FrP også er familieorienterte i eldreomsorgspolitikken. Når det gjelder lønn i sektoren forøvrig, ønsker partiet å «gjennomgå lønns- og arbeidsbetingelsene med sikte på å gjøre det mer attraktivt å jobbe i pleie- og omsorgssektoren» (ibid.: 47). Dette er nokså oppsiktsvekkende sett i lys av den liberalistiske ideologien FrP selv vedkjenner seg. De skriver nemlig på i handlingsprogrammet, under avsnittet «Personbeskatning» på side 11, følgende:

Inntektsfordelingen i samfunnet skal først og fremst være et resultat av den enkeltes frie valg til å verdsette arbeidsinnsats, inntekt og fritid, ikke et resultat av progressiv beskatning. Det er

ikke en offentlig oppgave å utjevne lønnsforskjeller som naturlig oppstår i arbeidsmarkedet. (ibid.: 11)

Det kan nok hevdes at det er en vesentlig forskjell på å sette normer for lønn innenfor en sektor, og å regulere lønnsforskjellen gjennom personbeskatningen. Hovedpoenget her er derimot at FrP vil at det offentlige skal gå inn i sektoren og sette normerte satser, noe som kan betraktes som motstridene med tanke på at partiprogrammene så gjennomgående argumenterer for fri konkurranse, også for samfunnsmessige løsninger (ibid.: 10).

FrP har altså et sterkt fokus på familielivet, og vil legge til rette for at familier selv står fritt til å velge hvordan de vil organisere hverdagslivet. Barnets beste ligger i følge partiet til grunn for politikken. Partiet ønsker å favorisere heterofile ekteskap, og vil evaluere ekteskapsloven. Kontantstøtten skal videreføres, men partiet vil legge enkelte kriterier til grunn, som de ikke definerer. Eldreomsorgen er preget av at eldre skal ha valgfrihet mellom hvilke tjenester og sykehjems plasser de ønsker å benytte. Valgfriheten skal oppnås ved at det offentlige står for finansieringen av både offentlige og private institusjoner. Det offentlige skal også tilrettelegge for at pleietrengende kan få velge blant sine nærmeste til å utføre hjemmehjelpstjenester.

4.2.5 Skole og utdanning

Innledningsvis til kapittelet «Utdanning» gjentar FrP prinsippet om at staten skal være ansvarlige for finansieringen av utdanningen. Kunnskapen skal settes i sentrum, og den enkelte elevs evner og muligheter skal ivaretas på en best mulig måte. Dette vil de gjennomføre ved å gi elever og foreldre full valgfrihet til selv å velge skole og type utdanning. Nok en gang er altså prinsippet om frihet og fri konkurranse gjeldende, som et argument for kvalitetsheving. Dette innebærer blant annet at FrP vil «sikre fri etablering av skoler og utdanningsinstitusjoner innenfor rammen av felles lovverk og et nasjonalt godkjenningssystem» (ibid.: 60). Skolene skal være selvstyrte, og selv være ansvarlige for blant annet pedagogikk og resultater. Samtidig er det viktig at skoleverket tar hensyn til den enkelte elevs utvikling, og FrP vil bevege seg bort fra enhetsskolen:

4. Analyse

«Hver elev er et unikt individ, og det må derfor gis størst mulig valgfrihet til den enkelte og dennes foresatte, samtidig som man ivaretar de grunnleggende opplæringsbehov alle har. [...] Opplæringen skal tilpasses slik at den enkelte elev får best mulig faglig utbytte av opplæringen.» (ibid.)

De private skolene som mottar støtte fra det offentlige, må «tilfredsstille krav til integrering» (ibid.). I tillegg til krav om integrering i skolen - for det er rimelig å anta at de samme kravene til integrering gjelder i den offentlig skolen - skal elever undervises i det norske verdisynet:

Vi vil i sterkere grad vektlegge basisfag som er fundamentale for elevers videre utvikling, og for at de i voksen alder skal kunne fungere i det norske og det internasjonale samfunnet. Gode kunnskaper i norsk, engelsk, matematikk, naturfag og IKT, samt forståelse av det norske verdisyn, vil bli stadig viktigere i en internasjonal verden. (ibid.)

Partiet ønsker også å innføre karakterer på orden og oppførsel fra tredje klassetrinn i grunnskolen, fordi partiet ønsker å «gjenintrodusere begrepene høflighet og dannelse, folkeskikk og disiplin i norsk skole» (ibid.: 61).

4.2.6 Bistand

I handlingsprogrammet er bistandspolitikken utdypet i kapittelet «Norge og verden». Innledningsvis understreker de det samme som de ga uttrykk for i prinsippprogrammet, men litt mer presist: «Bistanden som en statlig tvungen ordning må reduseres. Norge må selvsagt yte nød- og katastrofehjelp gjennom nasjonale og internasjonale organisasjoner» (ibid.: 30). Under avsnittet «Utviklingspolitikk» omtales bistanden mer detaljert. Partiets bistand fokuserer på å hjelpe fattige land til å utvikle seg gjennom å åpne for en fri handel mellom landegrensene. FrP mener det er helt uakseptabelt at Norge skal hjelpe land å etablere et produksjonsapparat samtidig som det opprettholdes høye tollbarrierer for å føre varer inn til Norge. Samtidig bør den norske staten tilrettelegge for at norsk næringsliv kan etablere seg i utviklingsland. Partiet mener at den tradisjonelle bistanden har fungert mot sin hensikt:

Erfaringene har vist at land som har mottatt mest norsk bistand, er blitt helt avhengige av bistanden, og [...] bistanden har bremsset nødvendige økonomiske og demokratiske reformer i utviklingsland. Forskning indikerer at utenlandske bistandspenger kan forsterke korrupsjonen i fattige land, siden det blir mer lønnsomt å arbeide for å få mer bistand enn å skape egne verdier (ibid.).

FrP mener at årsaken ikke bare skyldes en feilslått bistand, men også «de enkelte lands interne, politiske veivalg» (ibid.). Videre hevder partiet at land som har innført et markedsøkonomisk system har klart å komme seg «ut av uføret» (ibid.). Derfor ønsker også partiet å «oppmuntre» til at fattige land innfører et markedøkonomisk system (ibid.). Denne «oppmuntringen» skal skje ved at bistanden, «så lenge det ikke er mulig å få flertall for å begrense den statlige bistanden», skal «kanaliseres til landene som arbeider aktivt for å åpne for frihandel, oppheve prisreguleringer og er villige til å balansere sine offentlige budsjetter» (ibid.). Sett fra et annet perspektiv kan en slik politikk oppfattes som en form for regelrett utpressing ovenfor autonome stater; dersom landet ikke følger disse «spillereglene», vil de heller ikke motta bistand. Handlingsprogrammet sier ingenting om hvor mye partier ønsker å redusere bistanden. FrP framstår i dette aspektet av politikken sin som merkelig fraværende fra sine grunnleggende prinsipper som er nedfelt i prinsippprogrammet: «Vi tror ikke at formynderi og sentraldirigering er egnet til å skape velstand og lykke for enkeltmennesket» (Prinsippprogram 2009-2013: 4). Med en slik «kanalisering» som FrP ønsker i sin bistandspolitik kan det argumenteres for at partiet bedriver nettopp slikt formynderi og sentraldirigering som de er så sterke motstandere av. Nå gjelder dette ikke enkeltmennesker, men nasjonalstater består jo nettopp av enkeltmennesker. Videre vil en slik politikk kunne ansees som at den fjerner valgfriheten de aktuelle statene har til å etablere et eget økonomisk system.

4.2.7 Israel

Problematikken rundt konflikten mellom Israel og palestinere er et tema som opptar mange mennesker, så vel kristne som muslimer. Enkelte mener at FrP for alvor begynte sitt frieri til kristne velgere gjennom en Israel-vennlig politikk i 2004, da Carl I. Hagen holdt sin tale i Levende Ord menighet våren 2004, og at kampen om kristen velgere mellom FrP og KrF hadde tilspisset seg i årene før. (kapittel 2.2.1.5). Frihetsperspektivet til FrP er gjeldende også her i sin omtale av denne konflikten der de klargjør sitt standpunkt i saken:

Fremskrittspartiet mener det er viktig å bygge allianser med likesinnede land og støtte opp om demokratiske staters rett til å forsvare seg mot terrorisme og trusler fra naboland. Vi støtter det jødiske folks rett til et nasjonalt hjemland i Israel. Staten Israel erkjennes som en suveren og

demokratisk stat med rett til å beskytte sine innbyggere mot eksterne, eksisterende trusler.
(Handlingsprogram 2009-2013: 30)

Programmet utdyper ikke dette noe nærmere, men jeg kommer tilbake til temaet i analysens kapittel 4.3.5 og 4.4.6.

4.2.8 Bioteknologi og alkohol

Bruk av bioteknologi er et kontroversielt tema for en del mennesker, men kanskje særlig for dypt religiøse mennesker. FrP stiller seg positiv til bruk av gen- og bioteknologi. De ønsker at Norge skal bli et foregangsland innenfor dette området. Og innenfor dette området ønsker de så lite politisk innblanding som mulig, men understreker nødvendigheten av etiske retningslinjer. Disse retningslinjene «må ta utgangspunkt i respekt for enkeltmenneskets valg, og hensynet til menneskers ve og vel» (ibid.: 51). FrP mener det er for streng regulering av gen- og bioteknologien i Norge, og mener det er «kunstig at Norge har en strengere regulering av disse områdene enn land det er naturlig å sammenligne oss med» (ibid.). Implisitt kan man forstå FrP slik at de mener at den gjeldende lovgivningen er gal fordi andre land har en mer liberal lovgivning. Sett i lys av FrPs fokus på fri konkurranse innenfor alle næringsvirksomheter kan man forstå dette ut i fra at dagens lovgivning hemmer norsk gen- og bioteknologi i konkurranse med disse andre landene. Det er vanskelig å se noen annen logikk i FrPs argumentasjon. Derimot vekker det assosiasjoner til en barnslig logikk, som når barnet i familien klager til foreldrene sine om noe det ikke får lov til når «alle andre» får lov.

Den individuelle friheten legger også mer ansvar over på den enkelte. Partiet mener at det ikke er opp til det offentlige å vedta «byråkratiske tiltak som tar sikte på å hindre at voksne mennesker kan nyte lovlige produkter» (ibid.: 15). Partiet vil derfor avvikle vinmonopolet og tillate at alle alkoholholdige drikker kan selges i vanlige butikker og at sjenkesteder skal kunne selge alkohol i hele åpningstiden.

4.2.9 Oppsummering av handlingsprogrammet

Analysen av handlingsprogrammet viser i hovedsak et vedvarende fokus på frihetsperspektivet. Likevel ser partiet seg nødt til å begrense friheten for enkelte, først og fremst for ikke-vestlige innvandrere, og for homofile og lesbiske. Dette kan ansees som problematisk i forhold til partiets fokus på den individuelle friheten. FrPs politikk på disse to områdene må samtidig sees i sammenheng med partiets sterke identifisering til den norske kulturarven og de kristne verdiene som ligger til grunn. Ett av partiets viktigste mål er å bevare «det norske». Dermed kan FrPs begrensning av disse menneskers valgfrihet anses som form for nasjonal proteksjonisme, og det kan virke som om FrP anser ikke-vestlige innvandrere og moderne familieformer som noe truende ovenfor den tradisjonelle norske identiteten og de verdier partiet knytter til denne. Som i prinsippprogrammet nevnes ikke islam eller muslimer konkret. Det er derfor interessant at flere av begrensningene partiet vil innføre for valgfriheten til den enkelte først og fremst vil ramme muslimer, ettersom de utgjør en relativt stor andel av ikke-vestlige innvandrere.

4.3 Artikler fra media

I analysen av materialet som ble samlet inn fra media under valgkampen har prosjektet først og fremst forholdt seg til uttalelser som kommer fra FrP-politikere. Materialet er som nevnt samlet inn under valgkampen. Dette er en viktig kontekst å forstå materialet i lys av. Under valgkampen påpekte flere kommentatorer at FrP og Siv Jensen fremsto som mer reservert enn tidligere i sine uttalelser, og forklarte dette blant annet med at partiet nærmet seg regjeringsposisjon for første gang, og dermed ble forsiktigere i sin retorikk. Størstedelen av materialet som ble samlet inn omhandlet temaer som ikke ble funnet relevante for dette prosjektet. Blant annet fikk debatten omkring regjeringsalternativer og intern krancling om dette mellom de borgerlige partiene (Venstre, Kristelig Folkeparti, Høyre og Fremskrittspartiet) særdeles stor spalteplass i media, spesielt den siste uken. Budsjettsprekken for utbyggingen av Holmenkollen fikk også stor oppmerksomhet, og denne saken ble flittig brukt av FrPs motstandere. Den siste uken fikk også skolevalget en del omtale, og ble gjenstand for debatt. Analysen vil nødvendigvis gjenspeile det materialet som ble funnet

relevant. Av det innsamlede materialet som var relevant for prosjektet var det en klar overvekt av artikler som berørte asyl- og innvandringspolitikken til partiet. Familiepolitikk og eldreomsorg fikk også nokså god dekning. Det var derimot ingen artikler som berørte forholdet mellom stat og kirke (statskirken). Det vises en konsekvent holdning hos partiet i de artiklene analysen har benyttet seg av over de ukene valgkampen varte. Når det samles inn materiale fra kilder som media er det mediene som bestemmer hvilke saker som blir tatt opp. Dermed blir heller ikke alle saker i partiets program like grundig belyst, og analysen vil derfor preges av dette. Anne Torill Pollestad omtaler dette som mediekanalen, og retorikken til partiene kan her forventes å bli styrt av journalistiske kriterier (kapittel 2.1.3).

4.3.1 Asyl og innvandring

Asyl- og innvandringspolitikken som ble belyst i media, synliggjorde den meget restriktive holdningen som kom til uttrykk i partiprogrammet. Det har over lengre tid blitt etablert en forståelse i samfunnet av begrepet «innvandrere» som ikke-vestlige innvandrere. Det er derimot uklart hvor grensen går mellom vestlige og ikke-vestlige innvandrere. Det kommer stadig flere til Norge fra Øst-Europa, og hvordan partiet kategoriserer disse er noe uklart. Mange som kommer fra dette området berøres av EØS-avtalen, og kan derfor bevege seg langt friere over landegrensene i Europa enn de som kommer fra asiatiske eller afrikanske land. Partileder Siv Jensen fikk derimot et spørsmål om hvorfor «ikke-vestlig» innvandring fikk mest fokus i debatten om innvandring. Svaret hennes oppsummerer mye av det som gikk igjen i materialet:

...det er [ikke-vestlig innvandring] som skaper de integreringsmessige utfordringene for Norge. Nå er det primært sett ikke tradisjonell innvandring Norge har mest av, men en ukontrollert tilstrømming av identitetsløse og kriminelle asylsøkere, som ikke har grunnlag for opphold i Norge. Det mest effektive virkemiddel for å stoppe denne tilstrømmingen er å opprette lukkede asylmottak. Da fjernes muligheten for å begå kriminalitet i Norge, og attraksjonen ved å komme hit blir mindre. I tillegg ønsker FrP å stramme inn på kriteriene som grunnlag for oppholdstillatelse, basert på de innstramminger man med hell har gjennomført i Danmark. (aftenposten.no, 08/09-09: #57)

Materialet viser at partiet har en klar tendens til å assosiere innvandrere med kriminalitet, slik Siv Jensen gjorde her. Innvandrere og asylsøkere omtales ofte i forbindelse med en økende

kriminalitet. Per Willy Amundsen formulerte seg slik i en debatt fra Islamic Cultural Centre på NRK1 19. august: «I dag kan asylsøkere spasere ut av døra. Folk kommer til Norge, søker asyl og misbruker tiden det tar å få behandlet søknaden til å drive med kriminalitet.» (vg.no, 19/08-09: #19). 7. september hevdet Siv Jensen på TV2 at det er en økende strøm av kriminelle identitetsløse mennesker som kommer til Norge uten ærlige hensikter. To dager senere gikk Siv Jensen så langt som å hevde at majoriteten av identitetsløse innvandrere begår kriminalitet (TV2, 09/09-09). Neste dag hevdet hun at opp mot 90% av de innvandrerne som kommer til Norge er identitetsløse (NRK1, 10/09-09). I følge Utlendingsdirektoratet bodde det 13641 asylsøkere i norske asylmottak i 2008 (Utlendingsdirektoratet, 2009). Dersom en følger resonnementet til Jensen innebærer det at opp mot 12200 (90%) av disse er uten identitet. *Majoriteten* av disse, altså *minimum* 6101 personer, begår altså kriminalitet, i følge Jensen. Når Jensen heller ikke hadde belegg for en slik påstand, er det er ikke annet enn rimelig å omtale disse påstandene som en grov stigmatisering. Det vekker assosiasjoner til det forfatter Tore Boye omtalte som skremselspropaganda fra Carl I. Hagen under valgkampen i 1987 og saken med Mustafa-brevet (kapittel 2.2.1.3). Partiet viser også til at mange av disse asylsøkerne forsvinner fra asylmottakene. Derfor ønsker partiet å holde de innesperret på lukkede mottak i påvente av oppholdstillatelse. I praksis er dette en frihetsberøvelse.

Hvor blir det av det prinsipielle fokuset på «det enkelte menneskets egenart»? (Prinsipprogram 2009-2013: 4) Hvordan ivaretar FrP den grunnleggende rettssikkerheten med en slik stigmatisering? Som det ble nevnt i kapittel 4.2.2 understreker handlingsprogrammet viktigheten av at man er uskyldig til det motsatte er bevist. Mennesket skal ikke ha en negativ bevisbyrde i følge partiets prinsipp- og handlingsprogram. Det er derfor naturlig å spørre om FrP anser asylsøkere og innvandrere som enkeltindivider i tråd med partiets prinsipielle grunnlag, eller om disse prinsippene kun gjelder nordmenn.

4.3.2 Familie og eldreomsorg

I motsetning til i asyl- og innvandringspolitikken, som i stor grad fokuserer på å begrense innvandreres frihet, viser prosjektets empiri at FrP ønsker å innføre mest mulig frihet i

4. Analyse

familie- og eldreomsorgen. Partiet vil, som det har blitt skrevet tidligere, gi frihet til foreldre og eldre gjennom større valgfrihet i sine egne liv. Hvordan kom dette til uttrykk gjennom media under valgkampen? Som nevnt i kapittel 4.2.4 står det i handlingsprogrammet at partiet ønsker å beholde kontantstøtten, men vil legge noen «kriterier» til grunn for å motta slik støtte. Nestleder Per Sandberg utdypet dette i Aftenposten 17. august: «Målet er at kontantstøtten kun skal betales ut til beste for barnet. Kriteriene kan for eksempel være språk og integrering, opphold i Norge eller statsborgerskap. Dette må utredes, sier han uten å ville konkretisere dette noe nærmere.» En slik begrensning er i tråd med prinsippprogrammets formulering om at valgfriheten enkelte ganger må vike til fordel for hensynet om integrering, som nevnt i kapittel 4.1.2. Dette kan nok av enkelte oppfattes som diskriminerende, og det kan være relevant og igjen etterlyse om partiets prinsipielle fokus på enkeltmennesket kun gjelder for nordmenn. Det kan i alle fall se ut som at man som norsk statsborger har større valgfrihet enn andre i FrPs samfunn. Det kan fremstå noe paradoksalt at FrP vil videreføre kontantstøtten, og dermed gi foreldre valget om å være hjemme med barn, samtidig som kriteriene som ligger til grunn for dette vil medføre at mange minoritetsforeldre utelukkes fra denne valgfriheten. En annen måte FrP vil øke valgfriheten til familien på er å gi statsstøtte til dagmammaer, slik at familier står friere til å velge ordninger for barnepass: «Alle barnepassordninger skal få statsstøtte, uavhengig av om barnet passes i barnehage, av dagmamma, au pair eller praktikant, mener FrP. Pengene skal utbetales direkte fra staten» (Per Sandberg, Aftenposten, 17/08-09). Denne ordningen skal ikke følge en stykkprisfinansiering, slik som i andre deler av FrPs politikk, men et fast beløp skal utbetales til dagmammaen i tillegg til en egenandel fra foreldrene. Forslaget er ikke ferdig utformet fra partiet, så det er uklart om partiet også vil legge kriterier til grunn for hvem som kan være dagmamma på lik linje med kriteriene de ønsker for kontantstøtten. Det fremkom i kapittel 4.2.4 at det var rimelig å anta at FrP ikke ønsket ekteskap uansett seksuell legning, men at partiet hadde en preferanse for heterofile ekteskap. Prosjektets materiale fra mediene inneholdt ikke mye om dette, men det ble belyst i et portrettintervju med byrådet for velferd og sosiale tjenester i Oslo, Sylvi Listhaug, som stod på trykk i VGs bilag «Helg» 22/08-09:

-Jeg vil [...] være klar på at jeg ikke mener det er noe galt med homofili. Men Sylvi vil heller ikke at homofile skal få inngå ekteskap. -Bak det ligger en tanke om at samfunnet må ha enkelte faste prinsipper. Staten kan ikke være delaktig i at barn skal vokse opp uten far. (Sylvi

Listhaug, VG, 22/08-09)

Dette var riktignok et personlig synspunkt, og kan ikke generaliseres til å gjelde flertallet av partiets medlemmer, men det belyser om ikke annet én av holdningene i partiet som kan antas å ligge til grunn for deres syn på ekteskapet, særlig når man tar Listhaugs profilerte posisjon med i betraktning. Handlingsprogrammet viste også at partiet ønsker å føre en restriktiv familiegjenforeningspolitikk. Artiklene prosjektet har samlet inn bekrefter det som står i handlingsprogrammet om dette. Partiet ønsker å innføre tilsvarende reglement som i Danmark (VG TV, 10/09-09; dagbladet.no, 11/09-09: #78; TV2, 09/09-09).

I eldreomsorgen er frihet for FrP først og fremst valgfrihet til selv å velge tjenestetilbud. Dette inntrykket går igjen i materialet i prosjektet. Valgfriheten og kvaliteten på tilbudene sikres ved å ha en fri konkurranse mellom offentlig og privat virksomhet. I mange av artiklene som ble innsamlet under prosjektet ble det understreket at FrP ønsker en lovfestet rett til sykehjemsplass. Siv Jensen understreket dette blant annet i valgkampens nest siste TV-sendte partilederdebatt før stortingsvalget på NRK1 11. september: «Det er ikke spørsmål om penger, men moral. Vi har råd til å bygge sykehjem og gi en lovfestet rett til sykehjemsplass» (aftenposten.no, 11/09-09: #87). Det er det offentlige som skal ha ansvaret for finansieringen uansett hvilken tjenestetilbyder brukeren velger. Jensen mener det er likegyldig for pasienten hvor regningen sendes, så lenge man får hjelp. «Poenget er at man får behandling og blir frisk» (Siv Jensen, Dagbladet, 22/08-09). Siv Jensen fokuserer dermed på enkeltmennesket, helt i tråd med prinsippene til partiet. Jensen gir heller ingen uttrykk for at dette skal begrenses på noen måte, og utviser her et inkluderende perspektiv.

4.3.3 Bistand

Bistandspolitikken fikk lite medieomtale de to ukene prosjektet samlet inn materiale, men det lille som kom bidro likevel til en liten nyansering av bistandspolitikken. Siv Jensen berørte så vidt temaet i partilederdebatten på NRK1 17. august da hun hevdet at den sittende regjeringen ville bruke «mer penger på korruperte diktatorer i Afrika» (NRK1, 17/08-09). Per Willy

4. Analyse

Amundsen gjorde det klart i en debatt fra Islamic Cultural Center på NRK1 19/08-09 at FrP mener at bistanden går til dårlige prosjekter og alt for ofte ender opp i rike lederes hender. Han understreket også at partiet fortsatt ville gi nødhjelp. I et debattinnlegg av utenrikspolitisk talsmann for FrP, Morten Høglund, som var på trykk i Dagbladet 23/08-09, skrev Høglund at «Norge skal være klar og tydelig når det gjelder menneskerettigheter og humanitær bistand.» Videre illustrerer han hvor feilslått bistandspolitikken er: «Høyest ler kanskje korrupte afrikanske statsledere i deres privatfly finansiert av norske skattebetalere». Disse uttalelsene bidrar dermed til å forstå hva FrP mener, når de i programmene sine kun skriver at de ønsker å begrense bistanden. Retorikken som Jensen og Høglund bruker kan samtidig betraktes som generaliserende, samtidig som de gir et inntrykk av at inngenting av dagens bistand når frem til menneskene som faktisk trenger bistanden.

4.3.4 Skole og utdanning

Skole og utdanning ble ikke nevnt i noen særlig grad i prosjektets materiale fra mediene. Den ene gangen var dagen før valget, da Aftenposten gjorde en undersøkelse hos samtlige politiske partier om «sentrale temaer i jobbmarkedet og studiesektoren» (aftenposten.no, 13/09-09: #92). En annen artikkel stod på trykk noe tidligere i valgkampen på Dagbladets nettsider, og omtalte nestleder for FrPs bystyregruppe i Oslo, Mazyar Keshvari, som ønsker å fjerne sosialstøtte og barnetrygd fra foreldre som holder barna borte fra skolen uten gyldig grunn (dagbladet.no, 17/08-09: #7). 19/08-09 skrev Aftenposten om at debatten omkring skolematsordningen var fraværende i valgkampen. I artikkelen skrev de om hva de enkelte partiene mente som skolematsordninger. Om FrP henviste Aftenposten kun til handlingsprogrammet der de formulerer seg slik: «Vi vil [...] innføre et skolemåltid i norsk grunnskole for å gi elevene nødvendig påfyll og stimulans til god innsats resten av den utvidede skoledagen» (Handlingsprogram 2009-2013: 61). I partiets handlingsprogram står det som nevnt i kapittel 4.2.5 at FrP ønsker at elever skal få forståelse av det norske verdisyn, og at de ønsker å gjenintrodusere begrepene høflighet, dannelse, folkeskikk og disiplin i norsk skole. Dette skal gjennomføres ved å innføre karakterer i orden og oppførsel fra tredje klassetrinn. Anders Anundsen utdypet dette forslaget da han ble konfrontert med dette forslaget i VG:

Dette er ikke for å legge bånd på ungene og hindre dem i å utfolde seg på skolen. Det er for å gi elever og foreldre en klar tilbakemelding på barnets atferd og utvikling. Poenget er at elevene kan justere seg etter en slik tilbakemelding eller karakter. (Anders Anundsen, VG, 19/08-09)

I lys av partiets fokus på å bevare «det norske» kan man også forstå deler av skolepolitikken som en funksjon av dette. Partiet vektlegger undervisning av norske verdier i grunnskolen, og begreper som folkeskikk og dannelse vekker assosiasjoner tilbake til en mer tradisjonell skole.

4.3.5 Israel

Handlingsprogrammet understreker som tidligere nevnt at FrP prinsipielt støtter «det jødiske folks rett til en nasjonalt hjemland i Israel», siden Israel erkjennes som en suveren og

demokratisk stat med rett til å forsvare seg. Materialet i prosjektet viser at støtten ikke er utelukkende ensidig, samtidig som partiet ønsker å flytte den norske ambassaden fra Tel-Aviv til Jerusalem, noe som anses av mange som særdeles kontroversielt. Siv Jensen understreket på NRK1 18/08-09 det prinsipielle standpunktet om at de støtter Israel siden de er det eneste frie demokratiet i regionen. Samtidig modererte hun seg og sa at Israels bosettingspolitikk i mange sammenhenger går for langt. Jensen sier også at FrP anser Hamas som en terrororganisasjon. Jensen mener også at FrP har kommet med konstruktiv kritikk til Israel. Den verdikonservative organisasjonen Kristenfolket lanserte under valgkampen en velgerguide. Denne påstod at mange av FrP-kandidatene vil gå inn for å flytte den norske ambassaden fra Tel-Aviv til Jerusalem i den kommende stortingsperioden. Hele 94% av svarene Kristenfolket fikk var for en flytting av ambassaden. Utenrikspolitisk talsmann i FrP, Morten Høglund kommenterte saken slik:

Dette er Fremskrittspartiets prinsipielle holdning, men vi har respekt for at det er omstridt og at vi må trå varsomt frem. Jerusalems status og de endelige grensene må løses i fremtidige fredsforhandlinger, men dette er et klart signal om at vi ønsker en flytting når situasjonen er moden for det. (aftenposten.no, 20/08-09: #26)

Senere i valgkampen kom det frem at FrP var uenig i regjeringens beslutning om å trekke investeringen i det israelske selskapet Elbit, som produserer utstyr til overvåking av den omstridte muren som Israel har bygget på den okkuperte Vestbredden. Ulf Leirstein, finanspolitiske talsmann kommenterte dette slik: «Hva som er moral og hva som er etikk for den enkelte kan være vanskelig. Men hvis man gjennomfører dette fullt ut og kutter ut alt som er farlig og litt galt, så er det ikke så veldig mye man kan investere i snart» (aftenposten.no, 07/09-09: #39; vg.no, 07/09-09: #38). FrPs støtte til Israel fremstår dermed noe mer ensidig enn Siv Jensen ga uttrykk for hos NRK.

4.3.6 Aktiv dødshjelp

FrP vedtok på sitt landsmøte i mai et nytt prinsippvedtak om at de støtter aktiv dødshjelp. Denne saken fikk en del medieomtale, og FrP benyttet dette til å nyansere vedtaket. Det viste seg at FrP er dypt splittet i prinsippvedtaket. Siv Jensen var tidlig ute i valgkampen og

presiserte at partiet ikke ville gjøre noe med saken i den kommende stortingsperioden: «La meg gjøre det helt klart: Dette er et prinsippvedtak Fremskrittspartiet har fattet, men jeg og Fremskrittspartiet kommer ikke til å foreta oss noe hva gjelder aktiv dødshjelp de neste fire årene» (vg.no, 17/8: #6). På partilederutspørringen hos NRK dagen etter formulerte Jensen seg noe anderledes:

Dagen etter landsmøtet sa jeg at det var viktig å utrede dette prinsippvedtaket som Fremskrittspartiet har fattet. Det står ikke i vårt handlingsprogram som er det vi skal styre etter i regjering i de neste fire årene. Det er fordi; vi må høste erfaringer fra andre land [...] og jeg erkjenner at dette er et vanskelig verdispørsmål for veldig mange, og derfor må vi bruke tid. (Siv Jensen, NRK1, 18/08-09)

Senere samme uke henviste aftenposten.no til en undersøkelse gjort av organisasjonen Kristenfolket. Undersøkelsen var en kartlegging av FrPs stortingsrepresentanter og deres standpunkt i spørsmålet om aktiv dødshjelp. Resultatet viste at 23 av representantene var motstander av aktiv dødshjelp, mens 11 representanter var uforbeholdent enig i vedtaket (aftenposten.no, 22/08-09, #33). I VG samme dag kom det frem at FrPs sentralstyre hadde fristilt sine representanter i denne saken (VG, 22/08-09; vg.no, 22/08-09: #34).

4.3.7 Bioteknologi og alkohol

Noen temaer fikk ellers liten dekning i mediene. Det som kom frem var nokså sammenfallende med prinsipp- og handlingsprogrammet. Siv Jensen uttalte seg positiv om bioteknologi (NRK1, 18/08-09). Flere av partiets politikere ga uttrykk for at de ønsket en mer liberal alkoholpolitikk. Dette inkluderte både utspill om salg av alkoholholdige drikker i vanlige butikker og som i dette eksempelet, utvidede skjenketider:

«Vi er for mer liberale skjenketider og vi kunne skjenket hele døgnet for min del, så lenge folk holdt seg innenfor loven og fulgte de retningslinjene som er gitt, og ikke gir alkohol til folk som er overstadig beruset» (Jan Arild Ellingsen, dagbladet.no, 21/08-09: #30).

4.3.8 Oppsummering av medieartiklene

Artiklene fra media viser en konsekvent holdning i forhold til det som kom frem i analysen av prinsipp- og handlingsprogrammene. I tillegg utdyper artiklene enkelte temaer ytterligere, men gir fortsatt belegg for å forstå partiets politikk som proteksjonistisk ovenfor den

nasjonale identiteten og den norske kulturarven. Også deler av partiets skolepolitikk kan forstås som en del av partiets proteksjonistiske holdning ovenfor den norske kulturarven. Artiklene viser at partiet ønsker innføre kriterier i kontantstøtten som er av en slik art at de i hovedsak rammer innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn. Partiet stigmatiserer asylsøkere som kriminelle, og vil sperre samtlige inne på lukkede asylmottak stikk i strid med de grunnleggende rettsprinsipper partiet forøvrig forfekter. Partiet fremstår dypt splittet om aktiv dødshjelp, og de hevder at dagens bistandspolitikk ikke fungerer.

4.4 Samtaler med politikere

Samtalene som ble gjort med politikerne under valgkampen, heretter omtalt som informanter, bidro til en nyansering av partiets offisielle politikk slik det framstår i partiprogrammet. Det er nok en gang viktig å presisere at samtalene gjort under feltarbeidet ikke på noen måte kan ansees som representative for FrP-politikere flest. Samtalene bidro derimot til en økt forståelse for holdninger som kommer til uttrykk gjennom politikken til partiet for øvrig. Det viste seg at informantene var nokså enige på enkelte områder, mens de var nokså delt på andre områder. Dette gjenspeiler funnene fra media. Feltnotatene fra samtalene er tilgjengelig i vedlegg 3, mens vedlegg 2 er en oversikt over informantene. Det generelle inntrykket etter feltarbeidet er at informantene stort sett var engasjerte og sympatiske mennesker, som hadde til felles at de var oppgitt over den politiske kursen til Norge og ønsket en forandring av samfunnet. For informantene representerte FrP den beste måten for å gjennomføre denne forandringen. I sin historiske gjennomgang av FrPs første 25 år hevder Iversen at en slik politisk frustrasjon også den gang var én av faktorene som bidro til FrPs fødsel i form av ALP (kapittel 2.2.1.1). Ingen av informantene var helt og holdent enige til alt i partiets program, men materialet viste at samtlige var mer eller mindre enige omkring asyl- og innvandringspolitikken partiet ønsker å føre. Det må understrekes at samtaleguiden som ble benyttet begrenset seg til prosjektets problemstilling, og feltarbeidet belyste derfor heller ikke alle aspektene av FrPs politikk. Som forklart innledningsvis i kapittel 1.2 ble jeg dessverre ikke oppmerksom på å inkludere bistand i analysen før underveis i analysefasen av prosjektet. Dermed var det for sent å få dette aspektet inkludert i samtalene med politikerne. Samtalene

bidro forøvrig til en forståelse av hva informantene legger i begrepet «integrering». Hverken programmene til partiet eller medieanalysen ga en adekvat forståelse av dette. Som det kommer frem av prinsippprogrammet i kapittel 4.1.2 mener partiet at hensynet til integrering enkelte ganger må gå foran hensynet til den enkeltes valgfrihet. Det er derfor viktig å etablere en forståelse av hva partiet legger til grunn for en slik begrensning av valgfriheten, som partiet ellers forsvaret så sterkt.

4.4.1 Integrering og identitet

Integreringen av innvandrere i det norske samfunnet henger nødvendigvis sammen med den enkeltes identitet og asyl- og innvandringspolitikken. En av informantene påpekte at en god integrering er hovedfokuset i FrPs asylpolitikk (L). Som nevnt i kapittel 4.2.3, kan integreringspolitikken til FrP forstås i lys av hvordan du må være som menneske for å fungere tilfredsstillende i samfunnet. Det er en gjennomgående trend blant informantene at Norge må stille *krav* til innvandrerne i langt større grad enn i dag. Flere av informantene mener at det i dag er innvandrerne som stiller krav til det norske samfunnet, og at det er Norge som tilpasser seg, når det heller burde være omvendt. Det er ikke ønskelig at den norske samfunnet skal gi etter for slike krav, eller *særtilpasninger*, som flere av informantene kalte det. Eksempler på slike særtilpasninger er blant annet halal-mat i fengsler, kjønnsdelt svømmeundervisning i skolen og ombygging av kjøkken på eldreheim for at de skal tilfredsstillende religionens retningslinjer. «Særtilpasninger» av denne typen var også slik flere av informantene forstod begrepet «snikislamisering»: «Snikislamisering er betegnende for at det stilles stadig flere særkrav fra muslimsk hold» (P). Det ble også gitt uttrykk for en misnøye med at det kom krav: «Når asylsøkere og innvandrere kommer hit, kommer de ofte på grunn av at vi har et fritt samfunn», hevdet informant O. «Derfor blir det urimelig at de skal kunne stille krav som strider i mot disse verdiene.», forklarte han videre. Han trakk frem verdier som religionsfrihet, demokrati og ytringsfrihet som eksempler på sentrale norske verdier. Integreringen skal altså skje på norske premisser, og det overordnede inntrykket fra samtaleene kan sammenfattes slik som informant G uttrykte seg: «Innvandrere som kommer til Norge skal leve som oss, og innrette seg etter vår kultur.» Det er vanskelig å forstå dette på noen annen måte enn at «vår

4. Analyse

kultur» er det norske (om det finnes noe slikt). Asylsøkere og innvandrere blir dermed kategorisert som noen «andre», og har en anderledes kultur som ikke tilhører nordmenn, og det virket heller ikke som informantene var særlig interessert i å ta del i deres kulturelle bagasje. For informant E var det viktig å bevare det norske i Norge:

Dersom man kommer hit til Norge bør man jo være innstilt på å leve som nordmenn, og innenfor sine egne vegger kan man leve ut sin egen kultur. Muslimene må holde sine skikker og tradisjoner for seg selv. For eksempel feirer nordmenn i utlandet 17. mai, men holder seg for seg selv og plager ingen. (Informant E)

Likevel er det en positiv holdning til et flerkulturelt samfunn hos informantene, selv om flere sier at innvandrere må forholde seg til norske tradisjoner og norsk kultur. Det er tydelig at det er viktig å bevare «det norske». Det er på sin plass å presisere at flere av informantene hevdet at det er mange godt integrerte innvandrere i Norge. Informant F mente at majoriteten av minoritetsungdom som vokser opp i Norge i dag er godt integrert i samfunnet, samtidig uttrykte han en skepsis til en del innvandrere som han ikke tror ønsker å delta i det norske samfunnet, men heller holder seg for seg selv sammen med «sine egne». Informant L understreket at det finnes mange godt integrerte muslimer som også stemmer FrP fordi de er oppgitt av å bli stigmatisert på bekostning av det hun kalte «dårlig integrering». Samtidig fortalte hun om en partikollega som forfektet at det i dag var på tide å erkjenne at enkelte kulturer rett og slett var bedre enn andre, med en klar hentydning til at den vestlige kulturen var å foretrekke fordi de står for verdier som frihet og toleranse. Dette er en interessant holdning, selv om den ikke kan ansees som representativt for FrP som parti, men viser én av holdningene som eksisterer i partiet.

4.4.2 Asyl- og innvandringspolitikk

Asyl og innvandringspolitikken hos informantene preges av en generell skepsis til hensikten med at de kommer hit, og de mener at lukkede mottak er eneste løsning for å stanse den økende kriminaliteten de ser i det norske samfunnet, som de mener skapes av asylsøkere og innvandrere. Dermed er trenden blant informantene den samme som fra partiets programmer og fra medieanalysen; at FrP assosierer innvandrere med kriminalitet, og ønsker å

4. Analyse

frihetsberøve innvandrere og asylsøkere før de faktisk har begått noen kriminell handling ved å plassere alle i lukkede asylmottak frem til oppholdstillatelse er innvilget. Flere av informantene begrunnet en slik politikk med at det var nødvendig å avdekke hvem de er, og at «lukkede mottak hindrer kriminalitet» (J). Informant C hevdet at flesteparten av voldtektene begås av somaliere, og mener at dette hadde vært løst dersom de hadde blitt plassert i lukkede mottak. En annen av informantene stilte seg undrende til at man kommer til landet uten identitet: «Hvorfor skjule identiteten sin om man ikke har noe å skjule?» (F). Den samme informanten mente også at alt for mange kommer til Norge for å bedrive enkel vinningskriminalitet, og omtalte Norge som en «sukkerbit» for kriminelle og tiggere. Flere av informantene understreket samtidig med den restriktive holdningen mot innvandring at reelle flyktninger skal få opphold i Norge. Poenget med den restriktive innvandringspolitikken er for informantene å avdekke mennesker med uærlige hensikter. En alternativ løsning på dette er å opprette asylmottak i nærområdet, der innvandrene kommer fra. Asylmottak i opphavlandenes nærområder, vil i følge informant J kunne hjelpe bedre fordi vi får mere for pengene. Dessuten er det opp til flyktningene selv å velge om de vil forsøke å reise til Norge først, eller dra rett til det lokale mottaket. Informant L mente at mottak av denne typen først og fremst skulle gjelde for asylsøkere som kommer hit uten identitetspapirer, såkalt ID-løse asylsøkere. Et siste aspekt av asyl- og innvandringspolitikken gjelder familiegjening. Dette vil berøres i kapittel 4.4.4.

4.4.3 Religionsfrihet

Frihet berøres i så godt som alle aspekter av FrPs politikk. Dette avsnittet vil begrenses til religionsfriheten og bruk av religiøse plagg. Var det ett tema samtlige informanter var enige om, så var det retten til religionsfrihet hos den enkelte. Alle var enige om at religionsfriheten var en grunnleggende rettighet som det var viktig å ivareta. Prinsipielt var det enighet om at den ikke skulle innskrenkes, med mindre den krenket andre mennesker. Informant M omtalte innskrenkning som nødvendig ovenfor «ekstremistiske krefter». Når det gjaldt religiøse plagg i det offentlige, hevdet informant A at dette fortsatt er til diskusjon i partiet, men A mente at det ikke burde være noe i veien for at man skal kunne bruke religiøse plagg og symboler i

offentlige rom. Partiet er i følge informant A motstander av religiøse plagg og symboler i offentlige stillinger, og da særlig i stillinger som utøver makt, og han påpekte at hijab og burka av enkelte ansees som undertrykkende symboler. Det var også en gjennomgående holdning blant informantene at religiøse plagg ikke hørte hjemme hos personer i offentlige stillinger der man representerte staten Norge. I private bedrifter og mindre offentlige etater mente flere at det burde være opp til den enkelte bedrift å bestemme regler for kleskoder. Det kom også frem blant informantene at de ikke ønsket å innføre forbud mot religiøse plagg i skolen. Informant I begrunnet dette med hensynet til foreldres oppdragelsesrett.

4.4.4 Familie, ekteskap og familiegjenforening

Familiegjenforening er et aspekt av innvandringspolitikken som kan sees i lys av partiets familiepolitikk, selv om det i handlingsprogrammet er omtalt i sammenheng med partiets innvandringspolitikk. Familieverdier står sentralt for FrP og som nevnt i kapittel 4.2.4, mener FrP at familien er «et naturlig, verdifullt og grunnleggende element som utgjør viktige rammer for barns oppvekst og fremtid» (Handlingsprogram 2009-2013: 41). Prinsippprogrammet understreker at familien er grunnleggende i samfunnet (Prinsippprogram 2009-2013: 4). Samtidig har det kommet frem av den tidligere analysen at partiet ønsker å føre en mer restriktiv politikk for familiegjenforening. Dette kom klart frem under samtalen med informantene. Prinsipielt var en overvekt av informantene positive til familiegjenforeninger, men de begrunnet en mer restriktiv politikk med at dagens ordning for familiegjenforening blir misbrukt i alt for stor grad. Et eksempel på misbruk var at familier sendte barna sine til Norge først, for så å komme etter senere slik at de fikk oppholdstillatelse enklere (C). En annen informant mente at hovedmotivet bak familiegjenforeningene er økonomiske og viste til stønadsordninger som minoritetsforeldre nyter godt av (F). Også denne informanten var prinsipielt positiv til familiegjenforening, men var skeptisk til dagens ordning. Et annet perspektiv som kom frem var, i følge informant I, at det i muslimske familier (som han omtalte som «klaner»), er en skam dersom man ikke henter familiemedlemmer til Norge. Det ble også uttrykt et ønske om at man måtte DNA teste personer for å få slektskap bekreftet før familiegjenforeningen ble innvilget (G). Rent praktisk

4. Analyse

ble det gitt uttrykk for at informantene og partiet ønsker tilsvarende regler for familiegjenforening slik de har i Danmark. De mente at 24-års aldersgrense for henteekteskap vil være en god løsning. Samtidig skal gjenforeningen skje i det landet der tilknytningen er størst. Disse kriteriene vil, i følge informant P, falle bort dersom den ene parten i ekteskapet har 28 år med norsk statsborgerskap. Partiets handlingsprogram er formulert noe anderledes, som nevnt i kapittel 4.2.4, der påpekes at tilknytningskravet vil falle bort nå «herboende har fylt 28 år» (Handlingsprogram 2009-2013: 33). Det er en vesentlig forskjell på disse to formuleringene da den første forutsetter statsborgerskap mens den andre kun legger alder til grunn. Både informantene og uttalelsene i media viser at FrP ønsker å innføre tilsvarende regler for familiegjenforening som i Danmark. Dersom vi ser på reglene i Danmark vil det innebære et krav om 28 års statsborgerskap, eller at man har bodd lovlig i landet i 28 år (Ministeriet for Flygtninge invandrere og integration & udlændingestyrelsen, 2005). Det er vanskelig å se at en slik politikk rammer andre grupper enn innvandrere i særlig stor grad.

Informantene begrunner sitt og partiets syn på ekteskapet og familiepolitikken med at de alltid tenker på barnets beste. Dette ligger også til grunn for synet på adopsjon og kunstig befruktning. Informantene er noe delt i synet på dette, og det kom frem at partiet var splittet internt når det gjaldt synet på ekteskapsloven. I følge informantene stemte partiet i mot ekteskapsloven av hensyn til barnets beste. En av informantene som satt på Stortinget i perioden loven ble vedtatt, hevdet at partiets standpunkt begrunnes med uttalelser partiet har fått fra det homofile miljøet i Norge, som går i retning av at det fortsatt er mange problemer relatert til homofili i Norge (N). Partiet tror derfor ikke at det er til barnets beste å vokse opp med homofile foreldre, og dette var hovedgrunnen til at partiet stemte mot ekteskapsloven. Dette var et dominerende syn også blant informantene, og bare et fåtall mente at barn ville ha det like bra med foreldre av samme kjønn. Majoriteten mente at adopsjon og assistert befruktning skulle være forbeholdt heterofile par, men det var noen få som mente at det var greit at homofile og lesbiske fikk slik hjelp, så lenge det ikke ble tilrettelagt av det offentlige. Når det gjaldt retten til å inngå ekteskap kom det tydelig frem at informantene var splittet omkring dette. Enkelte mente at homofile og lesbiske burde likestilles med heterofile, slik

som informant C, som mente at homofilt ekteskap er greit, da hun antok at homofile føler det samme for sine partnere som heterofile. Andre mente at ekteskapet var forbeholdt mann og kvinne, og at det tradisjonelle ekteskapet burde bestå, der et tradisjonelt syn på ekteskapet gjerne lå til grunn for argumentet. Informant L mente at ekteskapet er en kristen vigsling og at Bibelen viser til ekteskapet som noe mellom mann og kvinne. Hun påpekte at det var viktig å bevare den kristne kulturarven. En annen av informantene (E), brydde seg lite om ekteskapsloven, og mente at alle burde få leve slik de vil i sitt eget hjem.

4.4.5 Skole og utdanning

I samtalen med informantene var fokuset rundt skole og utdanning først og fremst rettet mot etablering av privatskoler, i og med at partiet har prinsippfestet et ønske om at alle som ønsker det skal få starte privatskole, så lenge skolene oppfyller kvalitetskravene som er satt av sentrale myndigheter (Prinsippprogram 2009-2013: 10). Handlingsprogrammet påpeker forøvrig at private skoler som mottar støtte fra det offentlige, må «tilfredsstille krav til integrering» (Handlingsprogram 2009-2013: 60). Samtidig med dette er partiet heller ikke tilhenger av enhetsskolen, og ønsker å legge til rette for individuelle tilpasninger i undervisningen, som det ble påpekt i kapittel 4.2.5. Det var også relevant å prate med informantene om en eventuell utdanning av imamer ved offentlige universiteter. Materialet fra media omtalte ikke imamutdanning i det hele tatt.

Det viste seg at samlet sett var informantene prinsipielt positive til muslimske privatskoler, men det var ingen som ønsket at slike skoler skulle etableres. Samtlige informanter mente at muslimske privatskoler på en eller annen måte var til hinder for integreringen i det norske samfunnet. Informant Js begrunnelse for dette synspunktet oppsummerte informantenes svar kort og greit: «Integreringssynet står sterkest.» Når det gjaldt utdanning av imamer, var informantene mer delt i sitt syn. Enkelte mente at det kunne være bra med en offentlig imamutdanning ved universitetet nettopp fordi det kunne bidra til bedre integrering. Informant F mente at en slik utdanning kunne bidra til å gi imamer økt kunnskap og forståelse om samfunnet og kulturen i Norge. Andre mente at det ikke var en offentlig oppgave, men at

det var greit dersom det skjedde på private skoler. Det var også enkelte som stilte seg usikre til temaet. Informant J mente at det ikke var tilstrekkelig søkermasse for å starte en slik utdanning, og mente at moskeene likevel ville hente imamer fra de stedene der trossamfunnet har sin tilknytning, slik de gjøre i dag. Informant L ønsket ikke imamutdanning, fordi det fortsatt er radikale krefter man må få bukt med. Hun henviste til imamers dobbeltkommunikasjon som har blitt dokumentert av TV2. Spørsmålet om imamutdanning i Norge er ikke berørt i partiets prinsipp- eller handlingsprogram, og de forskjellige holdningene som kom til uttrykk fra informantene kan være et resultat av at dette ikke har vært diskutert internt i partiet.

4.4.6 Israel

Som analysen i kapittel 4.2.7 og 4.3.5 har vist, støtter FrP opp om staten Israel. Medieanalysen viser imidlertid at de forsøker å være nyanserte, og ikke støtter Israel fullt ut i alle deres politiske handlinger, som i bosettingspolitikken. Samtalene med informantene nyanserer dette ytterligere. Den gjennomgående trenden fra samtalene viser at informantene støtter Israel fordi det er en fri og demokratisk stat med rett til å forsvare seg: «Israel er det eneste demokratiet i regionen, og har rett til å eksistere samt å forsvare seg» (N). Samtidig påpeker også majoriteten av informantene at de ikke støtter Israel i alt de foretar seg. For eksempel var Israels oppførsel under Gaza-krigen i januar 2009 ikke akseptabel, mente flere av informantene. Det mye omtalte sikkerhetsgjerdet, eller «muren» som enkelte kaller det, ble også omtalt som en uakseptabel politikk ovenfor palestinerne (N). Det kom frem at FrP ønsker å trekke støtten til selvstyremyndighetene i Palestina fordi penger tidligere har blitt brukt til å finansiere produksjon av hatefull propaganda overfor jødene. Informant L ville trekke støtten fordi hun mente at slik propaganda hadde blitt brukt i undervisningen på barneskolene i Palestina. Informant K hevdet at det var alt for mye korrupsjon innenfor politikken i Israel, og at dette var en grunn til at fredsprosessen ikke kom noen vei. Folket i Israel mangler i følge K folkets tillit på grunn av dette. I følge informant G sitt syn hadde arabere og jøder i 1948 de samme mulighetene for fremtiden. G hevdet at araberne satte «seg på rompa, mens Israel bygget opp landet og utviklet seg». Hun mente at dette er en årsak til at

Israel i dag har en overlegen militær armé som gjengjelder palestinerne hjemmelagde raketter så kraftig. Hun forklarte grunnen til arabernes situasjon slik: «Araberne er late. I deres kultur gidder ikke mennene å jobbe – de er krigere og skal bli underholdt av kvinnen». Det er ingen grunn til å tro at informant G sin holdning er særlig representativ for holdninger ellers i partiet, men er viktig å ta med i denne sammenhengen for å vise variasjonen av informantenes holdninger rundt Israel-problematikken. Felles for informantene var at de omtalte konflikten fra et perspektiv som sympatiserte med Israels befolkning. Fokuset var på det jødiske folkets lidelse, mens palestinerne lidelser ikke ble nevnt.

4.4.7 Aktiv dødshjelp

Analysen i kapittel 4.1.8 og 4.3.6 viser at FrP har vedtatt at de prinsipielt er for bruk av aktiv dødshjelp. Medieanalysen viser likevel at partiet er splittet omkring dette, og at de ikke ønsker å gjøre noe konkret med dette temaet i den inneværende perioden. Informantene ga uttrykk for det samme. Meningene var svært delte om dette temaet, og de ga uttrykk for at de forstod at forslaget var svært kontroversielt. Det som likevel fremstår som noe merkelig var at et klart flertall av informantene stilte seg positive til bruk av aktiv dødshjelp, samtidig som flere understreket at det var stor uenighet om dette innad i partiet. Det ble også hevdet fra flere av informantene at det var FpU (Fremskrittspartiets Ungdom) som «kuppet» landsmøtet og fikk gjennomslag for prinsippvedtaket. Likevel var det kun én av informantene som stilte seg klart mot vedtaket under samtalen. Dette var informant C, som mente at temaet måtte diskuteres mer. Informant P mente at det norske samfunnet i dag i praksis har aktiv dødshjelp, når det slås av maskiner som holder mennesker kunstig i live. «Det mangler bare det juridiske for å få på plass aktiv dødshjelp», sa informant P. Informant N syntes det var uverdige at mennesker må lide sine siste dager dersom de kan slippe, og det var flere av informantene som mente det samme som henne. Alle som støttet forslaget ga uttrykk for at aktiv dødshjelp må være regulert av et strengt lovverk, slik at det ikke blir for enkelt å få innvilget et ønske om å avslutte livet. Informant D kalte forslaget om aktiv dødshjelp som «prematurt». Informant I var positiv til en utredning om aktiv dødshjelp, men han anså det ikke som reelt at forslaget ville få tilstrekkelig oppslutning. Informant I mente det burde være en bred oppslutning blant

folket for å gjennomføre forslaget. Et simpelt flertall mente han ikke ville være godt nok i en så viktig sak. Informant J påpekte at partiet uansett ikke ville gjøre noe med forslaget, fordi han mente at det ikke ville være flertall for det i Stortinget.

4.4.8 Bioteknologi og statskirken

Samtalene med informantene berørte også noen andre temaer, som bioteknologi og statskirken. FrP ønsker å liberalisere bioteknologiloven. Dette var også det generelle inntrykket hos informantene. Det ble gitt uttrykk for at all forskning som fremmer kunnskap er positivt, og i stamcelleforskningen er det ikke lenger behov for hele fosteret, men bare en celleprøve, i følge informant I. Denne informanten var også positiv til genmodifisert mat, men det trengtes mer forskning på dette for å få en avklaring av effektene av slik kost. Informant G var motstander av genmodifisert mat, men positiv til annen gen-forskning. Samtlige av informantene ønsket et skille mellom stat og kirke. Dette er helt i samsvar med partiets prinsippprogram. Hovedgrunnen til at informantene ønsket et skille var for å likestille kirken med andre trossamfunn.

4.4.9 Oppsummering av samtalene

Samtalene med informantene viser at de stort sett er enige i de store linjene i partiets politikk. Det var en relativt stor enighet rundt asyl- og innvandringspolitikken, og samtalene bidro til en bedre forståelse av hva informantene mente med integrering; de ønsket å stille krav, og så helst at når innvandrere kom til Norge, så måtte de leve som oss. Samtalene viste også at det var uenigheter, særlig rundt temaer av nyere dato som muslimske privatskoler, imamutdanning og aktiv dødshjelp. Informantene var også splittet rundt synet på ekteskapsloven.

4.5 Oppsummering av analysen

Før jeg går nærmere inn på den sosialpsykologiske forklaringen i neste kapittel vil jeg først

4. Analyse

oppsummere hovedfunnene fra den foregående analysen. Det som fremstår som FrPs hovedfokus er at de ønsker å gi *frihet* til hver enkelt av oss. Partiet har et gjennomgående fokus på frihet og enkeltmennesket. Partiet er meget opptatt av å bevare «det norske» i samfunnet. For FrP innebærer dette blant annet å ivareta en «kristen kulturarv», og familien anses som en «viktig tradisjons- og kulturbærer». Frihet skal oppnås gjennom å gi hvert enkeltmenneske valgfrihet i sitt eget liv. Dette mener partiet skal oppnås gjennom å gi mere penger til hver enkelt av oss i form av lavere skatter og avgifter. Økt valgfrihet skal blant annet oppnås ved å innføre en markedsliberalistisk økonomi med minimal statlig styring og økt privatisering. Partiet omtaler dette som å overføre makt tilbake fra politikerne til folket. For FrP er alle mennesker likeverdige, og alle skal ha like rettigheter og muligheter i et samfunn der ingen skal forskjellsbehandles. De er motstander av alt som kalles særordninger. Dette blir problematisk for FrP på flere områder. I asyl- og innvandringspolitikken ønsker partiet å fjerne valgfriheten for enkeltmenneskene ved å sperre de inne på lukkede asylmottak. I bistandspolitikken reduserer partiet andre lands valgfrihet, da de vil «kanalisere» bistand til land som fører en økonomisk politikk som FrP er tilfreds med. I grunnskolen ønsker partiet å etablere en kunnskapsskole der man skal fokusere på individuelle behov. Det vil kunne være rimelig å anta at slik ordning vil åpne for forskjellsbehandling og særordninger, som partiet prinsipielt er så sterk motstander av.

Funnene samsvarer med tidligere forskning som er gjort, og kan sees i lys av dette. FrP ser ut til å ha videreført det Torkel Brekke omtaler som religiøs nasjonalisme, med et fokus på å bevare den kristne kulturarven, og ved å appellere til å «det norske». FrPs vern om den kristne kulturarven kan også forstås i forhold til Jeff Haynes påstand i kapittel 2.1.1, der det hevdes at religioner er i ferd med å deprivatiseres, som en reaksjon på sekulariseringsprosesser. Det kan dermed se ut til at FrP ser på den kristne tradisjonen i Norge som en hjørnestein i den norske identiteten, selv om de ønsker at Den Norske Kirke skal skilles fra den nåværende statlige styringen. Det er fortsatt tydelig ut i fra prosjektets empiri å konkludere med at FrP ser ut til å frykte for den norske identiteten i møte med fremmede kulturer, noe Brekke også påpekte (kapittel. 2.1.2). Prosjektets empiri bekrefter også Aslaksens funn fra 2007, der det fremkommer at partiets forhold til religioner, spesielt kristendommen og islam, er mer nyansert innad i partiet. Funnene i dette prosjektet viser derimot at partiet under valgkampen

har moderert seg i sin omtale av islam og muslimer i forhold til tidligere. Fokuset er nå på integrering og asylsøkere. Når partiet omtaler innvandrere er det ofte i sammenheng med kriminalitet. Aslaksen skrev hvordan muslimer ble framstilt som noe som var anderledes og truende, mens det i dag er asylsøkere og innvandrere som har fått denne rollen. Muslimer utgjør i dag en stor andel av disse menneskene, og dermed rammer fortsatt stigmatiseringen denne gruppen. Fremdeles trenger FrP noe å definere seg i forhold til, som også Aslaksen skrev (kapittel 2.1.2). Videre ser det ut til at Holbergs analyse fra 2007, som viser at FrP de senere år har løftet frem fokus på tradisjonelle verdier som familie og religion fortsatt gjør seg gjeldende, men selve religionsfokuset har nå blitt noe mindre til fordel for asyl- og innvandringspolitikken. Prosjektets empiri ser også ut til å samsvare noe med Linnas konklusjoner fra så langt tilbake fra 1991, det det hevdes at det er en sammenheng mellom FrPs ideologi og opprettholdelsen av utgrupper i samfunnet (kapittel 2.1.2). Dersom «det norske» ikke blir truet på noen måte, mister også FrP argumentasjonen for essensen i sin politikk. Funnene i prosjektet viser ikke store endringer fra det foregående prinsipp- og handlingsprogram for perioden 2004-2005. FrP har i hovedsak videreført politikken fra den gang, og de endringene som finner sted er i hovedsak av mindre betydningsfulle presiseringer. Imidlertid har partiet innført et prinsipp om at de ønsker å innføre aktiv dødshjelp i spesielle tilfeller, noe som også ga partiet mye oppmerksomhet under valgkampen. Sett i en historisk kontekst står FrP for mange av de samme prinsippene som da partiet ble etablert som Anders Langes parti i 1973, som hovedsakelig ble etablert for å senke skatter og avgifter, og det er fortsatt rimelig å si at partiet befinner seg i det Bjørklund omtaler som fase nummer tre, innvandringsmotstand (kapittel. 2.2.1).

5. Sosialpsykologisk perspektiv

Dette kapittelet vil belyse de viktigste funnene fra analysen i kapittel fire ved hjelp av sosialpsykologisk teori. Som nevnt i kapittel 3.1 er ikke hensikten med kvalitativ metode å generalisere. Kvalitativ metode bidrar først og fremst til økt forståelse blant annet ved å forklare empiriske funn i lys av eksisterende teorier. Dette prosjektet vil her forsøke å forklare og drøfte funnene om FrPs politikk fra kapittel 4 innenfor rammene av sosialpsykologisk teori. De grunnleggende teoriene som ligger til grunn for analysen i dette kapittelet er presentert i kapittel 2.4. I dette kapittelet vil bare de viktigste aspektene fra det teoretiske kapittelet oppsummeres. Det er også viktig å presisere, nok en gang, at funnene som her blir presentert ikke kan ansees som representative for hele aspektet ved FrPs politikk, siden prosjektet er styrt av en problemstilling som begrenser seg til å gjelde temaer som relaterer seg til kristendommen og islam. Samtalene som ble gjort med informantene er heller ikke representative for andre enn dem selv, men sier noe om hvilke holdninger som eksisterer innenfor partiet FrP. Deler av sosialpsykologisk forskning og teori har fokusert på enkeltmenneskers relasjoner til andre. Dette kapittelet vil også vise hvordan deler av denne forskningen kan belyse FrP som gruppe og partiets relasjoner til grupper. Sosialpsykologi er både psykologi om individet og psykologi om grupper. Studier har, som nevnt i kapittel 2.4, vist at relasjoner i grupper påvirker og endrer menneskers holdninger og atferd. Gruppers kraft er en funksjon av prosessene innad i gruppen, og de påvirker også relasjonene gruppen har utad. De konkrete sosialpsykologiske teoriene som vil drøftes her er sosial identitetsteori, sosial identitetskompleksitet, gruppepolarisering og akkulturasjonsteori.

5.1 FrPs politikk i lys av sosial identitetsteori

Sosial identitetsteori forutsetter at mennesker kategoriserer både fysiske gjenstander, seg selv og andre mennesker som omgir dem til daglig. Dette skjer mer eller mindre automatisk. Kategoriseringen nødvendiggjør en sammenligning av seg selv med andre mennesker, som kalles sosial sammenligning. Kategoriseringen medfører en forenkling av den faktiske

virkeligheten og man benytter seg derfor ofte av stereotypiske oppfatninger. Samtidig har man et behov for å evaluere seg selv positivt, og dette medfører at man tenderer til å favorisere seg selv og sin egen inngruppe, samtidig som utgrupper ofte omtales negativt. Prosjektet har betraktet FrP som en gruppe. Innenfor sosial identitetsteori, defineres gjerne en gruppe som to eller flere mennesker som deler en felles identifisering og evaluering av dem selv, og oppfører seg i henhold til denne selvforståelsen. Sosial identitet definerer seg selv i relasjon til gruppetilhørighet. Det er viktig å være oppmerksom på at sosial identitet er situasjonsbetinget, og kontekst blir dermed viktig. Hvordan individet fremstår vil variere i forhold til om man befinner seg sammen med det man subjektivt vurderer som inngruppemedlemmer eller utgruppemedlemmer. Det også nødvendig å påpeke at det er helt vanlig å identifisere seg med flere inngrupper, og situasjonen betinger hvilken inngruppe som blir fremtredende hos den enkelte. Inngrupper kan også være overlappende og inkludere hverandre. Det er den gruppen man identifiserer seg sterkest med til en hver tid som blir mest fremtredende. Det kan for eksempel være familien, fotballaget, arbeidskollegaer eller nasjonalitet. I tilfellet FrP er det tydelig at identiteten knyttes opp mot aspekter ved nasjonalitet. Overlappende inngrupper diskuteres nærmere i kapittel 5.3 om sosial identitetskompleksitet.

FrP viser klare trekk i sin politikk som er relevante å se i lys av sosial identitetsteori. Magnus Marsdal viser i sin bok, som er omtalt i kapittel 2.2.2, hvordan FrP gjennom sin retorikk definerer seg selv i forhold til den regjerende eliten, der de selv fremstår som det folkelige alternativet. Slagordet «for folk flest» underbygger dette. Dette er interessant for et prosjekt med annen problemstilling enn i dette prosjektet. Trine Aslaksen viser i sin masteroppgave fra 2007 hvordan FrP gjennom sin nasjonalistiske tendenser skapes et skille mellom «oss» og «de andre», der islam og muslimer plasseres blant «de andre», og at dette også handler om en gruppe å definere seg i forhold til (kapittel 2.1.2). Carl I. Hagen benyttet seg også av en retorikk med «oss» mot «de andre» allerede tilbake til 1987, og Elisabeth S. Moen påpeker at han har beholdt en slik retorikk gjennom hele sin karriere (kapittel 2.2.1.3), så dette er ikke noen nytt i FrPs retorikk. Som det kommer frem i kapittel 4 har partiet noe som minner om et nasjonalistisk prosjekt, og har klare trekk av det Aslaksen omtaler som nasjonalistiske

tendenser. De har en klar preferanse for norsk kultur og kulturarv, som de ønsker å bevare. Hvordan skal partiet gjennomføre dette? Et svar på dette finnes i asyl-, innvandring- og integreringspolitikken til partiet. Denne delen av FrPs politikk etablerer en utgruppe som FrP definerer seg i forhold til; asylsøkere og innvandrere. Slik disse aspektene av FrPs politikk fremstår i prosjektets empiri kan det se ut som at FrPs politikk i praksis er en proteksjonistisk konserveringspolitikk av det de omtaler som norsk kultur og kulturarv og landets identitet. Asyl- og innvandringspolitikken fungerer dermed som en beskyttelse av «det norske» og norske verdier fra noe fremmed og anderledes. Sosial identitetsteori hevder at man har en tendens til å anse mennesker i utgruppene for å være likere hverandre enn medlemmene av sin egen gruppe, og stereotyper benyttes ofte. Retorisk appellerer FrP til frykt, ved å assosiere asylsøkere med kriminalitet, samtidig som de gir uttrykk for at så godt som alle asylsøkere er kriminelle. Asylsøkerne må i følge FrPs logikk interneres fordi de utgjør en *potensiell* fare for samfunnet. Partiet generaliserer også i sin fremstilling av asylsøkerne, som når Siv Jensen på TV2 og NRK hevder at 90% av innvandrerne som kommer til Norge mangler identitetspapirer og at over halvparten av disse begår kriminalitet (TV2 09/09-09; NRK1 10/09-09). Slike generaliseringer gikk igjen i hele valgkampen, som i nettmøtet hos Aftenposten 08/09-09 der hun hevdet at Norge ikke hadde mest av «tradisjonell innvandring», men «en ukontrollert tilstrømming av identitetsløse og kriminelle asylsøkere». Samtalene med informantene bekreftet en slik stereotypisering av innvandrere. Internering av samtlige som kommer hit som innvandrere eller asylsøkere er FrPs løsning på å stanse en økende kriminalitet. FrP skaper altså et bilde av at ikke-vestlige innvandrerne som kommer til landet nesten utelukkende har til hensikt å begå kriminelle handlinger.

Et annet område av FrPs politikk som kan forstås med sosial identitetsteori er ekteskapspolitikken. FrPs foretrukne familieform er ekteskapet, og analysen i kapittel 4 viser at dette fortrinnsvis skal være mellom mann og kvinne. Partiet ønsker å gi økonomiske og juridiske fordeler til mennesker som inngår ekteskap. Analysen i kapittel fire viste at partiet vil favorisere heterofile par både i forhold til assistert befruktning og adopsjon. Sosial identitetsteori hevder at mennesker har en tendens til å favorisere sine egne inngrupper.

Dermed kan vi si at partiet identifiserer seg med et tradisjonelt syn på ekteskapet. Dette kan forstås i lys av deres fokus på å bevare en «kristen kulturarv». Dette kom også til uttrykk fra informantene der det blant annet ble hevdet at ekteskapet var en kristen vigsling mellom mann og kvinne. Dermed identifiserer FrP seg her med et tradisjonelt syn på samlivet. Moderne samlivsformer blir behandlet som en utgruppe, selv om partiet hevder at de ikke har noe i mot slike former, og at det er opp til et hvert menneske å innrette seg slik de selv vil. Innvandrere er en annen utgruppe FrP definerer i familiepolitikken om man ser på hvordan de ønsker å gjennomføre familiegjenforeninger. Dette må også sees i sammenheng med den øvrige asyl-, innvandrings- og integreringspolitikken til partiet, da dette også er et aspekt ved innstrammingene partiet ønsker å gjennomføre. Minoritetsfamilier vil heller ikke være berettiget til å motta kontantstøtte i mange tilfeller, da FrP vil legge til grunn krav som «språk og integrering, opphold i Norge eller statsborgerskap», som Per Sandberg uttalte til Aftenposten 17. august. Partiet forskjellsbehandler også innvandrerfamilier som kommer fra land «utenfor den vestlige kulturkrets» i forbindelse med familiegjenforening, der personer fra EØS og «enkelte andre land» kan bli unntatt for FrPs skjerpede krav til familiegjenforening. Deretter er det noen andre begrensninger i valgfriheten som kan ansees som mindre betydningsfulle. Partiet vil blant annet begrense valgfriheten for homofile og lesbiske. De ønsker å redusere bistand til utviklingsland, men så lenge dette ikke er mulig vil de «kanalisere» bistand til land som fører en politikk FrP er tilfreds med.

I prosjektets empiri viser FrPs politikk klare tegn til en sosial identitet som bærer preg av nasjonalistiske tendenser og et konservativt verdisyn på familielivet. De fokuserer på å bevare norsk kultur og tradisjoner, og asyl og innvandringspolitikken kan forstås som et uttrykk for å gjennomføre dette. På samme måte kan man forstå partiets syn på ekteskapet, som bærer preg av et tradisjonelt kristent syn. Utgruppene partiet definerer seg i forhold til kan ansees som truende i forhold til FrPs forståelse av den norske identiteten.

5.2 FrP og sosial identitetskompleksitet

Sosial identitetskompleksitet er et begrep som bygger videre på sosial identitetsteori, og med tanke på funnene ovenfor vil sosial identitetskompleksitet i dette prosjektets kontekst utdype sosial identitetsteori ytterligere. Begrepet refererer til hvordan man subjektivt fremstiller relasjonene man har mellom sine forskjellige inngrupper, og i hvor stor grad disse gruppene subjektivt oppfattes som overlappende. Som presisert ovenfor kan man tilhøre mange forskjellige inngrupper. Dette vil variere fra person til person. Inngruppene kan overlape hverandre i varierende grad. Mennesker har like mange gruppeidentiteter som de har gruppedlemskap, og sosial identitetskompleksitet hevder at dersom en person opplever en høy grad av overlapping, altså at egne inngrupper er relativt like, vil man ha en relativt enkelt enkel sosial identitetsstruktur bestående av fellestrekk fra de overlappende inngruppene. Dette vil igjen føre til en *lav kompleksitet*. Lav sosial identitetskompleksitet er betegnende for at man ekskluderer potensielle inngruppeegenskaper til fordel for å samle seg om *én dominerende sosial identitet*. Dersom man subjektivt oppfatter gruppedlemskapene sine som så forskjellige at de ikke overlapper hverandre, vil man tendere mot å være mer inkluderende og ha en *høy kompleksitet*. Dersom man ivaretar en slik differensiering mellom inngruppene sine samtidig som man integrerer disse i *en inkluderende sosial identitet*, vil man ha enda høyere kompleksitet enn dersom man kun erkjenner og differensierer inngruppene. Høy kompleksitet vil derfor kunne korrelere med høy toleranse for utgrupper, og tilsvarende lav toleranse for utgrupper dersom man har en lav sosial identitetskompleksitet. En høy kompleksitet forutsetter at man har et noe ambivalent bilde av den sosiale virkeligheten, og at man har en høy toleranse for å akseptere en slik ambivalens. Sosial identitetskompleksitet påvirkes av situasjonelle faktorer i stor grad, og er derfor heller ikke en konstant egenskap. Dette kommer også til uttrykk i prosjektets empiri, der partiet gir inntrykk av å ha en høy kompleksitet når de uttaler seg på prinsipielt grunnlag, mens kompleksitetsgraden synker når ord skal omsettes til handling.

FrP fremstår i sine prinsipper særdeles inkluderende ovenfor alle grupper mennesker. De mener at alle mennesker er født frie og likeverdige. Alle skal ha like rettigheter og stor

valgfrihet i livene sine. Religionsfriheten var da også noe som samtlige av informantene mente var en grunnleggende rettighet som var viktig å ivareta. Partiet understreker også troen på, og respekten for enkeltmenneskets egenart. Mennesker skal ikke vurderes ut i fra hvem de er eller hva slags bakgrunn de har, men ut i fra sine handlinger. Alle mennesker som trenger det, skal få tilgang til nødvendige helse- og omsorgstjenester, og alle som ønsker det skal få starte private skoler, også muslimske privatskoler – på et prinsipielt grunnlag. I skolepolitikken utviser de prinsipielt et inkluderende perspektiv der de anser hver elev som et unikt individ, der hver elev skal få undervisning tilpasset sitt eget behov. Som det kommer fram av disse prinsipielle holdningene erkjenner partiet forskjellene i samfunnet og differensierer mellom forskjellige grupper samtidig som de har en inkluderende holdning til alle. Slike holdninger som partiet gir uttrykk for her samsvarer med de kriteriene som ligger til grunn for en høy sosial identitetskompleksitet.

Partiet understreker på side fem i prinsippprogrammet viktigheten av å vurdere mennesker etter hva de gjør. I FrPs tilfelle må man derimot undersøke hva partiet *ønsker å gjøre*, ettersom de aldri har vært i posisjon til å få gjennomført politikken sin. Når man ser nærmere på dette ser det ut til at partiet fraviker fra prinsippene sine i enkeltsaker, og ekskluderer grupper i større grad. Kapittel 5.1 viser hvordan de gjør dette, spesielt innenfor asyl- og innvandringspolitikken og i ekteskapspolitikken. Dette må igjen sees i lys av det som kan anees som FrPs proteksjonistiske prosjekt for å bevare «det norske». Lav sosial identitetskompleksitet antas, som nevnt ovenfor, å korrelere med lav toleranse for utgrupper. Analysen viser at FrPs holdninger ovenfor innvandrere utviser en slik lav toleranse. Dette er gjennomgående i hele det empiriske materialet. Partiet mener at innvandringspolitikken må sørge for at innvandrere respekterer de grunnleggende frihetsverdiene som de mener at Norge bygger på. Implisitt kan dette innebære at partiet mener at innvandrere *ikke* respekterer disse verdiene i dag. Partiet trekker også en direkte årsakssammenheng mellom asylsøkere og et utrygt samfunn i Norge. Analysen viser også at det er grunn til å stille spørsmål ved om partiet i det hele tatt ønsker å motta flyktninger som faktisk oppfyller FNs krav til oppholdsrett i Norge.

Når det kommer til familiepolitikken mener partiet at det er til barnets beste å vokse opp med foreldre av ulikt kjønn. En slik holdning stigmatiserer homofile og lesbiske par og impliserer at de ikke er like omsorgfulle oppdragere som heterofile. Samtidig stigmatiserer dette også de barna som allerede har homofile foreldre ved å gi næring til eksisterende fordommer mot homofili og homofilt samliv. I forhold til oppdragelsen er likevel ikke partiet like stigmatiserende som i asyl- og innvandringspolitikken. Informantene var mer tilbøyelige til å akseptere at homofile og lesbiske fikk barn, så lenge det ikke ble tilrettelagt av det offentlige. Begrensningene FrP ønsker å innføre i familiepolitikken må også sees i sammenheng med at de ønsker å bevare «det norske» og en «kristen kulturarv». Tradisjonelt har jo familien bestått av mor og far, så FrPs politikk kan ansees som en metode for å kunne motstå trusselen en mer moderne familieform innebærer mot dette. Kriteriene for kontantstøtte er, som vist over, ekskluderende ovenfor minoritetsfamilier. Et annet område som kan belyses av teorien om sosial identitetskompleksitet er partiets politikk og holdninger omkring konflikten om Israel. Partiet omtaler konflikten utelukkende på Israels vilkår. Palestinernes perspektiv er sjeldent inkludert.

Prosjektets empiri viser dermed at FrP framstår inkluderende og tilsynelatende har en relativt høy sosial identitetskompleksitet når de uttaler seg på et prinsipielt grunnlag. Når de derimot får et mer pragmatisk fokus, viser det seg at kompleksiteten blir lavere, noe som kommer til uttrykk i stigmatisering og ekskludering av utgrupper. Dette gjelder først og fremst innenfor områder der «det norske» står i fare for å bli truet. Dette kan muligens forklares med at et prinsipielt standpunkt ofte forutsetter en ideell virkelighet, men kan være vanskelig å gjennomføre i praksis ettersom den faktiske virkeligheten sjeldent stemmer overens med idealet. Vi ser her at sosial identitetskompleksitet er tett knyttet til øvrig sosial identitetsteori, og dette gjelder også for prosjektets perspektiv på gruppepolarisering og akkulturasjonsteori.

På ett område derimot, ser det ut til at partiet framstår med en høy sosial identitetskompleksitet når det gjelder hva partiet *ønsker å gjøre*. Innenfor eldreomsorgen viser partiet et fullt ut inkluderende perspektiv. Det har ikke kommet frem fra empirien at de ønsker

å legge noen begrensning for enkeltgrupper. Derimot understreker de viktigheten av at alle skal ha rett til lovfestet sykehjemsplass. Partiet fokuserer på enkeltmenneskets behov, og legger ingen begrensninger i hvem som skal få lovfestet rett til sykehjemsplass.

5.3 FrP og gruppepolarisering

Gruppepolarisering baserer seg i likhet med sosial identitetskompleksitet på teoriene fra sosial identitetsteori, deriblant sosial sammenligning, sosial identifisering og selv-kategorisering. Fenomenet beskriver hvordan gruppemedlemmer tenderer til å bli relativt mer ekstreme i sine holdninger som følge av en diskusjon omkring et tema. Polarisingen kan gå i en hvilken som helst retning langs dimensjonen til temaet som diskuteres, men den tenderer mot å gå i samme retning som det individuelle gjennomsnittet i gruppen. Samtidig vil mangfoldet av meningene blant gruppemedlemmene bli mindre etter en diskusjon, noe som impliserer at det blir økt konsensus omkring det gjeldende temaet. Tidligere studier viser nettopp dette: at holdningene til det gjeldende temaet i gruppene blir mer homogene i etterkant av diskusjonen. I lys av sosial identitetsteori og sosial sammenligning vil en gruppe ha et ønske av å fremheve gruppens særegenhet ovenfor andre grupper for å markere inngruppens kollektive identitet ovenfor andre. Dette forsterker gruppestereotypen, som fremstår som det ideelle gruppe medlemmet. Ofte vil denne stereotypen være mer ekstrem enn det gjennomsnittlige gruppe medlemmet. Samtidig har gruppe medlemmene en tendens til å polarisere sine holdninger når forskjellene mellom inngruppen og andre grupper blir fremtredende. Dette skjer ved aksentuering, der den faktiske holdningen forskyves og forsterkes i forhold til utgruppen. Gruppepolarisering har vist seg å være robust gjennom mange studier på tvers av populasjoner.

Gruppepolarisering er interessant fenomen som kan bidra til å forstå funn i analysen, og da hovedsaklig i de to delene av analysen som berører empiri fra media og informanter. Det er, som det er vist tidligere i analysen og i dette kapittelet, en overveiende motstand mot å gi oppholdstillatelse til flere innvandrere enn strengt tatt nødvendig. FrPs uttalelser i media og

fra informantene gjenspeilte også dette, og begrunnelsene var også nokså like. Det var viktig å bevare «det norske», norsk kulturarv og norsk identitet. Innvandring er en sak som har opptatt partiet lenge. I den historiske gjennomgangen i kapittel 2.2.1.3 benyttes Mustafa-saken under valgkampen i 1987 som en markør for når innvandringsspørsmålet for alvor ble politisert i Norge. Partiet har dermed hatt god tid på å etablere en enighet på dette området. Prosjektets empiri berører også temaer av nyere dato, og det er her relevant å trekke frem to temaer: aktiv dødshjelp, og utdanning av imamer ved universitetene. Funnene viser at det er større mangfold blant holdningene i partiet til disse temaene. Blant annet viste en undersøkelse at 23 av stortingsrepresentantene var motstander av aktiv dødshjelp, mens 11 var enige i partiets prinsippvedtak om å tillate aktiv dødshjelp. Flere av informantene var også klare på at temaet måtte diskuteres videre internt i partiet. Når det gjaldt utdanning av imamer ved universitetet varierte meningene fra å være positive til å ta avstand forslaget. Enkelte mente det var positivt i forhold til integrering, mens andre benyttet integreringen som motargument. Som analysen av samtalene med informantene i kapittel 4.4.5 påpeker, ble ikke imamutdanning nevnt i hverken media eller det siste partiprogrammet, og dette kan være en årsak til at meningene varierte i så stor grad. Teoriene om gruppepolarisering gir støtte til dette. Empirien viser altså at partiet fremstår som særdeles homogene i sine holdninger rundt innvandringsspørsmålet, som har opptatt partiet over lengre tid, mens de er nokså delte omkring temaer som er av nyere dato. Teoriene om gruppepolarisering forklarer dette ved at grupper er mer homogene i sine holdninger etter å ha diskutert et tema enn før diskusjonen.

Funnene viser at sentrale partimedlemmer uttaler seg nokså ekstremt i enkelte saker. Eksempelvis henviste Siv Jensen under en partiledersdebatt til en feilslått bistandspolitikk, der bistandspengene i dag går til «korrupte diktatorer i Afrika» (Siv Jensen, NRK1, 17/08-09). Morten Høglund gjentok en slik retorikk noen dager senere i et avisinnlegg, der han henviste til «korrupte afrikanske statsledere i deres privatfly», som norske skattebetalere hadde finansiert (Dagbladet, 23/08-09). Det er rimelig å anta at det blir ekstra nødvendig for FrP å tydeliggjøre og forsterke partiets kollektive identitet i konkurranse med andre politiske partier. Dette henger naturligvis sammen med nødvendigheten av å få oppmerksomhet fra

mediene for å få budskapene sine ut til så mange som mulig. Dermed er funnene i analysen nødvendigvis preget av valgkampen som kontekst. Valgkampen kan dermed fungere som en katalysator i forhold til å bidra til at polariseringsprosesser oppstår.

5.4 FrP, kultur og integrering

Innenfor en kontekst om innvandring omtaler psykologien integrering under fenomenet akkulturasjon, og handler om hvordan etnokulturelle grupper og mennesker tilpasser seg i en ny kultur. Akkulturasjon kan belyses både med et perspektiv på hvordan den dominerende gruppen i samfunnet forholder seg til minoriteter, eller med et perspektiv på hvordan minoritetsgrupper forholder seg til det nye samfunnet og andre grupper. Tilnærmingen forutsetter at mennesker kan forstå, innrette, verdsette og identifisere seg med to uavhengige kulturer. Akkulturasjon belyser tilpasning i et nytt samfunn ved hjelp av fire strategier: integrering, assimilering, separering og marginalisering. Disse strategiene er nærmere forklart i kapittel 2.4.4. FrP og informantene understreker viktigheten av en god integrering i innvandringspolitikken. Dermed blir det relevant å undersøke hvorvidt deres politikk faktisk gjennomfører integrering, sett fra en kryss-kulturelt og sosialpsykologisk perspektiv. Det er viktig å påminne om at integrering er noe som skjer fra det øyeblikket innvandrere har fått oppholdstillatelse, og analysen av empirien presentert tidligere viser at FrP vil føre en særdeles restriktiv politikk mot asylsøkere. Asylpolitikken kan dermed forstås som et tiltak som forebygger behovet for integrering ved at færre slipper inn i landet, samtidig som det kan forstås som en del av FrPs prosjekt for å «ivareta norsk kultur og kulturarv» (Handlingsprogram 2009-2013: 72). Når det gjelder integrering er det derimot på sin plass å repetere kort fra kapittel 2.4.4 hva kryss-kulturell psykologi legger i integreringsbegrepet. Integrering finner sted når minoriteten (den ikke-dominerende gruppen) inkluderer det som anses som de viktigste aspektene fra begge kulturene. Minoriteten har samtidig et ønske om å være deltagende i den nye kulturen. Dette omtales også som multikulturalisme dersom man ønsker å belyse hvordan majoriteten forholder seg til innvandrere. Integrering forutsetter at minoritetsgruppene og deres medlemmer har valgfrihet til selv å velge hvordan de vil inngå relasjoner med andre grupper i samfunnet. Dersom relasjoner påtvinges eller valgmulighetene

begrenses blir ikke integrering mulig. Kulturen innvandrere kommer til må være åpen og inkluderende i forhold til et kulturelt mangfold, og det må være en *gjensidig* tilpasning tilstede mellom alle de forskjellige gruppene. Dette innebærer blant annet at majoriteten, den dominerende gruppen i samfunnet, må tilpasse sine nasjonale institusjoner slik at de imøtekommer *alle* samfunnets gruppers behov på en så god måte som mulig. Minoritetsgruppene må på sin side slutte seg til det gjeldende samfunnets grunnleggende verdier.

Handlingsprogrammet viser som nevnt i kapittel 4.2.2 at utgangspunktet for FrPs integreringspolitikk er at den skal bygge på «de reglene, normene og verdiene som skal være til felles for hele befolkningen» (ibid.: 33). FrP legger også likebehandling mellom innvandrere og nordmenn til grunn som en viktig forutsetning i integrasjonspolitikken. De understreker også at det må utvises respekt for menneskers unike egenart. Partiet ønsker også å likestille alle trossamfunn. Dette er inkluderende prinsipper, som er godt forenelig med den forståelsen av integrering som er forklart over. Det viser seg derimot at dette raskt blir problematisk i lys av partiets vern om det norske og den nasjonale identiteten. Partiet understreker flere ganger viktigheten av å bevare den norske kulturarven, og for partiet er kultur «et vidt begrep som omfatter alt som kjennetegner nasjonen og folket» (Prinsippprogram 2009–2013: 11). De mener også å vite at «den norske kulturarven [...] er med på å gi nasjonen og innbyggerne identitet og fellesskapsfølelse» (Handlingsprogram 2009-2013: 72). Det påpekes senere i handlingsprogrammet at den norske kulturen lever «i et naturlig samvær» med andre kulturer, og FrP ønsker ikke å tvinge inn nye impulser (ibid.: 72). Her skal ting få gå sin naturlige gang. Partiet understreker hvor viktig de mener integreringen er, da de har nedfelt i prinsippene sine at hensynet til den enkeltes valgfrihet enkelte ganger må vike av hensynet til integrering. Vil en slik begrensning av valgfriheten komme i konflikt med integrering, slik integrering forstås innenfor rammene av kryss-kulturell psykologi? Handlingsprogrammet redegjør som tidligere nevnt i liten grad hvordan partiet vil gjennomføre integreringen. I skolen vil de vektlegge at elever får en god forståelse av det norske verdisynet. De vil ellers stille krav til norskundervisning eller arbeidsdeltakelse for å

sikre at norsk språk blir felles for alle. Likestilling i innvandremiljøer er også et viktig fokus. Da handlingsprogrammet sier lite om konkrete tiltak, må vi se på det empirien fra media og informanter. Der viser det seg at partiets politikk i praksis medfører at innvandrere må gjøre seg fortjent til å være nordmenn på lik linje med resten av befolkningen. Blant annet vil partiet legge kriterier til grunn for at foreldre skal motta kontantstøtte. Som nevnt i kapittel 5.1 er ett mulig krav «integrering». Hva Per Sandberg egentlig mente med dette er uklart. Partiet fokuserer på likebehandling mellom nordmenn og innvandrere. De ønsker ikke at innvandrere skal ha «særordninger». Fra et annet perspektiv på integrering kan slike særordninger betraktes for å være en måte å ivareta minoritetenes *behov*. Integrering vektlegger viktigheten av å tilrettelegge nasjonale institusjoner, slik at alle minoritetenes *behov* blir ivaretatt. FrP fokuserer nesten utelukkende på å sette krav til innvandrere, og et perspektiv på innvandreres *behov* er så godt som fraværende i partiets programmer, med ett unntak. Dette gjelder i forhold til beskyttelse for flyktninger: «Når behov for beskyttelse er over, må vedkommende reise hjem» (Prinsippprogram 2009-2013: 8).

FrP ønsker å legge restriktive kriterier til grunn for innvilgelse av familiegjennforening, der de blant annet vil kreve at ektefellene har en større samlet tilknytning til Norge enn til noe annet land. Flere av informantene ga uttrykk for at slik situasjonen var i dag, var det Norge som tilpasset seg innvandrere, mens de mente at det egentlig burde ha vært omvendt. Informantene gjenspeilte også partiets ønske om å sette krav til innvandrere. Informantene ga blant annet uttrykk for at snikislamisering var betegnende for alle kravene de mente Norge gav etter for. Hovedinntrykket fra samtalene med informantene var, som tidligere beskrevet i kapittel 4.4.1, at innvandrere som kommer til Norge skal leve som nordmenn, og innrette seg etter norsk kultur, mens man kan leve ut sin egen kultur innenfor rammene av sitt eget hjem. Informantene uttrykte likevel at de var positive til et flerkulturelt samfunn, og at det i dag finnes mange godt integrerte innvandrere. Man kan dermed undres om et flerkulturelt samfunn i FrPs øyne er et samfunn med mennesker av ulike hudfarger, der alles atferd er noen lunde lik. Integreringen vil slik den fremstår i FrPs perspektiv minne mer om det akkulturasjonsteori kaller for assimilering; at innvandrere skal akseptere den nye kulturens

tradisjoner og verdier samtidig som man forlater verdier og tradisjoner fra sin gamle kultur. Assimileringsperspektivet ser bare ut til å stemme for FrP når de forholder seg til det offentlige rom. Det ble fra informantene gitt uttrykk for at muslimer måtte holde skikker og tradisjoner for seg selv, og utøve sin egen kultur i sin private sfære. Dermed gir informantene uttrykk for en ekskludering, der innvandrere og deres gamle kultur blir marginalisert. Det kan dermed se ut til at funnene her delvis samsvarer med Torkel Brekkes tidligere funn, som ble presentert i kapittel 2.1.2, der han viste til at muslimer, for Carl I. Hagen, ikke ønsket å bli integrert i det norske samfunnet fordi de ønsket å beholde sin religiøse praksis, og at dette ikke var forenelig med Hagens forståelse av en reell integrering i samfunnet.

5.5 Oppsummering

Funnene i prosjektet viser at FrP og informantene identifiserer seg til en nasjonal identitet, der bevaring av det de selv oppfatter som norsk tradisjon, kristne verdier og kulturarv står sentralt. For å markere sin egen identitet trenger partiet noen utgrupper å definere seg mot, og i dette prosjektets empiri fremstår først og fremst ikke-vestlige innvandrere som en slik utgruppe. Det vil dermed kunne være rimelig å hevde at FrP forholder seg mer inkluderende ovenfor kristendommen enn islam, fordi kristendommen utgjør et element av den inngruppen partiet identifiserer seg med i motsetning til islam, som kategoriseres som en del av en utgruppe. Den sosiale identiteten til partiet fremstår som nokså rigid og ekskluderende, noe som kommer til uttrykk i forhold til homofile og lesbiske som en utgruppe. Dette samsvarer med at partiet i tilsvarende saker fremstår med lav sosial identitetskompleksitet. Felles for disse utgruppene er at de kan ansees som truende for de tradisjonelle norske verdiene og kulturen som partiet ønsker å verne om. Sosial identitetskompleksitet er situasjonsbetinget, og empirien viser at partiet fremstår med en høy kompleksitet når det uttaler seg på et prinsipielt grunnlag. Også innenfor eldreomsorgen fremstår de med en høy kompleksitet da de ikke ekskluderer enkeltgrupper, men inkluderer alle. Valgkampen er en kontekst som kan bidra til at partiets holdninger polariseres, da det blir ekstra viktig å tydeliggjøre partiets identitet i forhold til andre politiske partier. Samtidig viser empirien at partiet fremstår mer homogene i saker som har vært aktuelle over tid, mens saker av nyere dato har et større mangfold av

meninger. Partiets forståelse av integrering er ikke sammenfallende med den forståelsen av begrepet som eksisterer innenfor kryss-kulturell psykologi. Empirien viser at partiet heller vil gjennomføre det akkulturasjonsteori omtaler som assimilering av innvandrere i det offentlige rom, mens tradisjoner og skikker fra deres gamle kultur marginaliseres til den private sfære. Det kan dermed se ut til at integrering i en slik forståelse av begrepet som presentert innenfor akkulturasjonsteori forutsetter en høy sosial identitetskompleksitet, siden begge de to teoretiske perspektivene innebærer en evne til inkludering og toleranse for et bredt spekter av forskjellige grupper. De ovennevnte psykologiske prosessene kan også innebære at FrPs uttrykte politikk faktisk er mer ekstrem enn de individuelle medlemmenes faktiske holdninger.

6. Avsluttende konklusjoner og refleksjoner

Avslutningsvis vil prosjektets viktigste funn oppsummeres, samtidig som det i etterpåklokskapens forståelse vil reflekteres rundt hvordan enkelte ting kunne vært gjort anderledes underveis.

6.1 Konklusjoner

Prosjektet har vist at «frihet» står sentralt, naturlig nok, i FrPs liberalistiske ideologi. Partiet fokuserer på individualisme, og menneskesynet deres baserer seg på at mennesker først og fremst eksisterer som enkeltmennesker, og ikke som en kollektiv gruppe. Resultatene viser at FrP har et sterkt fokus på å bevare norsk kultur og en kristen kulturarv, og det er tydelig at partiet har en nasjonal orientering i sin identitetsforståelse. Dette går igjen flere steder i prosjektets empiri. FrP ønsker å innskrenke statens makt til det minimale, og dermed gi mer frihet i form av valgfrihet til enkeltmenneskene. Dette skal de gjennomføre ved å redusere skatter og avgifter. Dermed blir det tydelig at makt og økonomisk kapital er vesentlige aspekter ved FrPs forståelse av frihetsbegrepet. Partiet ser likevel nødvendigheten av å begrense valgfriheten. FrP mener at valgfriheten av og til må vike av hensynet til integrering. Integrering fremstår altså som enda viktigere enn det partiet omtaler som ett av deres absolutt viktigste prinsipper: enkeltmenneskets frihet.

Funnene fra prosjektet viser at valgfriheten innskrenkes for ikke-vestlige minoritetsgrupper. Politikken partiet ønsker å føre innebærer en særdeles restriktiv holdning ovenfor denne gruppen innvandrere, der retorikken til stadighet assosierer innvandrere som ikke har vestlig bakgrunn med kriminelle. Alle som kommer til Norge fra land utenfor det partiet omtaler som «den vestlige kulturkrets» ønsker FrP å internere i påvente av oppholdstillatelse, med en begrunnelse i at de er potensielle kriminelle. Partiet uttaler seg nokså uklart i forhold til hvor mange kvoteflyktninger de ønsker å ta inn i Norge. Det de derimot er klare på er at de ønsker å opprette flyktningsmottak i flyktingenes nærområder, med begrunnelse i at de kan utrette

6. Avsluttende konklusjoner og refleksjoner

mer for pengene i disse områdene. For innvandrere som har fått oppholdstillatelse i Norge, fokuserer partiet på at det må settes krav til innvandrere i integreringspolitikken. Innvandrere må lære seg norsk, og delta i arbeidslivet. Partiet ønsker også å fokusere på opplæring i norske verdier i grunnskolen. Et viktig prinsipp for FrP er en likebehandling av nordmenn og innvandrere, og de ønsker å avvikle det de omtaler som «særegne ordninger for innvandrere». Likevel ønsker partiet å innføre begrensninger i kontantstøtteordningen til barnefamilier som i hovedsak vil ramme familier med innvandrerbakgrunn. Informantene ga uttrykk for at innvandrerne som kom til Norge måtte være innstilt på å leve som oss når de var i det offentlige rom, og leve ut sin egen kultur og tradisjoner innenfor den private sfæren. Resultatene fra prosjektet viser at partiet ikke utelukkende gjennomfører begrensninger i valgfriheten av integreringshensyn. I ekteskapspolitikken kommer det frem at partiet vil favorisere ekteskapet ved å gi ektepar økonomiske og juridiske fordeler. FrP anser familien som en viktig tradisjons- og kulturbærer, og de argumenterer med at de setter barns behov først. Derfor anser de den tradisjonelle familieformen med mor og far som til barnets beste. Av samme grunn vil partiet begrense homofiles tilgang til adopsjon, og heller ikke tilrettelegge for at lesbiske par skal kunne få kunstig befruktning. Kunstig befruktning som en offentlig finansiert rettighet blir forbeholdt heterofile par i stabile forhold. Partiet åpner derimot for at homofile og lesbiske innordner sine samliv slik de selv ønsker det. Sett i lys av partiets konservative familiesyn, kan man forstå partiets vegring for å akseptere mer moderne familieformer som et beskyttende uttrykk av det FrP anser som den tradisjonelle familieformen. Slike begrensninger som FrP ønsker å innføre for valgfriheten kan forstås dersom man ser dette i lys av partiets nasjonale orientering, der et fokus på å bevare «det norske» og norsk kulturarv står sentralt. FrP gir altså uttrykk for at «det norske» er truet, og implisitt innebærer dette at «det norske» står i fare for å forsvinne dersom det ikke iverksettes tiltak. Politikken kan dermed forstås som et proteksjonistisk verktøy for å beskytte norsk kultur og norske verdier fra et møte med andre kulturer og tradisjoners påvirkning. FrP fremstår som et parti som forsøker å ivareta det de selv oppfatter som tradisjonelle verdier i det norske samfunnet. Dermed kan det se ut til at partiet har påtatt seg en rolle som en slags nasjonal kurator.

Det sosialpsykologiske perspektivet i prosjektet bidrar til en økt forståelse av prosjektets funn. Ved å undersøke partiets politikk i lys av sosial identitetsteori viser det seg at partiet anser den norske identiteten som fundert i tradisjonelt kristne og humanistiske verdier som sin inngruppe, mens de kategoriserer det som truer «det norske» med tilhørighet i utgrupper. Partiet og informantenes retorikk gir inntrykk av at islam og muslimer kategoriseres som en del av en slik truende utgruppe. Prosjektets historiske tilbakeblikk viser at FrP ved flere anledninger har rettet sterk kritikk mot islam og muslimer, som til tider har vært svært generaliserende. Sosial identitetsteori hevder at man kategoriserer individer man selv føler tilhørighet til i inngrupper, mens andre individer kategoriseres i utgrupper. En effekt av dette er at likheter innad i inngruppen forsterkes, mens forskjeller utad overdrives. Dermed oppstår en aksentueringseffekt. Denne effekten økes med viktigheten av gruppemedlemskapet for individets identitet. Medlemmene i utgruppene oppfattes mer homogene enn de faktisk er. FrPs generalisering av innvandrere som potensielle kriminelle kan forstås slik. Sosial identitetskompleksitet er et annet perspektiv som fokuserer på i hvor stor grad man evner å inkludere og integrere sine gruppemedlemskaper til en altomfattende inngruppe. Dersom dette gjøres, vil man ha en høy identitetskompleksitet. Dersom alle gruppemedlemskapene oppfattes som like, eller man ekskluderer andre grupper til fordel for én dominerende inngruppe, vil man inneha en lav identitetskompleksitet. Funnene fra prosjektet viser at FrPs politikk på enkelte områder, som i asyl- og innvandringspolitikken og ekteskapspolitikken viser klare tegn på lav sosial identitetskompleksitet. Samtidig viser partiet tegn til en høyere kompleksitet innenfor eldreomsorg, og særlig når partiet uttaler seg på prinsipielt grunnlag.

Valgkampen er en spesiell kontekst der et behov for å tydeliggjøre sine meninger og særegenheter blir fremtredende. Dermed bidrar teorier om gruppepolarisering til en økt forståelse. I en sosialpsykologi forståelse av gruppepolariseringen fokuseres det blant annet på at grupper i møte med hverandre får et behov for å markere sin egen identitet for å gjøre denne tydeligere. Dermed overdrives gruppens faktiske standpunkter og meninger polariseres i en mer ekstrem retning (relativt sett). Dermed kan det være rimelig å forstå enkelte av partiets uttalelser som en funksjon av en polariseringsprosess der valgkampen kan ha fungert

som en katalysator. Meninger i grupper tenderer også til å bli mer homogene over tid når grupper har diskutert et tema, mens meninger som ikke har blitt diskutert har et større mangfold av meninger i gruppen. Dette gjenspeiles i prosjektets funn, særlig innenfor asylpolitikken, der meningene var nokså sammenfallende, mens temaer av nyere dato hadde et større mangfold av meninger.

Partiet har som nevnt er sterkt fokus på integrering. Avslutningsvis i prosjektet var det derfor relevant undersøke om partiets politikk faktisk gjennomfører integrering, slik det er forstått innenfor kryss-kulturell psykologi. Innenfor dette fagfeltet beskrives fenomenet integrering innenfor akkulturasjonsteori. I et slikt perspektiv forstås integrering som en gjensidig aksept av hverandres forskjellige kulturer og innebærer en tilpasning både fra den dominerende kulturens side, og en tilpasning fra den ikke-dominerende kulturens side. Prosjektets empiri viser at FrP vil fjerne særordninger for innvandrere, og sette krav til de som kommer hit. Materialet viser også at det er tendenser blant informantene som tilsier at de ikke ønsker å ta del i innvandreres kultur, og at innvandrere skal være som nordmenn. Dermed fremstår FrPs forståelse av integrering nærmere det som akkulturasjonsteori omtaler som assimilering og marginalisering.

Funnene i prosjektet sier noe om hvordan enkelte aspekter av FrPs politikk kan forstås i fra et sosialpsykologisk perspektiv. Prosjektet fokuserte på aspekter av politikken som ble funnet sentrale i forhold til kristendommen og islam. Verdier som nestekjærlighet og medmenneskelighet har blitt berørt gjennom å fokusere spesielt på hvordan partiet ønsker å hjelpe andre mennesker innenfor asyl- og innvandringspolitikken, innenfor integreringspolitikken og innenfor bistandspolitikken. I lys av funnene i prosjektet kan det være rimelig å konkludere med at både nestekjærligheten og medmenneskeligheten i partiet kan se ut til å måtte vike til en viss grad innenfor disse saksområdene, som en konsekvens av det som prosjektet omtaler som FrPs proteksjonistiske politikk og fokus på å bevare «det norske». Familien står også sentralt innenfor de to religionene, og prosjektet har derfor forsøkt å belyse partiets familiepolitikk. Det er disse sakene som har vært hovedfokus i prosjektet, og

mye av grunnen til dette er at det er disse temaene som har fått bredest dekning. Andre temaer som har blitt berørt er frihet – et begrep som gjennomsyrrer FrPs politiske program, aktiv dødshjelp, alkoholpolitikk, konflikten mellom Israel og Palestina og skolepolitikken. Prosjektet har ikke tatt standpunkt til hvorvidt FrPs politikk er forenelig med kristendommen og islams verdier, men overlater dette til senere prosjekter, da det ble vurdert som en såpass omfattende oppgave at det fortjener et eget prosjekt. Det ble i prosjektet derfor valgt å fordype seg kun i FrPs politikk. Dette innebar også at det ikke ble gjort noen komparativ analyse mellom FrP og andre partiers politikk. Prosjektet kan dermed ikke si noe om hvordan partiet forholder seg til disse temaene sammenlignet med andre politiske partier.

6.2 Refleksjoner

Avslutningsvis ønsker jeg å komme med noen betraktninger om hvordan funnene i prosjektet kan være til inspirasjon for videre forskning, før det til slutt fremlegges refleksjoner og erfaringer fra prosjektet som det kan være nyttig å ha med seg videre.

6.2.1 Refleksjoner rundt videre forskning

Prosjektets historiske perspektiv i kapittel 2.2.1 trekker frem Anders Langes tidlige engasjement i Fedrelandslaget som ønsket å beskytte Norge fra utenforstående krefter, hovedsaklig kommunismen. Det kan dermed se ut til at det er mulig å trekke en historisk parallell tilbake til Anders Langes ideologiske røtter og FrPs proteksjonistiske holdning ovenfor de elementene som FrP i dag ser ut til å oppfatte som truende for den norske identiteten. Et slikt komparativt historisk perspektiv kunne bidratt til å forstå FrPs politikk på en måte som ikke har blitt gjort tidligere. Det ble også i kapittel 2.2.1 pekt på en mulig relasjon til apartheid-regimet i Sør-Afrika. Det eksisterer i dag minimalt med vitenskapelig forskning rundt dette. Et slikt historisk arbeid ville trolig kunne bidra til å etablere en økt forståelse av hvorfor og hvordan Anders Langes Parti gjorde det så godt i ved stortingsvalget i 1973, samtidig som FrP på 1990-tallet så nødvendigheten av å ekskludere enkelte medlemmer, utover å forklare dette som et resultat av interne uenigheter og motsetninger i

partiet. I tillegg vil det kunne være nyttig å få en forståelse av hvilke ideologiske røtter FrP har ivaretatt siden partiets tilblivelse som ALP, utover motstanden mot skatter og avgifter.

Som Marsdal poengterer har det politiske landskapet flyttet seg mot høyre (kapittel 2.2.2). Fra et makroperspektiv kan dette muligens betraktes som en del av en større polariseringsprosess. Marsdal hevder at de mer venstreorienterte partiene i norsk politikk forflytter seg nærmere FrP for å ta igjen tapt oppslutning når de oppdager hvordan partiene på høyresiden vokser. Dermed flytter høyresiden og FrP seg enda lengre mot høyre. Sosialpsykologisk kan dette forstås som en måte gruppen markerer egen identitet på, fordi de ønsker å tydeliggjøre sine forskjeller fra utgrupper. Det er dog ikke noe belegg for å vite at dette faktisk er tilfelle, men ut i fra Marsdals forklaring kan dette være en mulig måte å forstå hvordan det kan se ut til å skje en høyredreining i det politiske landskapet. Marsdal hevder også at den økonomiske politikken tidligere markerte det tydeligste skillet mellom høyre og venstresiden, og at dette området har blitt avpolitisert som en følge av en underforstått konsensus om å føre en politikk basert på markedsliberalistisk økonomi. Meningsmangfoldet har dermed blitt mer homogent, noe som igjen kan forstås ved hjelp av teorier om gruppepolarisering. Det ville derfor vært interessant og verdifullt om det ble gjort forskning omkring polariseringsprosessene innenfor politikken fra et makroperspektiv.

Som nevnt ovenfor ville det også vært interessant å forsøke å etablere en forståelse av hvordan funnene fra dette prosjektet samsvarer med kristne og muslimske verdier. En adekvat analyse som kan etablere hva disse verdiene faktisk er, vil være særdeles omfattende, da verdier ofte er fundert i en subjektiv forståelse som påvirkes av komplekse prosesser. En mulig løsning ville muligens være å avgrense en slik analyse til bestemte lovskoler eller menigheter der verdisettet antas å være relativt rigid. Et annet perspektiv som hadde vært interessant å forfølge videre ville vært å undersøke hvilke funn et tilsvarende prosjekt hadde gjort om andre politiske partier. Nå kan det hevdes at dette vil være vanskelig, både fordi kvalitative metoder ofte er vanskelige å etterprøve, og at arbeidet i dette prosjektet er gjort innenfor en kontekst av stortingsvalget og dermed naturligvis ikke vil være mulig å

gjenskape. Foruten selve feltarbeidet er likevel den øvrige analysen mulig å gjennomføre uavhengig av sted og tid. Partienes programmer er tilgjengelige på de respektive hjemmesidene, og avisartikler er stort sett tilgjengelige gjennom arkiver.

Innenfor det sosialpsykologiske fagfeltet mener jeg at det ville vært interessant dersom det ville vært mulig å bruke dette prosjektet som utgangspunkt for et grundigere analytisk arbeid omkring politiske partier og sosial identitetskompleksitet. Et slikt prosjekt kan bidra til at det oppnås en større forståelse av hva som ligger til grunn for holdningene partiene har, og dette ville vært særlig interessant dersom forholdet mellom integrering og sosial identitetskompleksitet ble belyst. Som det fremkommer av det analytiske perspektivet i kapittel 5, kan det muligens se ut til å være en sammenheng mellom disse to fenomenene, men det finnes ikke belegg for annet enn antakelser på grunnlag av eksisterende litteratur.

6.2.2 Erfaringer og refleksjoner rundt prosjektets arbeid

Prosjektarbeidet som har blitt nedlagt i denne mastergradsoppgaven har gitt meg flere nyttige erfaringer som jeg tar med meg videre. Det ble raskt klart for nødvendigheten av å strukturere fremdriften i prosjektet i form av en konkret fremdriftsplan, og nødvendigheten av å være godt forberedt inn mot valgkampen. I forkant av valgkampen hadde jeg satt meg godt inn i det teoretiske og metodiske aspektet av prosjektet, men det kan tenkes at fokuset på prosjektets problemstilling ble noe overskygget av dette, og derfor burde ha vært mer sentralt. Samtidig var jeg klar over at i et kvalitativt arbeid av denne typen, ville det trolig komme frem nye perspektiver på det empiriske materialet underveis i analysen. Dette er en del av den abduktive metodens natur, der man veksler mellom en induktiv og deduktiv tilnærming til empirien. Dessverre, men også heldigvis, medførte dette blant annet at jeg ble klar over nødvendigheten av å anvende akkulturasjonsteori for å belyse partiets forståelse av integrering, og at jeg inkluderte bistandspolitikken til partiet som aspekter av prosjektet i etterkant av den empiriske innsamlingen. Samtaleguiden inkluderte derfor ikke bistandspolitikken. I forkant av feltarbeidet så jeg ikke for meg noen mulighet for å teste ut samtaleguiden, da jeg ønsket å benytte meg av de FrP-politikerne jeg kom i kontakt med til

det empiriske materialet. Det som derimot slo meg i etterkant var at jeg godt kunne ha testet ut og øvet meg på samtalene med politikere fra andre partier, da disse til tider var lokalisert på stands utenfor umiddelbar nærhet til FrP sine stands. Dersom jeg hadde gjort dette er det mulig at jeg ville blitt oppmerksom både på bistandsperspektivet samtidig som jeg ville hatt mulighet for å endre på samtaleguiden før selve samtalene med FrPs politikere ble iverksatt.

Det sosialpsykologiske perspektivet som har blitt benyttet i prosjektet kan også anvendes i kritikken til prosjektet. Det er jo ikke slik at de sosialpsykologiske fenomenene som er anvendt i prosjektet ikke gjelder forfatteren selv. Sosial identifisering gjelder alle, og hvordan jeg selv har inkludert eller ekskludert FrP i min egen sosiale identitetsforståelse vil nødvendigvis kunne påvirke prosjektets resultat. Dette er automatiske prosesser som det er tilnærmet umulig å unngå. Likevel vil jeg hevde at prosjektets påvirkning av disse fenomenene er redusert så godt det lar seg gjøre, da jeg har vært oppmerksom disse fenomenene underveis i arbeidet, og bevisst har forsøkt å være nøytral i det jeg har foretatt meg.

Som det påpekes i kapittel fem, kan enkelte av uttalelsene som kom frem under valgkampen forstås i lys av gruppepolarisering. Dette innebærer blant annet at partienes uttalelser kan være mer ekstreme enn uttalelser utenfor en slik kontekst. Dermed kan det rettes kritikk mot selve konteksten for datainnsamlingen i prosjektet, og stilles spørsmål ved dataenes validitet og relevans for videre forskning. Stortingsvalg skjer bare hvert fjerde år, og derfor mener jeg også at prosjektet er viktig. Funnene i prosjektet viser at partiet i hovedsak gjenspeiler partiprogrammet i de viktigste sakene som asyl- og innvandring og integrering, samt familiepolitikken. Sett i lys av konteksten kan man likevel ikke se bort i fra at enkelte uttalelser under valgkampen er mer ekstreme eller spissformulerte enn ellers. Prosjektet har ikke undersøkt dette, og et komparativt prosjekt kunne vært interessant for videre forskning omkring polarisering av meninger før, under og etter en valgkamp. Neste stortingsvalg finner sted i 2013.

Litteraturliste

- Aardal, Bernt. 2003. *Velgere i villrede. En analyse av stortingsvalget 2001*. Damm: Oslo
- Alford, Fred C. 1994. *Group psychology and political theory*. London: Yale University Press.
- Aslaksen, Trine. 2007. *Plass til islam i Norge? En studie av Fremskrittspartiets holdning til muslimer og islamsk praksis i Norge*. Masteroppgave ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk: Universitetet i Oslo
- Berger, Peter. 1999. *The desecularization of the world*. Washington DC: Ethics and Public Policy Center
- Berry, John W. 1997. «Immigration, acculturation and adaptation.» *Applied Psychology: An International Review*, 46, s.5-68.
URL: <http://www.ucd.ie/mcri/resources/Dermot%20Ryan%20Reading.pdf>
[Lest 17/10-09]
- Berry, John W, Ype H. Poortinga, Marshall H. Segall, Pierre R. Dasen. 2002. *Cross-cultural psychology. Research and applications. Second edition*. Cambridge: Cambridge University Press
- Boye, Tore. 2006. *Opplevelser og tanker om Fremskrittspartiet. Suksesshistorien om FRP fra Anders Lange til Carl I. Hagen og Siv Jensen*. Arendal: Baltic Business Development
- Brekke, Torkel. 2002. *Gud i norsk politikk. Religion og politisk makt*. Oslo: Pax
- Brown, Rupert. 2000. *Group processes. Dynamics within and between groups. Second edition*. Oxford: Blackwell Publishers
- Bruce, Steve. 2003. *Politics and religion*. Cambridge: Polity Press
- Bryman, Alan. 2004. *Social research methods, Second Edition*. Oxford University Press: Oxford
- Bjørklund, Tor. 2003. *Extreme Right Parties in Scandinavia. An overview*. EREPS
URL: http://www.politik.uni-mainz.de/ereps/download/scandinavia_overview.pdf

[Lest: 16.04.09]

Festinger, Leon. 1954. «A theory of social comparison processes.» *Human Relations*, 7.
s.117-140

Fremskrittspartiet. 2005. *Prinsipp- og handlingsprogram 2005-2009*

Fremskrittspartiet. 2009. *Fremskrittspartiets prinsipper 2009-2013*

URL: http://www.frp.no/no/Vi_mener/Prinsipprogram_2009-2013/ [Lest 15/10-09]

Fremskrittspartiet. 2009. *Handlingsprogram 2009-2013*

URL: http://www.frp.no/no/Vi_mener/Handlingsprogram_2009-2013/ [Lest 15/10-09]

Fiske, Susan T. & Shelley E. Taylor. 2008. *Social Cognition. From Brains to Culture*. New York: McGraw-Hill

Forbruker & Media. *Hvem besøker nettstedene?* Kvartalsrapport. 2. kvartal 2009. TNS

Gallup: Oslo. URL: <http://www.tns-gallup.no/?did=9079615> [Lest 18.09.09]

Hagen, Carl Ivar. 2004. *Norge er bygget på kristne grunnverdier*. Tale hos Levende Ord menighet, Bergen, 13.07.04. Virksomme ord: Tale #105.

URL: <http://www.virksommeord.uib.no/taler?id=105> [Lest 14.04.09]

----- . 2007. *Ærlig talt. Memoarer 1944-2007*. Oslo: Cappelen.

Hausken, Liv (red) & Peter Larsen. 1999. *Medievitenskap. Bind 2: Medier – tekstteori og tekstanalyse*. Fagbokforlaget: Bergen

Haynes, Jeff. 1998. *Religion in Global Politics*. London: Longman

Hogg, Michael A. & Dominic Abrams. 1988. *Social Identifications*. New York: Routledge.

Hogg, Michael A. & Graham M. Vaughn. 2005. *Social Psychology. Fourth edition*.

Harlow: Prentice Hall

Holberg, Sunniva E. 2007. *Menneskefiskere eller stemmefiskere? En sammenlignende analyse av KrF og FRPs verdimeslige forankring*. Masteroppgave ved Institutt for statsvitenskap: Universitetet i Oslo

Iversen, Jan Martin, 1998a. *Fra Anders Lange til Carl I Hagen. 25 år med Fremskrittspartiet*.

Oslo: Millenium

----- 1998b. *Fremskrittspartiet 1973-1998*. Oslo: Fremskrittspartiet

Jorde, Sigurd. 2008. «Apartheidregimet ga penger til Frp-forløper». *Verdensmagasinet X*.

Publisert 22/04-08. URL: <http://www.xmag.no/id/784> [Lest 22/10-09]

Jørgensen, Marianne Winther & Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*.

6. opplag. 2008. Roskilde Universitetsforlag: Frederiksberg

Krogh, Thomas. 2003. *Historie, forståelse og fortolkning. Innføring i de historisk-filosofiske fags fremvekst og arbeidsmåter*. 4. utgave. Gyldendal: Oslo

Langtvedt, Nils Jørgen. 2009. «Forskningsetikkloven» (Sist oppdatert 08. september 2009).

De nasjonale forskningsetiske komiteer.

URL: <http://www.etikkom.no/no/FBIB/Praktisk/Lover-og-retningslinjer/Forskningsetikkloven/>

[Lest 01.10.09]

Linna, Frode. 1991. *Om utgrupper og sosialisering*. Hovedoppgave i Sosiologi: Universitetet i Oslo

Madsen, Lars Backe. 2006. «Pengene bak Frp». *Dagens Næringsliv Magasinet*. 27/05-2006.

s.30-37.

Marsdal, Magnus E. 2007. *FRP-koden. Hemmeligheten bak Fremskrittspartiets suksess*. Oslo:

Manifest.

Medienorge - fakta om norske massemedier. *Opplagstall norske aviser..*

URL: <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&page=avis&queryID=190>

[Lest 27.05.09]

----- *Daglig dekning for nettaviser.*

URL: <http://medienorge.uib.no/?cat=statistikk&medium=avis&aspekt=&queryID=253>

[Lest: 18.09.09]

Ministeriet for Flygtninge invandrere og integration & udlændingestyrelsen 2005. *Notat om anvendelsen af tilknytningskravet ved ægtefællesammenføring, jf. udlændingelovens §9, stk 7.*

URL: <http://www.nyidanmark.dk/da-dk/Ophold/familiesammenfoering/aegtefaeller/tilknytningskrav.htm>

[Lest 15/10-09]

- Moen, Elisabeth S. 2006. *Profet i eget land. Historien om Carl I. Hagen*. Oslo: Gyldendal.
- Mosovici, Serge & Marisa Zavalloni. 1969. «The group as a polarizer of attitudes.» *Journal of Personality and Social Psychology*, 12. 365-380
- Myers, David G. 2008. *Social Psychology, 9th ed.* Boston: McGraw-Hill
- Natvig, Richard J. (red.) & Siv Ellen Kraft. 2006. *Metode i religionsvitenskap*. Pax Forlag A/S: Oslo
- NESH. 2006. «Forskningsetiske retningslinjer for for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi». Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora. URL: <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/> [Lest 01.10.09]
- Neumann, Iver B. 2001. *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Fagbokforlaget: Bergen
- NorgesLexi. Norsk politisk dokumentasjon på Internett. *Fedrelandslaget*. URL: <http://lotus.uib.no/norgeslexi/paxlex/paxleksikon.html> [Lest 22/10-09]
- Pollestad, Anne Torill. 2007. *En kvantitativ innholdsanalyse av tre partiers valgkampretorikk*. Masteroppgave ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap: Norges teknisk-naturvitenskapelige Universitet i Trondheim
- Roccas, Sonia & Marilyn B Brewer. 2002. «Social Identity Complexity», *Personality and Social Psychology Review*, 2002, Vol. 6, s.88-106.
- Shiraev, Eric & David Levy. 2007. *Cross-Cultural psychology. Critical thinking and contemporary applications. Third Edition*. Boston: Pearson Education.
- Thaagaard, Tove. 2009. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget
- Utlendingsdirektoratet (UDI). 2009. *UDI: Beboere i mottak 2005-2008* URL: <http://www.udi.no/templates/Statistikk.aspx?id=10019> [Lest 10/10-09]
- Waldahl, Ragnar. 1999. *Mediepåvirkning*. Gyldendal: Oslo

Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog & Leif Ove Larsen. 2007. *Metodebok for medievitenskap 3. utg.* Bergen: Fagbokforlaget

Kildemateriale fra media

«Aftenposten»: Samtlige utgaver av morgenavisen fra uke 34, 2009 og uke 37, 2009.

«Dagbladet»: Samtlige utgaver fra uke 34, 2009 og uke 37, 2009.

«Verdens Gang»: samtlige utgaver uke 34, 2009 og uke 37, 2009.

Artikler fra nettaviser, sortert kronologisk

UKE 34

17/08-09. (#1). «Bedre å leve av egen inntekt enn av statens almisser.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/17/nyheter/valg09/politikk/innenriks/regjeringen/7695376/>

[Lest 11/10-09]

17/08-09. (#2). «Et hav av uenighet.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=566624>

[Lest 11/10-09]

17/08-09. (#3). «Jeg åpner ikke en avis, hører ikke en debatt, uten at en Frp'er har brukt tre-fire milliarder.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=566624>

[Lest 11/10-09]

17/08-09. (#4). «Kristen-redaktør om aktiv dødshjelp-retrett: - Seier for kristenfolket.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=566630>

[Lest 11/10-09]

17/08-09. (#5). «Siv Jensen nøler med aktiv dødshjelp.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3220497.ece>

[Lest 17/08-09]

17/08-09. (#6). «Siv Jensen stopper vedtak om aktiv dødshjelp»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=566618>

[Lest 11/10-09]

17/08-09. (#7). «Vil ta trygden fra innvandrereforeldre.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/17/nyheter/innenriks/politikk/innvandring/integrering/7692582/>

[Lest 11/10-09]

18/08-09. (#8). «Aksel Hennie ut mot FRP.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/18/kultur/kulturkamp/frp/politikk/valg09/7706687/>

[Lest 11/10-09]

18/08-09. (#9). «Hun sår tvil om eget program.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3221836.ece>

[Lest 11/10-09]

18/08-09. (#10). «Nye kjendiser mot Frp.»

URL: http://www.aftenposten.no/kul_und/article3221819.ece

[Lest 11/10-09]

18/08-09. (#11). «Persson bekymret for 'Frp-effekten' i klimasaken.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3221952.ece>

[Lest 11/10-09]

18/08-09. (#12). «Slik vil Siv bure Krekar inne.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=570369>

[Lest 11/10-09]

19/08-09. (#13). «Abid Raja sjokkert over Høyres Frp-flørt.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=570426>

[Lest 11/10-09]

19/08-09. (#14). «Bellona-Hauge: -Siv vil skape global fordømmelse.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=570381>

[Lest 11/10-09]

19/08-09. (#15). «Det blir et intolerant samfunn i toleransens navn.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/19/nyheter/innenriks/politikk/frp/7723651/>

[Lest 11/10-09]

19/08-09. (#16). «Hvem vant debatten?»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/19/nyheter/valg09/politikk/innenriks/regjeringen/7725933/>

[Lest: 11/10-09]

19/08-09. (#17). «Kulturkamp retter støtet mot Frp.»

URL: http://www.aftenposten.no/kul_und/article3223430.ece [Lest 11/10-09]

19/08-09. (#18). «Lovet å holde budsjettet.»

URL: <http://e24.no/makro-og-politikk/article3223323.ece>

[Lest 11/10-09]

19/08-09. (#19). «Støre i sokkelesten om innvandring: - Tallene vil svinge.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=576589>

[Lest 11/10-09]

19/08-09. (#20). «Vil ha asylmottak i Afrika.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/19/nyheter/politikk/valg09/sv/ap/7727529/>

[Lest 11/10-09]

20/08-09. (#21). «Frp bør beklage tallfeil.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/20/nyheter/politikk/frp/ap/valg09/7743235/>

[Lest 11/10-09]

20/08-09. (#22). «Frp-Siv inviterer LO til samarbeid.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=576653>

[Lest 11/10-09]

20/08-09. (#23). «Her er regjeringen etter valget.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3224647.ece>

[Lest 11/10-09]

20/08-09. (#24). «Vil selge aksjer for over 70 milliarder kroner.»

- URL: <http://e24.no/spesial/valg-2009/article3224983.ece>
[Lest 11/10-09]
- 20/08-09. (#25). «Siv Jensen lovpriser norske reguleringer.»
URL: <http://e24.no/spesial/valg-2009/article3224983.ece>
[Lest 11/10-09]
- 20/08-09. (#26). «Støre: -En aksept av israelsk okkupasjon.»
URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3226560.ece>
[Lest 11/10-09]
- 21/08-09. (#27). «Flåthen: Hydro kan bli kinesisk med Frps politikk.»
URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=576796>
[Lest 11/10-09]
- 21/08-09. (#28). «Jensen vil ha utvalg for å diskutere kvinnelønn.»
URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=576764>
[Lest 11/10-09]
- 21/08-09. (#29). «Jens om eldreomsorgen: -Frp ansvarlig for det Håkon Lie fortalte om.»
URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=576745>
[Lest 11/10-09]
- 21/08-09. (#30). «Kortere sjenketid gir mindre vold.»
URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/21/nyheter/vold/uteliv/alkohol/innenriks/7746834/>
[Lest 11/10-09]
- 21/08-09. (#31). «Siv doblet bomutgiftene til sykepleier på direkten.»
URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/21/nyheter/faktasjekk/fremskrittspartiet/bompenger/valg09/7741686/>
[Lest 11/10-09]
- 22/08-09. (#32). «Frp dypt splittet om dødshjelp.»
URL: <http://www.dagbladet.no/2009/08/22/nyheter/politikk/valg09/regjeringen/innenriks/7764802/>
[Lest 12/10-09]
- 22/08-09. (#33). «Frp dypt splittet om dødshjelp.»
URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3228776.ece>

[Lest 11/10-09]

22/08-09. (#34). «Knuser Sivs ja til aktiv dødshjelp.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=570573>

[Lest 12/10-09]

UKE 37

07/09-09. (#35). «Frp er vinneren på VGs meningsmåling.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=573722>

[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#36). «Frp får ikke gjennom sin innvandringspolitikk.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/07/nyheter/valg_2009/valg09/politikk/innenriks/7956863/

[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#37). «Frp krever svar på 12 punkter fra Ap.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/07/nyheter/storingsvalget_2009/politikk/frp/innenriks/7990117/

[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#38). «Frp vil kunne investere i atomvåpen-industri.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=573707>

[Lest: 11/10-09]

07/09-09. (#39). «Frp vil kunne investere i atomvåpen-industri.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3254725.ece>

[Lest 12/10-09]

07/09-09. (#40). «Klart borgerlig flertall.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/07/nyheter/storingsvalget_2009/politikk/innenriks/valg09/7990968/

[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#41). «Kvinnene flykter fra Siv.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=573807>

[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#42). «Nå må du svare, Siv!»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/07/nyheter/valg_2009/innenriks/valg09/politikk/7982019/
[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#43). «Posering ble regjeringskrangel.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=573827>
[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#44). «Siv Jensen: -Ingen forskjell på Erna og Jens.»

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=573838>
[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#45). «Siv Jensen står på sitt om borgerlig mindretallsregjering.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/07/nyheter/politikk/innenriks/valget_2009/fremskrittspartiet/8000097/
[Lest 11/10-09]

07/09-09. (#46). «Trist, uverdigg og ødelegger forholdet mellom Frp og Høyre.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/07/nyheter/valg_2009/valg09/politikk/innenriks/7977867/
[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#47). «Carl I. Hagen: Erna har lurt Frp og velgerne.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/partiene/fremskrittspartiet/article3256526.ece>
[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#48). «Carl I. Hagen føler seg lurt av Erna.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/09/08/nyheter/valg09/politikk/innenriks/regjeringen/8001353/>
[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#49). «Dødt løp mellom Ap og Frp.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=573958>
[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#50). «Dødt løp mellom Jens og Jensen i skolevalget.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3258374.ece>
[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#51). «Forsker: -Kan virke som Frp begynner å gi opp.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=573945>

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#52). «Forsker: -Kan virke som Frp begynner å gi opp.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/08/nyheter/stortingsvalget_2009/valget_2009/innenriks/politikk/8012412/

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#53). «Frp får ikke LO-svar på 41 spørsmål.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3256061.ece>

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#54). «Hagen: -Erna Solberg har lurt oss.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3256061.ece>

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#55). «Jeg finnes ikke sint.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/partiene/fremskrittspartiet/article3258445.ece>

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#56). «Jevnt mellom Frp og Ap i skolevalgene.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/08/nyheter/skolevalg/stortingsvalget_2009/8014853/

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#57). «Siv Jensen» (Nettprat)

URL: <http://www.aftenposten.no/nettprat/article3252251.ece>

[Lest 10/10-09]

08/09-09. (#58). «Sharif angrer på FRP-støtte.»

URL: <http://e24.no/makro-og-politikk/article3258320.ece>

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#59). «Slemmismen»

URL: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3257626.ece>

[Lest 11/10-09]

08/09-09. (#60). «Sponheim lager kladdeføre.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3257294.ece>

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#61). «Ap-politiker kalte Frp for rasistparti.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3257294.ece>

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#62). «Beklager rasismebeskyldninger.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=579930>

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#63). «Engle-Siv ble refusert.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/09/nyheter/valg_2009/valg09/politikk/innenriks/8019339/

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#64). «Frp stuper i ny måling.»

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/09/09/nyheter/valg09/politikk/innenriks/regjeringen/8018055/>

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#65). «Frp vil ikke utelukke støtte til de rødgrønne.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3259231.ece>

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#66). «Lenge siden det har vært så høy temperatur mellom oss.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/09/nyheter/valg_2009/valg09/politikk/innenriks/8030531/

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#67). «Siv hjelper Jens hvis hun står fast på garantien.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=579890>

[Lest 11/10-09]

09/09-09. (#68). «Slik stemte over 300.000 på valgomaten.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3257310.ece>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#69). «Feilgrepene i Kollen.»

URL: <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/hellberg/article3261361.ece>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#70). «Frp planlegger å la Jens styre.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=580032>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#71). «Høyre og AP kraftig frem på ny måling.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3262045.ece>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (72). «Integrering av fiender.»

URL: <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/olsen/article3261315.ece>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#73). «Lover å felle de rødgrønne.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=580099>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#74). «Ole Ivars-William: -Føler meg nesten behandlet som en spedalsk fordi jeg stemmer FrP.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=579987>

[Lest: 11/10-09]

10/09-09. (#75). «Siv: -Jeg er ingen iskald og programmert robot.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3262519.ece>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#76). «Siv: -Jeg er ingen iskald og programmert robot.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=580157>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#77). «Støre sjokkert over politileder.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3260663.ece>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#78). «Vi kan bli større enn Frp.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3262514.ece>

[Lest 11/10-09]

10/09-09. (#79). «Vil la eldre gå til NAV.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3260441.ece>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#78). «Bør du stemme på Frp?» (Nettmøte med Siv Jensen)

URL: <http://www.dagbladet.no/2009/09/10/nyheter/valg09/politikk/innenriks/frp/8041789/>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#79). «Erna og Siv er venner igjen.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/11/nyheter/valg_2009/valg09/politikk/innenriks/8067592/

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#80). «Frp og oljefondet viktigst i utenlandsk valgomtale.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/partiene/fremskrittspartiet/article3263999.ece>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#81). «Frp størst i skolevalget.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=589651>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#82). «Kvinnene vil drikke øl med Jens – mennene med Siv.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=589620>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#83). «Mulige regjeringsmakkerer vil ikke ha hverandre.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=589620>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#84). «Siv splitter Norge.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=579990>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#85). «Sosialistenes arvebløff.»

URL: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3263766.ece>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#86). «Stoltenberg oppgitt over Jensen.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3264367.ece>

[Lest 11/10-09]

11/09-09. (#87). «SV-Kristin: - Kjedelig valgkamp!»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3264331.ece>

[Lest 11/10-09]

12/09-09. (#88). «Frp vinner stort på innvandring.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/12/nyheter/valg_2009/valg09/politikk/innenriks/8075813/

[Lest 11/10-09]

12/09-09. (#89). «Mulige regjeringsmakere vil ikke ha hverandre.»

URL: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/valg-2009/artikkel.php?artid=589681>

[Lest 11/10-09]

12/09-09. (#90). «Partiledere kjempet om forbipasserendes gunst.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/12/nyheter/innenriks/valget_2009/8073753/

[Lest 11/10-09]

12/09-09. (#91). «Rødgrønt flertall i den siste målinga før valget.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/12/nyheter/valg_2009/valg09/politikk/innenriks/8069945/

[Lest 11/10-09]

13/09-09. (#92). «Fremskrittspartiet.»

URL: <http://www.aftenposten.no/jobb/article3263723.ece>

[Lest 13/09-09]

13/09-09. (#93). «Gemyttlig tone i siste valgduell mellom Siv og Jens.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3266112.ece>

[Lest 11/10-09]

13/09-09. (#94). «Høyre puster Frp i nakken.»

URL: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article3265512.ece>

[Lest 13/09-09]

13/09-09. (#95). «Ingen forandring uten Frp.»

URL: http://www.dagbladet.no/2009/09/13/nyheter/valg09/politikk/innenriks/valg_2009/8085881/

[Lest 11/10-09]

13/09-09. (#96). «Stoltenberg bløffer.»

URL: <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3267833.ece>

[Lest 11/10-09]

TV-programmer

NRK1. 17/08-09. «Velg! 09» Partilederdebatt.

NRK1. 18/08-09. «Velg! 09» Partilederutspørring med Siv Jensen.

NRK1. 19/08-09. «Velg! 09» Debatt fra Islamic Cultural Centre med Per-Willy Amundsen.

NRK1. 10/09-09. «Velg! 09» Siv Jensen i debatt med Erna Solberg.

NRK1. 11/09-09. «Velg! 09». Partilederdebatt med Siv Jensen.

TV2. 19/08-09. «Tabloid». Norsk integreringspolitikk med Per-Willy Amundsen.

TV2. 07/09-09. «Partilederutspørring» med Siv Jensen.

TV2. 09/09-09. «Din neste statsminister» med Jens Stoltenberg og Siv Jensen.

TV2. 12/09-09. «Partilederdebatt» med Siv Jensen.

VG TV. 10/09-09. «Partilederdebatt» med Siv Jensen.

URL: <http://www.vgtv.no/?id=26139&category=64> [Lastet 12/09-09]

Vedlegg

1. Samtaleguide
2. Informantdiagram
3. Feltnotater

Tematisk samtaleguide til samtaler med Frp-politikere på valgboder

Problemstilling / forskningsspørsmål: Hvilke dominerende holdninger til kristendommen og islam kommer til uttrykk hos Frp i valgkampen 2009?

1. Hvor viktig er religionsfriheten for FRP?
  - a) Under hvilke forhold eller betingelser er det riktig å innskrenke religionsfriheten?
  - b) Hvordan skal religion komme til uttrykk i et flerkulturelt samfunn?
2. Hvilken plass skal religion ha i et FRP-samfunn?
  - a) Hvordan ser det religiøse landskapet ut i et FRP-samfunn?
  - b) Når og hvor er det greit og ikke greit å bruke religiøse plagg / symboler?
  - c) Hva mener Frp om religiøse privatskoler? Kristne vs muslimske skoler?
  - d) Hva mener Frp om imam-utdanning i Norge?
  - e) I hvilket omfang bør moskeer bygges?
3. Hva er egentlig snikislamisering?
4. Hva mener Frp om aktiv dødshjelp?
5. Hvordan stiller Frp seg til homofilt ekteskap og adopsjon/kunstig befruktning?
6. Hvordan stiller Frp seg til genteknologi?
  - a) i mat
  - b) hos dyr
  - c) hos mennesker
7. Hvordan stiller Frp seg til familiegjenforening?
8. Hvordan stiller Frp seg til konvertitter i forhold til asyl?
9. Hvordan vil Frp ivareta valgfriheten for de som blir integrert i integreringspolitikken?
10. Hvordan forholder Frp seg til Den norske kirke (statskirken)?
11. Hvordan forholder Frp seg til konflikten mellom Israel og palestinerne?
12. Hvordan vil FRP tilrettelegge for at muslimer i Norge får mulighet til å bevare sin identitet?
13. Hva er den norske identiteten?

Informantdiagram

Samtlige samtaler ble benytte med tematisk samtale som metode.

Informant	Sted for samtale	Kjønn	Antatt alder
A	Sandvika	Mann	40-50
B	Sandvika	Kvinne	60-70
C	Nesøya	Kvinne	60-70
D	Asker	Mann	40-50
E	Stovner	Mann	60-70
F	Karl Johans gate	Mann	50-60
G	Karl Johans gate	Kvinne	60-70
H	Stovner	Mann	Over 70
I	Grünerløkka	Mann	40-50
J	Grønland	Mann	20-30
K	Røa	Mann	50-60
L	Bekkestua	Kvinne	30-40
M	Lillestrøm	Mann	40-50
N	Lørenskog	Kvinne	40-50
O	Grønland	Mann	20-30
P	Spikersuppa, Oslo	Mann	30-40

Feltnotater fra samtaler med politikere

Informant A

Religionsfrihet er viktig og en grunnleggende rettighet. Enkelte særtilpasninger er ikke Frp for, for eksempel ombygging av kjøkken for å lage halalmat på eldreheim. A mener at det er en vanskelig balansegang mellom at personer skal få ivareta sitt religiøse uttrykk i integrering- og religionsfrihet -spørsmålet. Religiøse plagg i det offentlige rom er fortsatt til diskusjon i partiet, men A mener at det ikke bør være noe i veien for at man f.eks. Skal kunne bruke religiøse plagg og symboler i offentlige rom. Partiet er derimot motstander av religiøse plagg og symboler i offentlige stillinger, og da særlig i stillinger som utøver makt. . Frp ønsker å kutte støtten til selvstyremyndighetene i Palestina pga at tidligere har penger blitt brukt til å finansiere produksjon av hatfull propaganda overfor jødene. Private, muslimske skoler er OK, men det bør ligge en del forutsetninger til stede.

Informant B

«Det viktigste er å bevare Norge som et kristent land.» B mener det er fælt å ikke kunne bygge tradisjonelle kirker, fordi det må tas hensyn til innvandrere. B mener at det tradisjonelle ekteskapet skal bestå, og det må bevares. Jesus reiste rundt og spredde fred og kjærlighet, mens Muhammed, «han var vel egentlig en kriger.» Muslimer og innvandrere må forholde seg til norske lover. Homofile må ta konsekvensen av at de ikke kan få barn naturlig, men alle bør få adoptere. I spørsmålet om aktiv dødshjelp kommer det frem at det er stor uenighet innad i partiet. Det var FpU som fikk gjennomslag for det på landsmøtet. Når det gjelder abort mener B at mennesker har livets rett fra unnfangelsen til den naturlige død. B er altså motstander av selvbestemt abort.

Informant C

Når det gjelder religionsfrihet mente C at alle må få lov til å tro hva de selv vil, og også uttrykke religionen som de selv vil, men hun mener at folk, og særlig eldre mennesker kan bli skremt av at innvandrere ikke snakker godt norsk, eller redd av at de bruker burka. I

utgangspunktet bør det være unødvendig å innskrenke religionsfriheten. C har selv flere venner som er innvandrere og understreker at de er flotte mennesker. C mener altså at det ikke er like lurt med religiøse plagg i alle sammenhenger. Stat og kirke må skilles. Hun viser til at hun har bodd mange år i utlandet, der dette fungerer utmerket. Religiøse privatskoler er greit, men ikke nødvendigvis bra for integreringen. Hun mener at innvandrere må blandes med nordmenn, og skulle ønske at flere kunne flytte ut i distriktene. C er ikke for enhetsskolen. C mener at homofilt ekteskap er greit, og hun viser til at hun selv har homofile venner. Hun regner med at homofile føler det samme for sine partnere som heterofile, og at vi ikke kan nekte de å leve ut sin legning. I utgangspunktet er familieforening greit, men vi må hindre at dette blir misbrukt ved at foreldre sender barna alene til landet først for å komme etter senere. Asylsøkere bør settes i lukkede mottak til vi har fått klarhet i hvem de egentlig er. «Det er ikke så vanskelig å finne ut hvem som kommer hit uten gyldig grunn.» C peker på at flesteparten av voldtekter begås av somaliere, og mener at dette hadde vært løst dersom de ble satt i lukkede mottak. C viser også til at innvandrere selv melder i fra til politiet dersom de oppdager noe mistenkelig, og at de få kriminelles atferd skader omdømmet til de fleste som er lovlige. C er ikke for aktiv dødshjelp. Dette temaet må diskuteres mer. C understreker at det var FpU som kuppet landsmøtet med dette forslaget. C mener også at KrF som politisk parti bør avvikles. Det bør ikke være noe kristent parti i norsk politikk. Hun hevder at mange KrF'ere har meldt seg ut av partiet og inn i Frp.

Informant D

Religionsfriheten er grunnleggende og viktig. Den må innskrenkes når den undertrykker i form av atferd eller symboler. D er for alle former for privatskoler. D kalte forslaget om aktiv dødshjelp for «prematurt». Frp er mot ekteskapsloven, og D mener at ekteskapet kun er mellom mann og kvinne. Partiet er for selvbestemt abort, og de ønsker å liberalisere bioteknologiloven. Utdanning av imamer er ingen offentlig oppgave, men det er greit med privat utdanning.

Informant E

E er for religionsfrihet. Alle skal få utøve sin egen tro innenfor sine egne vegger. E mener at

det allerede finnes muslimske privatskoler. Innvandrere/muslimer produserer langt flere barn enn norske. Om utviklingen fortsetter slik som den har gjort fram til nå skjønner alle som kan regne hvilken vei det bærer. E fortalte om en nabo av han, som var innvandrer: vedkommende hadde stort hus, flere barn, kjørte en relativt flott BMW og han mottok 28000 utbetalt i sosialpenger per måned. Jeg spurte han da hvorfor han får så mye da jeg selv ikke kjenner til kriteriene for utbetaling av støtte. E sier at han selv ikke vet det, men det overrasker han ikke om det ligger trusler til grunn for utbetalingen. E forteller deretter at han kjenner til flere tilfeller der ansatte på sosialkontorene har blitt utsatt for trusler fra våre nye landsmenn dersom penger ikke blir utbetalt. E uttrykker skepsis til hensikten hos enkelte av innvandrerne, og sier at dersom man kommer hit til Norge bør man jo være innstilt på å leve som nordmenn, og innenfor sine egne vegger, kan man leve ut sin egen kultur/identitet, f.eks. Innenfor familiesettingen eller i moskeer. Det er greit at det bygges moskeer, men E mener at det ikke bør bygges flere moskeer rundt om i landet. De [innvandrerne] vil jo bare til Oslo, fordi det er her alle er. E bryr seg lite om ekteskapsloven. Han mener at alle bør selv få leve slik de selv vil i sitt eget hjem. «Folk må da få leve slik de selv vil.» Når jeg spør han om hva de egentlig mener om snikislamisering nevner E et eksempel fra en skole på Stovner der elever hadde hengt opp en tegning av en gris som de måtte fjerne som følge av press fra muslimer. Dette stod visstnok i VG. Det var viktig for E å bevare det norske i Norge. Muslimene må holde sine skikker og tradisjoner for seg selv. For eksempel feirer nordmenn i utlandet 17. mai, men holder seg for seg selv og plager ingen. Når det gjaldt Israel-Palestina konflikten syntes E at de to partene bør kunne komme frem til en fredelig løsning seg i mellom, men han understreket at det var veldig langt fram dit. E var lite opptatt av forholdet mellom stat og kirke. Han sa at han regnet med å bli begravet når han dør uansett hvordan stat og kirke er organisert. En annen interessant uttalelse var E's skepsis til meningsmålingene som publiseres ifbm valgkampen. Han hadde pratet med en som jobbet i et statistikkbyrå som hevdet at målingene var manipulerte som følge av korrupsjon.

Informant F

F gir uttrykk for at han er for full religionsfrihet, derunder er frihet for individet, full likestilling uansett etnisitet, religion, kjønn osv, og ingen særbehandling av mennesker. Særrettigheter skaper motsetninger, mener F. Han viser til USA som et eksempel på vellykket

integreringspolitikk (men understreker at han ikke vil at FRP skal assosieres med Bush). F viser til at de fleste minoritets-ungdommer som har vokst opp her i dag er godt integrert i det norske samfunnet, men det er ikke tilfelle i alle familier. Han trekker frem et eksempel fra en tyrkisk familie som er venner av familien hans. Foreldrene i denne familien er veldig klare på at det ikke er ønskelig at deres egne barn ikke skal gå på norsk skole. F forteller at han kan gi klem til barna når han treffer de, så lenge ikke foreldrene er tilstede. Dette er et eksempel på dårlig integrering fra foreldrenes side. F er skeptisk til en del innvandrere som han ikke tror ønsker å ta del i det norske samfunnet, og som bevisst holder seg for seg selv om sammen med sine egne. Han opplever at det er enkelte innvandrere som har rasistiske holdninger, og ikke omvendt. F mener at Frps politikk er «positiv diskriminering», altså diskriminering som fremmer integrering. F er også skeptisk til familiegjenforening, men mener ikke bestemt at det er negativt. Han gir et eksempel (som han selv ikke mener er representativt, men som viser et ytterpunkt): En pakistansk familie som fikk innvilget familiegjenforening for 15 år siden er i dag totalt 81 familiemedlemmer. Han brukte dette eksempelet for å illustrerer det problematiske med familiegjenforening. Han hevder også at hovedmotivet bak familiegjenforeningene er økonomiske og viser til stønadsordninger. F ønsker å sette krav til de som kommer. F er helt klart for et flerkulturelt samfunn, men alle må forholde seg til norske lover, tradisjoner og kultur. Likevel ønsker F at alle skal få uttrykke seg og sin identitet, religion osv slik de selv ønsker, enten det gjøres i en privat setting, eller i det offentlige rom. I offentlige stillinger, særlig de med uniform, mener han det er galt å tillate spesielle uttrykk. Ekteskapet er forbeholdt mellom mann og kvinne. Adopsjon og kunstig befruktning bør være forbeholdt tradisjonelle par, og det er mange par som ikke kan få barn som kan være fosterforeldre, i stedet for at homofile og lesbiske skal adoptere. Om homofili, eller et mangfoldig samfunn uttrykker F liten forståelse for at grupper som er anderledes absolutt må markere seg i så stor grad, og han refererer til homoparaden. Samtidig nevner han andre sosiale grupper som skiller seg ut, for eksempel punkere, og F mener at når det blir så synlige forskjeller fører det også til økt avstand mellom gruppene. F argumenterer med at de ser på barnets behov og setter dette i sentrum, og de mener at det å ha både mor og far er det beste for barn. F er positiv til all forskning fordi det gir økt kunnskap, men personlig er E betenkt til genmanipulert mat. Av samme grunn som at forskning er positivt for kunnskapens skyld er E også positiv til utdanning av imamer, nettopp for å gi de økt kunnskap og forståelse om samfunnet og kulturen vi bor i. F svarer med «vet ikke» når det gjelder hvordan

asylsøkere som konverterer til kristendommen skal behandles. Frp og F er negative til muslimske privatskoler fordi de mener at det hindrer en god integrering. F mener at integreringen i dag er feilslått og FRPs innvandringspolitikk vil løse dette. Folk som kommer hit i dag blir stuet inn på mottak alt for lenge, i stedet for å få en rask og effektiv behandling av søknaden og deretter komme seg ut i jobb. E stiller seg også undrende til at man kommer til landet uten identitet. Hvorfor skjule identiteten sin om man ikke har noe å skjule? F mener at alt for mange kommer til Norge for å bedrive enkelt vinningskriminalitet. F kaller Norge for en «sukkerbit» for kriminelle, tiggere som tjener 50,- dagen er for dem en månedslønn i hjemlandet og de reiser hjem søkkrike.

Informant G

G mener at stat og kirke bør skilles og bli likestilt med andre trossamfunn. Hun har lite til overs for kirkeklokker og bønnerop fra moskeer, som hun kaller for jamring og roping. G forteller om når hun har vart i Pakistan der hun til stadighet ble vekket av dette. Prinsipielt er G og FRP for muslimske privatskoler men de må forholde seg til den norske læreplanen, men hun er per i dag i mot en slik type skoler fordi vi ikke kan ha utdanning av terrorister. G er mot religiøse plagg i offentlige stillinger der det kreves uniform. Det er ikke ønskelig at man skiller seg ut da. Familiegjenforening blir i dag misbrukt. Norge må stenge grensene, ta DNA prøver og finne ut hvem som faktisk er i familie. Slik innvandringspolitikken drives i dag lever innvandrere/asylsøkere i uverdige forhold, f.eks at de må legges i telt. Det er også galt å sende asylsøkere til kommuner der det bor så få at de kommer i flertall. Det er overformynderi mot kommunen. Om Israel og Palestina: arabere og jøder hadde, i følge G, i 1948 de samme mulighetene for fremtiden. Araberne satte seg på rompa, mens Israel bygget opp landet og utviklet seg. Dette er en årsak til at Israel i dag har en overlegen arme som gjengjelder palestinernes hjemmelagde raketter så kraftig. Araberne er late, sier G. I deres kultur gidder ikke mennene å jobbe – de er krigere og skal bli underholdt av kvinnen. G er for ekteskapsloven. Homofile og lesbiske bør likestilles med heterofile, men de skal ikke få ha barn (uansett om det er adopsjon eller kunstig befruktning), av hensyn til barnet, som bør ha både en mor og en far. G er motstander av genmodifisert mat, men for stamcelle og gen forskning. G er også for aktiv dødshjelp. Det er uverdige at et dødssykt menneske må lide på slutten av livet, dersom de selv ønsker å dø. Aktiv dødshjelp skal dog være strengt regulert, og

det skal ikke være lett å få det innvilget. Innvandrere som kommer til Norge skal leve som oss, og innrette seg etter vår kultur. I offentlig skole skal det undervises om den norske kirke, og ønsker man noe annet, får man søke denne kunnskapen andre steder. FRP er ikke for enhetsskolen, men vil tilpasse individuelle behov – samtidig som de ikke er for særtilpasninger.

Informant H

H er for religionsfrihet, og han sympatiserer med jødene fordi han synes synd på dem, men i den siste krigen på Gaza mener han at de gikk for langt. H er generelt i mot religion, og viser til at det er religionskriger «overalt». H er også motstander av muslimske privatskoler og imamutdanning ved universitetet. H sier at FRP er for statskirken. H og FRP vil ikke gå inn for et forbud mot hijab i skolen, fordi de respekterer foreldrenes oppdragsrett. Foreldrene bestemmer, «sånn er det bare». H var veldig usikker på begrepet snikislamisering, men han forsøkte seg med et eksempel: når de første innvandrerne kom til Norge kledde de seg som oss, men nå er de stadig mere uniformert.

Informant I

FRP er for religionsfrihet, og de ønsker å skille stat og kirke og likestille alle trossamfunn. De bør ha medlemskontingenter som inntektsgrunnlag. Når det gjelder klesdrakter bør det være opp til organisasjonen eller bedriften å bestemme hvordan ansatte skal bekle seg. I mindre offentlige etater er det det lokale forvaltningsorganet som bestemmer regler for kleskoder. Når jeg spør I om hva de mener med snikislamisering, påpeker han at det er et dårlig begrep. For I er det viktig å bevare friheten i det norske samfunnet, som ytringsfriheten. Snikislamisering kan true dette. Han nevner også eksempelvis støtteordninger til innvandreraktiviteter som et eksempel på snikislamisering; på ungdomsklubber føler enkelte norske ungdommer seg tilsidesatt på grunn av forskjellsbehandling. I er for private skoler, men mot muslimske privatskoler fordi det hindrer integrering. Muslimske privatskoler må forholde seg til norske lover og læreplan, samt regler for undervisning. Familiegjennforening misbrukes, og det skal skje il lande der tilknytningen er størst. I følge I er det i muslimske familier («klaner») en skam dersom man ikke henter familiemedlemmer til Norge. I er prinsipielt for imamutdanning

på universitetet dersom det kan bidra til integrering. I er positiv til en utredning om aktiv dødshjelp, men anser ikke det som reelt at det vil få tilstrekkelig oppslutning. I mener det bør være en bred oppslutning blant folket for at man skal vedta dette, og et simpelt freltall (51-49) mener han ikke er godt nok, fordi det vil skape for store skiller blant folk flest. Genmodifisert mat er bra, men det må forskes på dette for en avklaring om det er sunt. Han nevner som eksempel at det allerede er utviklet poteter som er motstandsdyktige mot mugg og råte som ikke er farlig å spise. Stamcelleforskning er positivt, og man trenger ikke lengre hele fostre, men man behøver bare celleprøver, eller for eksempel en navlestreng. Reelle konvertitter bør få opphold, fordi Koranen fordømmer denne gruppen med døden til følge. Asylmottak i hjemlandets nærområde kan ta i mot flyktninger med skjult ID og kriminelle som er uønsket. Reelle flyktninger skal få bli i Norge, eksempelvis de som kommer fra krigsutsatte Darfur i dag. Ekteskapet er forbeholdt mann og kvinne. I ønsker ikke lovfestet rett til ekteskap for homofile, men at alle skal ha rett til å innordne seg som de selv vil i private settinger. Adopsjon og kunstig befruktning er OK om det skjer privat, men ikke gjennom adopsjonsfirmaer som «kjøper» seg barn. Foreldre som velger å adoptere bort barnet sitt må selv samtykke til at fosterfamilien er godkjent, og dersom de mener at et homofilt par er greit, så er dette greit for FRP, men en slik ordning skal ikke tilrettelegges av det offentlige.

Informant J

FRP er for religionsfrihet, men kan innskrenke den når den krenker andre. Ønsker ikke å fremme et forbud mot religiøse plagg i skole eller andre settinger, men i uniformerte stillinger der man representerer Norge skal alle kle seg likt for å ikke skille seg ut på noen måte. Da skal man representere på likt grunnlag. Prinsipielt er FRP for muslimske privatskoler, men de må innfri norske krav om undervisning. Integreringshensynet står sterkest. FRP vil ikke godta familiegjenforening når det er sterkere tilknytning til opphavslandet. Asylmottak i opphavslandets nærområder vil kunne hjelpe bedre fordi vi får mere for pengene. Flyktningene skal selv kunne velge om de vil forsøke å reise til Norge først, eller dra rett til mottaket. Lukkede mottak i Norge hindrer kriminalitet. Asylanter som har fått opphold skal sendes ut av landet dersom de får en dom på 3mnd ubetinget eller mer. FRP ønsker ikke særordninger – dette gjelder både innen integrering og ekteskapsloven. FRP er ikke for adopsjon for homofile/lesbiske. Her begrunner de dette med at dersom vi tillater dette vil vi få

færre adoptivbarn fordi enkelte ikke vil sende barna til land der barnet risikerer å få foreldre av samme kjønn. Hensynet til barnet må komme først. De stilte seg usikre til imamutdanning på universitetet, men trodde ikke det var tilstrekkelig søkermasse og anså det som et nokså lite relevant forslag. De mente også at moskeene likevel ville hente imamer fra fra stedene der trossamfunnet har sin tilknytning (slik de gjør i dag). Reelle konvertitter får opphold, men det er vanskelig å vurdere. Aktiv dødshjelp vil de ikke gjøre noe med fordi det ikke er grunnlag for å få det gjennom på stortinget. I prinsippet er det en positiv sak.

Informant K

For religionsfrihet. Det er viktig å bevare det kristne i Norge. Snikislamisering er en betegnelse som illustrerer at dette er truet gjennom krav de (muslimene) stiller. Dersom vi gir de lillefingeren, har de plutselig hele hånda. Asylpolitikk handler om vellykket integrering. Vi vil gjerne hjelpe, men vi må avdekke de som kommer hit med uærlige hensikter, eksempelvis kriminelle bander fra Øst-Europa. Familiegjennforening er OK, men vi må bli mer restriktive pga misbruk. FRP er pro-Israel. K nevner at det er mye korrupsjon i Israelsk politikk, og han tror dette er en grunn til at fredsprosessen er mislykket. Israelske politikere mangler tillit. K har sympati med det israelske befolkningen som lever med daglige trusler og som omgis av bomberom. Det er en stor psykologisk påkjenning. K er for homofile ekteskap. Religionsundervisningen i skolen må være lik for alle religioner og det skal ikke forkynnes, men i enkelte skoler der muslimer er i flertall har det blitt overvekt av undervisning om islam, og dette kan illustrere snikislamisering. Norske elever har da sagt i fra til lærere. Med FRPs politikk vil det religiøse landskapet være som i dag. Religionen er viktig for FRP, og det norske må bevares.

Informant L

God integrering er hovedfokus for FRPs asylpolitikk. De er for full religionsfrihet, og dette skal ikke innskrenkes, og det er «fritt frem» for å bygge moskeer. Prinsipielt er de for privatskoler, men mot muslimske privatskoler på integreringsgrunnlag. L er også mot en imamutdanning - «det er fortsatt for radikale krefter man må få bukt med». Det finnes imamer som dobbeltkommuniserer, sier L og viser til avsløringene som ble gjort i dokumentarer på

TV2. Familiegjenforeningen må strammes inn. Reelt opphold er OK. Asylmottak i lokale nærområder må først og fremst gjelde for ID løse søkere. FRP er mot ekteskapsloven og mot offentlig støtte for assistert befruktning. Ekteskapet er en kristen vigsling og bibelen viser til ekteskapet som noe mellom mann og kvinne. Det er viktig å bevare den kristne kulturarven. FRP ønsker å skille stat og kirke og likestille de med andre trossamfunn. Israel og Palestina kan bare løses med en tostatsløsning. FRP forsvarer Israels rett til å forsvare seg. Hamas likestiller L med terrorister. FRP ønsker å kutte pengestøtten til Palestina fordi de bedriver antisemittisk propaganda i barneskolen. L gir uttrykk for at det fortsatt finnes undertrykkende islamistiske krefter, og enkelte religiøse symboler signaliserer dette. L har selv lest Koranen og de forskjellige tolkningstradisjonene, og avslutte med referere til en partikollega som hevdet at det var på tide å erkjenne at det finnes enkelte kulturer som er bedre enn andre – og da spesielt den vestlige kulturen som står for frihet og toleranse. L understreker at det finnes mange godt integrerte muslimer, og hun kjenner mange selv. Hun viser til at mange av disse stemmer FRP fordi den dårlige integreringen har ført til en stigmatisering av alle som én gruppe.

Carl I. Hagen hadde en apell på Bekkestua og kom med et relevant utspill: når de kommer til Norge må de leve som oss.

Informant M

M ønsker full religionsfrihet. I utgangspunktet skal ikke religionsfriheten innskrenkes i det flerkulturelle Norge. Men når det gjelder ekstremistiske krefter, kan det være nødvendig med innskrenkninger. Personlig ser M ingen grunn til å innføre forbud mot religiøse plagg, men sier at det ikke passer seg i alle sammenhenger, f. Eks i politiet. Han trekker frem at det har kommet en ny svømmedrakt som løser problematikken relatert til svømmeundervisning for muslimer. Han synes den nye drakten er flott. M ønsker ikke at muslimer/innvandrere skal komme til Norge å stille masse krav, eller at vi skal gi etter for kravene. M er usikker i forhold til muslimske privatskoler, men synes selv at imamutdanning kan være bra i forhold til integrering. Alle skal få leve som de selv vil i Norge, og utgangspunktet er at man ikke skal innskrenke noens rettigheter. M ønsker å skille stat og kirke, for å likestille kirken med andre trossamfunn. M understreker at FRP støtter Israel, men gir selv uttrykk for at han selv ikke er helt enig med partiet i dette. Eksempelvis trekker han frem den siste Gaza-krigen som et

eksempel på at Israel går for langt. Han sier at man må regne med å bli beskytt selv, når man skyter. Dersom begge parter hadde sluttet å skyte, hadde man kommet langt i å finne en løsning. For M er det helt greit at homofile gifter seg. UT spurte da om det var greit også i kirken? Da svarte M at det jo strider mot en av bibelens grunnstener, grunnverdier. M er skeptisk til homofile og adopsjon og kunstig befruktning. Han spør retorisk om hvem sine interesser som da blir ivaretatt? Det viktigste er å tenke på barnas beste. Barna har jo ingenting å si i slike saker.

Morten Høglunds appell:

Asylpolitikken som føres i dag fører til rasisme. Bistanden må omlegges. Forsvaret i Norge må styrkes, blant annet fordi vi har viktige havområder å beskytte.

Per Sandbergs appell:

Den rød-grønne regjeringen må ta ansvar for at det i dag er mange kriminelle innvandrere her i landet. De selger dop langs Akerselva og står for alle overfallsvoldtekter I Oslo i det siste. Sandbergs hovedbudskap er at valget handler om valgfrihet, som man får ved å velge FRP. Derimot vil Sandberg ikke ha valgfrihet for asylsøkere – de skal sendes ut dersom de ikke har noe her å gjøre, og heller ikke valgfrihet for kriminelle . De skal fengsles.

Informant N

Ønsker å skille stat og kirke, modell etter Sverige. Finansieringen vil være som i dag, hvor man får midler etter antall medlemmer. Er for full religionsfrihet i det offentlige rom. Offentlige stillinger som uttrykker enhet/symbol bør ikke ha religiøse plagg/symboler. Prinsipielt er de for muslimske privatskoler, men tror ikke det er hensiktsmessig for integreringen, derfor i mot i dag. Tror en imamutdanning ved UiO ville vært bra for integreringen. Snikislamisering er når vi gir etter for stadig flere krav. N har ikke noe i mot å tillate et par ting, men det må ikke bli for mye. Eksempelvis nevner hun kjønnsdelt svømmeundervisning og halalmat i fengslene som skritt i feil retning. Aktiv dødshjelp er N personlig for på grunn av private erfaringer. Det var FpU som kuppet landsmøtet med

vedtaket. (noe om at en del var bundet til å stemme for forslaget fordi de var bundet til et programutkast eller noe sånt – så mange måtte stemme mot sitt eget standpunkt). N synes det er uverdigg at mennesker må lide sine siste dager dersom de kan slippe. Vi hjelper jo dyr som lider med å avslutte livet, så hvorfor ikke hjelpe mennesker (uten sammenligning forøvrig). Ekteskapsloven stemte FRP mot av hensyn til barnet. Innad er partiet splittet. Partiet tror ikke det er til barnets beste å vokse opp med homofile. Selv er N uenig med partiets standpunkt om dette. Mange barn lever med bare en forelder og klarer seg utmerket, samt at mange nok lever i så dårlige kår at den neppe hadde fått det dårligere med homofile fosterforeldre. Partiets standpunkt begrunnes med uttalelser de har fått fra det homofile miljøet i Norge, som går i retning av at det fortsatt er mange problemer relatert til homofili i Norge. Israel-Palestina konflikten er en konflikt som gir rom for ulike meninger. Israel er det eneste demokratiet i regionen, og har rett til å eksistere samt å forsvare seg. Samtidig driver de med uakseptabel politikk ovenfor palestinerne, feks muren. Konflikten virker i dag fastlåst.

Informant O

Religionsfriheten er et grunnleggende prinsipp i samfunnet. Den skal ikke innskrenkes. Så lenge man er myndig skal man få kunne gjøre hva man vil. Stat og kirke bør skilles. Familiegjenforeningen skal settes til en nedre aldersgrense på 24 år. Familiegjenforeningen står for størsteparten av innvandringen i dag. Alle barn skal ha like muligheter, noe de ikke får med en dårlig integrering. Norske verdier som må bevares er f.eks. Religionsfrihet, demokrati, ytringsfrihet, etc... Asylsøkere og innvandrere kommer hit ofte på grunn av at vi har et fritt samfunn, og det blir derfor urimelig at de skal kunne stille krav som strider i mot disse verdiene. Aktiv dødshjelp er positivt, men må utredes ytterligere. Det står ikke noe om de i handlingsprogrammet, det er kun et prinsipp. Montana i USA er en modell FRP har studert for bruk av aktiv dødshjelp. Der fungerer det godt. Israel-Palestina. FrP støtter i prinsippet frie demokratiske stater, bl.a. derfor støtte Israel. Israel er omgitt av ikke-demokratiske land / krefter. Frp støtter ikke Israel i alt de gjør, feks Gaza krigen. FrP er mot ekteskapsloven av hensyn til barna. De er mot muslimske privatskoler av integreringshensyn. Lukkede miljøer er ikke bra. Snikislamisering – eks: homofile paret som ble angrepet av muslim, som sa at dette var en muslimsk bydel.

Informant P

Familiiegjenforening bør ha samme regler som i Danmark: 24 års aldersgrense for henteekteskap og ekteskapet skal hentes dit tilknytningen er størst. Må ha 28år med statsborgerskap for at ikke disse reglene skal gjelde. Snikislamisering er betegnende for at det stilles stadig flere særkrav fra muslimsk hold. Prinsipielt er frp for muslimsk privatskole, men enkelte ganger må integreringshensynet komme først. P mener at dette med integreringshensyn også er presisert i programmet. Frp er for aktiv dødshjelp som prinsipp. Det norske samfunnet har det praktisk talt i dag når vi slår av maskiner som holder mennesker kunstig i live. Det mangler bare det juridiske for å få på plass aktiv dødshjelp. Religionsfriheten skal ikke innskrenkes. Det er opp til den enkelte bedrift å bestemme uniformregler. FRP ønsker å gi mindre makt til politikere og mer makt til folk flest. De er for Israels rett til å forsvare seg.. Det er en kompleks konflikt. Jo mer man kan om konflikten, jo vanskeligere blir det å støtte den ene siden. Hevder at PLO ikke ønsker at Israel skal eksisterer (han må ha blandet med Hamas?), og vil kutte den økonomiske støtten Norge gir. De er mot ekteskapsloven av hensyn til barna, og ønsker en omkamp om dette.